

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

Sveikatos mokslų fakultetas

Socialinio darbo katedra

Marina Popova

**LIETUVOJE GYVENANČIŲ TREČIŲJŲ
ŠALIŲ PILIEČIŲ SOCIALINĖS
INTEGRACIJOS PROBLEMA
SOCIALINIO DARBO KONTEKSTE**

Socialinio darbo studijų programos
magistro baigiamasis darbas

Klaipėda, 2011

SANTRAUKA

M. Popova. Lietuvoje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos problema socialinio darbo kontekste. Socialinio darbo magistro studijų programos baigiamasis darbas. Darbo vadovas Prof. dr. E. Acienė, Klaipėdos universitetas: Klaipėda, 2011. – 99 p.

Lietuvoje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių socialinė integracija- viena aktualiausių šiandienės visuomenės problemų, nes Atsižvelgiant į skaičiaus mažėjimo tendenciją, ateinančiais metais imigracijos didėjimas Lietuvoje yra galimas ir būtinas. Imigrantų integracija yra labai svarbi socialinei sanglaudai ir ekonominei plėtrai. Kad imigrantai galėtų jaustis mūsų visuomenės dalimi, privalome su jais elgtis sąžiningai ir užtikrinti jiems tinkamas visaverčio dalyvavimo mūsų visuomenėje priemones. Integracija yra nuolatinis, dvikryptis procesas, pagrįstas imigrantų ir Lietuvos visuomenės savitarpio teisėmis bei atitinkamomis pareigomis.

Išanalizavus mokslinę literatūrą buvo pasirinktas *tyrimo objektas* – trečiųjų šalių piliečių integracijos problemos vertinimas. *Tyrimo tikslas* – išanalizuoti Lietuvoje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos problemą. *Tyrimo metodas*: mokslinės literatūros analizė, kiekybinis tyrimas, taikant anketinį apklausos metodą bei kokybinis tyrimas, taikant interviu.

Analizuojant pirmą uždavinį-migracijos teorinį diskursą įvertinant pasaulinės migracijos teorijas, buvo nagrinėtos pasaulinės migracijos tendencijos, tarptautinės migracijos teorijos ir imigracijos iššūkiai Lietuvai. Antrasis uždavinys skirtas Europos Sąjungos ir Lietuvos teisinių dokumentų analizei bei migracijos ir socialinės integracijos sąsajų turinio įvertinimui. Trečiasis uždavinys įpareigojo atskleisti socialinio darbo praktines galimybes trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos procese. Atlikti kiekybinį bei kokybinį trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos problemų tyrimą liečiant socialinio darbo aspektus buvo ketvirtas šios darbo uždavinys. Buvo apklausiami trečiųjų šalių piliečiai bei migrantų integracijos srities ekspertai.

Išvadose teigiama, kad Lietuvoje gyvenantys trečiųjų šalių piliečiai susiduria su problemomis įvairiose gyvenimo sirtyse. Dažnas reiškinys įsidarbinimo problema, būsto įsigijimo problema, formalus ir neformalus trečiųjų šalių piliečių išnaudojimas užimtumo sektoriuose, socialinių teisių pažeidimai, visuomenės nepakantumas. Dėl to trečdalis Lietuvoje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių patiria diskriminaciją ir dezintegraciją. Kokybinis bei kiekybinis tyrimai atskleidė, kad migrantų integracijos sferoje turėtų dirbti socialiniai partneriai, kurie galėtų atstovauti migrantus bei ginti jų teises.

SUMMARY

M. Popova. The Problem of Social Integration of Third-Countries Citizens in the Context of Social Work in Lithuania. Final thesis of master's degree study programme in social work. Supervisor prof. dr. E.Aciene, Klaipeda university: Klaipeda, 2011. – 106 pages.

Social integration of third world country citizens living in Lithuania is one of the key issues of today's society as considering a trend of decrease in numbers, next year the growth of immigration to Lithuania is possible and necessary. Integration of immigrants is very important for both social linkage and economic development. So that immigrants could feel a part of society we must treat them honestly and provide them with means necessary to become members of our society. Integration is a continual, two-way process based on mutual rights and duties of both immigrants and Lithuanian society.

Having analyzed scientific literature, *a research object* is an evaluation of third world country citizens' problem of social integration. *Aim of research* – to analyze a problem of social integration of citizens of third world countries living in Lithuania. *Method of research*: analysis of scientific literature, quantitative research applying questionnaire and qualitative research applying interview.

Analyzing the first goal – a theoretic discourse of migration rating theories of world migration, trends of world migration, theories of international migration and immigration challenge for Lithuania were studied. The second goal is for analysis of legal documentation of European Union and Lithuania and evaluation of a content of link between migration and social integration. The third goal was to reveal practical possibilities of social work in the process of integration of citizens from the third world countries. The fourth goal of the work was to carry out quantitative and qualitative research of integration problems of citizens from third world countries touching the aspects of social work. Citizens from third world countries and experts in the field of migrants' integration were surveyed.

According to the conclusions, citizens from third world countries living in Lithuania, face problems in various life areas. The most frequent problems are those of employment, accommodation purchase, formal and informal exploitation of citizens from third world countries in sectors of occupation, violations of social rights, intolerance of society. As a consequence one third of citizens from third world countries living in Lithuania experience discrimination and disintegration. Quantitative and qualitative tests revealed that social partners, who could represent migrants and defend their rights, should work in the field of migrants' integration.

Turinys:

Įvadas.....	3
1. Migracijos fenomeno teorinė interpretacija.....	6
1.1. Pasaulinės migracijos tendencijos.....	6
1.2. Tarptautinės migracijos teorijų analizė.....	9
1.3. Imigracijos iššūkiai Lietuvai.....	12
2. Lietuvoje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių migracijos ir socialinės integracijos sąsajų analizė.....	19
2.1. Migracijos ir socialinės integracijos bendra charakteristika.....	19
2.2. Migrantų socialinės integracijos teisiniai pagrindai.....	20
2.2.1. ES dokumentai, reglamentuojantys migracijos politiką.....	20
2.2.2. Lietuvos dokumentai, reglamentuojantys migracijos politiką.....	24
2.3. Trečiųjų šalių piliečių migracijos veiksniai.....	27
2.4. Socialinio darbo praktikos ir sėkmingos socialinės integracijos modelių raiška Lietuvoje.....	30
2.5. Sėkmingos integracijos trukdžių pristatymas.....	35
3. Tyrimas.....	39
3.1. Tyrimo metodologijos pristatymas.....	39
3.2. Tyrimo duomenų interpretacija.....	49
Išvados.....	92
Literatūros sąrašas.....	94
Priedai.....	99

Ivadas

Tyrimo praktinis aktualumas. Šiais neribotų galimybių laikais emigruoti žmones skatina noras užsidirbti pinigų, įgyti aukštesnį išsilavinimą ir dėl kitų, daugiausia asmeninių, priežasčių. Migracijos procesas analizuojamas daugelyje pasaulio šalių, nes yra aktualus jų ekonomikai, politikai, demografinėi situacijai ir kitoms gyvenimo sferoms. Vertinant esamą padėtį Lietuvoje, pagrindinis dėmesys skiriamas trečiųjų šalių piliečių imigracijos procesams, atsižvelgiant į socialinei integracijai įtaką darančius procesus. Dažnas reiškinys yra išdarbinimo, būsto įsigijimo problemos, formalus ir neformalus trečiųjų šalių piliečių išnaudojimas užimtumo sektoriuose, socialinių teisių pažeidimai, visuomenės nepakantumas. Dėl to trečdalis Lietuvoje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių patiria diskriminaciją ir dezintegraciją. Tyrimas aktualus įvertinant Lietuvos gebėjimus efektyviai planuoti trečiųjų šalių piliečių integracijos politiką, atsižvelgiant į migrantų poreikius, susijusius su socialinėmis teisėmis.

Tyrimo mokslinis aktualumas. Dabartinėje mokslinėje literatūroje dėmesys skiriamas migracijos politikos socialiniams rodikliams ir teoriniam integracijos procesų aptarimui. D. C. Vaughan-Whitehead (2003) analizuoja Europos Sąjungos socialinės politikos reikšmingumą, užtikrinant laisvą asmenų judėjimą. Kiti autoriai, G. Room (1994), G. Ross (1995), L. Dromantienė ir A. D. Swaan (1994), siūlo gilintis į socialinio draudimo ir socialinės apsaugos sistemos principus, kurie formuoja socialinės integracijos pagrindus. Taigi mokslininkai formuluoja išvadą, jog į migracijos procesą reikėtų pažvelgti per socialinės integracijos prizmę. Mokslininkai pabrėžia socialinio teisingumo reikšmę, nagrinėjant Europos Sąjungos vidaus rinką. G. Malinauskas (2006, 2007) nurodo dar ir tokias migrantų integracijos prielaidas - jaunų žmonių įsitvirtinimo galimybės darbo rinkoje ir šeimos sujungimo skatinimas. Autorius analizuoja jaunų šeimų išvykimą sąlygojančius veiksnius. G. Malinausko (2007) nuomone, sprendimas migruoti turi daug socialinių prasmų. Migracija suteikia galimybes geriau spręsti savo darbo, pajamų, kvalifikacijos, išsilavinimo, kultūrines, šeimos, socialinio saugumo ir kitas problemas. Tarptautinės migracijos organizacijos atstovė A. Sipavičienė (2005, 2006) tyrinėja vykstančius politinius, socialinius bei ekonominius pokyčius, darančius esminį poveikį tarptautinės migracijos procesui. Autorė akcentuoja socialinių paslaugų infrastruktūros plėtojimo reikšmę. Kiti migracijos ir socialinės integracijos tyrinėtojai S. Ghatak ir A. S. Sassoon (2001) palygina Vakarų ir Rytų Europos migracijos iššūkius, nurodo, kad šis procesas skiriasi priklausomai nuo globalizacijos ir konkurencingumo užtikrinimo būtinybės. Mokslininkų nuomone, padidėjusi konkurencija ES darbo rinkoje skatina imigraciją iš Rytų Europos

ir spartesnį darbo sąlygų gerinimą. Globalizacijos ir darbo rinkos koncepciją aktualizavo ir plačiau analizavo Lietuvos mokslininkai P. Gylis (2008), E. Vareikis (2008) ir R. Subavičius (2008). Jų darbuose daugiau dėmesio skiriama globalinių pokyčių analizei, siejant jas su žmogaus vertybėmis. Nors pripažįstama, kad socialinė integracija yra reikšmingas veiksnys stiprinant migrantų gyvenimo kokybę, tačiau stokojama sistemingų tyrimų. Šio darbo tyrimu siekiama suformuluoti trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos prielaidas, įvertinti integracijos politikos principus bei susieti naudotinus rodiklius su socialiniu darbu.

Tyrimo problema. Trečiųjų šalių piliečių socialinė integracija yra platus mokslinio ir praktinio dėmesio laukas. Socialinė integracija vyksta kartu su ekonominiais, teisiniais ir kultūriniais integraciniais procesais. Viso šio proceso rezultatas - socialinio teisingumo užtikrinimas. Tai suponuoja ir tyrimo problemą - kokie yra Lietuvoje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių integracijos politikos prioritetai, kokiomis koncepcijomis jie yra grindžiami bei kas identifikuoja trečiųjų šalių piliečių poreikius, susijusius su integracija?

Objektas: Trečiųjų šalių piliečių integracijos politikos vertinimas.

Tikslas: Įvertinti Lietuvoje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos politiką.

Uždaviniai:

1. Atskleisti migracijos teorinį diskursą įvertinant pasaulinės migracijos teorijas bei iššūkius Lietuvai.
2. Analizuojant Europos Sąjungos ir Lietuvos teisinius dokumentus, įvertinti migracijos ir socialinės integracijos sąsajų turinį.
3. Atskleisti socialinio darbo praktines galimybes trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos procese.
4. Patyrinėti trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos problemas socialinio darbo aspektu bei parengti rekomendacijas.

Darbo hipotezė: Lietuvoje egzistuoja nepakankamas trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos procesų valdymas, atsižvelgiant į socialinei integracijai įtaką darančius procesus, susijusius su darbo sąlygomis ir apsauga, socialinėmis teisėmis, socialinių paslaugų infrastruktūra bei gimtosios kalbos, kultūros, gyvenimo būdo ir tradicijų išsaugojimu. Tikėtina, kad socialinė integracija būtų efektyvesnė, jeigu migracijos politikos formavimo procese dalyvautų NVO ir socialiniai partneriai.

Metodologiniu tyrimo pagrindu laikytos šios socialinių mokslų koncepcijos:

- Socialinės integracijos liberalusis funkcionavimo modelis. Šis modelis remiasi nuosavu ar privačiu žmogaus kapitalu ir didesnės laisvės galimybėmis sprendžiant individualias problemas.

- Paternalistinis modelis numato valstybės kišimąsi į individo pajamų ir paslaugų naudojimą.
- Optimalus socialinės integracijos sferos modelis funkcionuoja kaip liberalaus ir paternalistinio modelių alternatyva, paremta socialinės dinamikos plėtra ir įvairiomis pasirinkimo galimybėmis.

Tyrimo metodai:

Duomenų rinkimui ir apdorojimui buvo derinama mokslinės literatūros analizė, kokybinė ir kiekybinė socialinio tyrimo priegios. Tai reiškia, kad buvo orientuojamasi į praktinės trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos dalyvių patirties išgavimą, aprašymą, struktūrinimą. *Kiekybinio tyrimo metodologija.* Kiekybinio tyrimo instrumentas – klausimynas – buvo formuojamas atsižvelgiant į teorinius migrantų socialinės integracijos tyrimo modelius. Empirinio tyrimo duomenys buvo analizuojami taikant SPSS programinės įrangos aprašomosios statistiko metodą.

Kokybinio tyrimo metodologija. Kokybinis tyrimas yra suprantamas kaip jautri priemonė, skirta giluminiam trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos politikos ekspertų darbo patirties prasminio konteksto išsiaiškinimui.

Darbo struktūra: magistro baigiamąjį darbą sudaro: įvadas, 3 skyriai, 9 poskyriai, 2 skirsniai, išvados, rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalba, 6 priedai, 34 paveikslai bei 13 lentelių.

1. Pasaulio migracijos fenomeno teorinė interpretacija

1.1. Pasaulinės migracijos tendencijos

Pirma darbo dalis skirta migracijos procesų socialinei analizei. Aptariami tarptautinę migraciją skatinantys veiksniai bei kalbama apie Lietuvos migracijos modelio pokyčius. Migracijos fenomenas pasauliniame kontekste jau daugiau nei trisdešimt metų yra politinių diskusijų ir mokslinių tyrinėjimų objektas. Šiam reiškiniui daug dėmesio skiria beveik visų šalių sociologai, ekonomistai ir politikai: D. Massey, Z. Brzezinski, E. Wallerstein, E. G. Stackwell, A. Maslauskaitė, V. Stankūnienė ir kt. Remiantis šių mokslininkų darbais, stengiamasi susisteminti teorines migracijos procesų tyrimų prieigas.

Šiame poskyryje nagrinėjami migracijos procesai globalizacijos aspektu, labiau akcentuojamos to proceso priežastys. Pagrindiniai autoriai ir jų darbai, kuriais remiamasi yra: R. Subavičiaus „Žmogus, nesuvaldęs sparnuotųjų žirgų“, E. Vareikio „Globalinis futbolas“, I. Wallerstein'o pasaulio sistemų teorija, L. Šabajevaitės „Globalizacija ir mes“, D. Heldo „Globaliniai pokyčiai: politika, ekonomika ir kultūra“ idėjos. Remiantis skirtingų autorių išvalgomis, siekiama globalizacijos pasekmes migracijos procese plačiau apžvelgti iš įvairių pozicijų.

Genetikai ir archeologai mūsų protėvyne laiko Afriką, iš kurios žmonės paplito po visus kontinentus. Vėliau migracija buvo susijusi su prekyba, migraciją skatino karai ir imperijų kūrimas, tautų kraustymasis ir religiniai persekiojimai. Roko Subavičiaus (2008) teigimu, visos minėtos migracijos apėmė dideles teritorijas, bet tikrai globalinis procesas prasidėjo tik po didžiųjų geografinių atradimų XVI a. Europiečiai ėmė kolonizuoti Ameriką, karibų salas, vėliau Australiją. Norint įsisavinti derlingas žemes, ten kurti plantacijas, reikėjo daug juodadarbių. Europiečiai ėmė gaudyti afrikiečius ir gabenti juos laivais į Ameriką. XIX amžiaus pabaigoje vergus pakeitė vadinamieji kuliai - Indijoje, Kinijoje, Japonijoje, Indonezijoje verbuojami darbininkai, kurie buvo vežami į kolonijas terminuotiems darbams. Labai išaugo europiečių emigracija į Šiaurės ir Pietų Ameriką bei Australiją, kur prasidėjo industrializacija (Subavičius, 2008, p. 77-78). Tapo aišku, kad atsirado poreikis kurti naują Pasaulio tvarką. Anot ryškiausio globalizacijos sampratos teoretiko D. Heldo “naudodamasis šiomis naujovėmis, pasaulinės Vakarų imperijos išplėtė savo valdas, kartu išaugo ir Vakarų ekonominė galia ir kultūrinė įtaka. Europos galia išsiskverbė beveik į visus pasaulio kampelius“ (Held, 2002, p.454). Kitaip tariant, globalizacijos procesai iškėlė į pirmą vietą rinką, o europiečiai buvo tie, kurie įtikėjo, kad gyventi geriau reiškia gyventi lengviau ir saugiau, padaryti gyvenimą lengvesnį ir saugesnį leido būtent technologijos, bendrojo vidaus produkto augimas ir

rinka (Vareikis, 2008, p. 77). Formuojasi tarptautinė darbo rinka, didėja pasirinkimo dirbti įvairiose šalyse galimybės. Valstybių ekonomikų konkurencija užtikrina ekonominę aktyvumą ir paskatino ieškoti naujų darbuotojų iš besivystančių šalių, kur darbo jėga yra pigi ir kvalifikuota. Žmogus naujoje pasaulio tvarkoje suvokiamas, visų pirma, kaip darbo jėgos mašina, visada pasiruošusi prisitaikyti prie rinkos paklausos. Tokiu atveju ekonominis pasaulis transformuodavosi į pasaulinę imperiją, pagrįsta ekonominiu (ekonominio pasaulio) pagrindu (Wallerstein, 1974, p. 390). Žymaus kapitalistinės pasaulio sistemos atstovo- Immanuelio Wallersteino teigimu, šiems procesams įgavus pagreitį, ėjo hierarchinio pasaulinio darbo pasidalijimo gilėjimas, paremtas kapitalistine pasaulio rinka. Naujosios pasaulio tvarkos logika teigė, kad žinių revoliucija ir sėkminga globalizacija, gausėjantis tarptautinių nevyriausybinė organizacijų tinklas tik sustiprins laisvės ir atviros visuomenės tendencijas (Vareikis, 2008, p. 62). Puiki infrastruktūra, globali ryšių ir informacijos sistema, palankūs tarpvalstybiniai susitarimai, tarptautinis darbo pasidalinimas pasitarnavo globalios rinkos kūrimuisi.

XX a. prekybą pristabdė karai ir ekonominės krizės. Šiame periode migraciją lėmė politiniai pokyčiai. Po Antrojo pasaulinio karo pakoreguotos kai kurių Europos valstybių sienos privertė žmones keltis kitur. Nemažai lenkų buvo išvaryti iš Lvovo srities, atitekusios Ukrainai. Iš įkurto Izraelio pasitraukė apie milijonas palestiniečių. Pakistaną atskyrus nuo Indijos, buvo apsikeista maždaug 15 mln. žmonių. Ne vienoje Afrikos valstybėje tebevyksta pilietiniai karai ir žmonės, saugodami savo gyvybes, bėga į kitus kraštus. Vakarų valstybės vadovaujasi humanistiniais principais ir suteikia prieglobstį karo bei politiniams pabėgėliams (Šabajevaitė, 2007). Reikia pripažinti, kad imigracija dėl politinių motyvų prilygsta gimstamumui,- Vakarų Europos šalys, suteikiančios prieglobstį pabėgėliams ir priverstiniais migrantams iš buvusių kolonijų, kitų Afrikos ir Azijos šalių, virsta daugiatautinėmis įvairių rasių valstybėmis, todėl euroatlantinė civilizacija sukūrė svarbų socialinių santykių, institucinių galių, etinių principų tinklą bei gerai išmoko tolerancijos, politinio korektiškumo bei kuklumo pamokas. E. Vareikis pripažįsta, kad šiandien aiškiai matome negatyvias reiškinių puses - deideologizaciją, dekultūrizaciją ir politinį nihilizmą. Pamoka išmokta ir todėl, kad atsirado pakankamai daug argumentų, kaltinančių Europą dėl viso pasaulio bėdų (Vareikis, 2008, p. 82). Visos pateiktos tendencijos yra realios, globalizacijos procesai sukūrė dvigubus standartus. Sparti imigracija, esant lėtai integracijai, sukelia politinę įtampą. Garsėjančiose tolerantiškumu Vakarų Europos šalyse stiprėja dešiniųjų ir ultradešiniųjų partijų, kurios pasisako už griežtesnę politiką imigrantų atžvilgiu, pozicijos. Tad net gavę pilietybę, imigrantai, formaliai tapę lygiateisiais piliečiais, jaučia diskriminaciją.

Migraciją skatina ir kintanti gamtinė aplinka. Dėl natūralių klimatinių veiksnių bei pramoninės veiklos auga skaičius vietų, kur formuojasi žmonių gyvenimui netinkamos sąlygos. Tai dykumos, dykumėjanti – žemdirbiškoji teritorija, vietos, kuriose labai trūksta arba visai nėra švaraus gėlo vandens. Daliai salų jau gresia rimtas pavojus dingti vandenynų bangose. Žmonės traukiasi iš tokių vietų, ieškosi pakenciamos aplinkos. Bėgama ir iš labai užterštų vietų (Šabajevaitė, 2007).

XXI amžiaus debatuose apie globalinius pokyčius ir migracijos procesus akcentuojamas didesnis polinkis į postmodernaus pasaulio reiškinių, remiantis postindustrinės gamybos samprata. Postindustrinė gamyba pasižymi naujomis žiniomis, technologijomis ir naujais gamybos produktais. Tai jautri migracijos procesų vieta su maksimalia trintimi, nuolatos reikalaujanti “protų judėjimo”. Šitą naują migrantų grupę sudaro elitiniai darbuotojai - mokslininkai, “nano” technologijų specialistai ir multinacionalinių korporacijų vadovai, valdantys žiniomis ir technologijomis.

Migracija yra daugialypis reiškinys. Ją sukelia įvairios priežastys- leidžiama susijungti šeimoms, priimami aukštos kvalifikacijos darbuotojai, prašantieji politinio prieglobsčio, studentai ir verslininkai. Kaip teigia R. Subavičius, dabar ne savo gimtosiose šalyse gyvena apie 200 milijonų žmonių ir tautų maišymosi procesas stiprėja. Siekiant prognozuoti Europos ateities modelį, mokslininkas teigia, kad jeigu tas procesas nesulėtės, dar šio šimtmečio viduryje kai kuriose šalyse neeuropiečių skaičius viršys vietinių gyventojų skaičių.

Sparčiai kintant civilizacijai, vyksta vertybių kaita. Emigruojant į kitą šalį, laisvėja žmonių papročiai, materialiniai kriterijai nustelbia moralinius, plinta liberalizmas ir kosmopolitizmas, vyksta kultūrinė asimiliacija. Anot žymaus politologo Zbigniew Brzezinski (1998), „ akivaizdu, kad religija nebėra svarbiausia visuomeninė jėga. Tačiau taip įvyko ne todėl, kad oficialiai propaguotas ateizmas bus sutriuškinęs religiją, o dėl ardomojo poveikio, kurį sukelia kultūrinis indiferentizmas viskam, išskyrus gyvenimo dimensijas, teikiančias tiesioginį materialinį pasitenkinimą.“ Amerikietiška arba pagal jos pavyzdį sukurta masinės kultūros produkcija užtvindė pasaulį. Šiai JAV ekspansijai palankias sąlygas įgytas startinis pranašumas, migracija, anglų kalbos plitimas, ekonominė galia ir vyravimas telekomunikacijų srityje (Subavičius, 2008, p. 90). Taigi dėl globalizacijos procesų, pelno siekimo ir spartėjančios žmonių migracijos vyksta spartus tautų maišymasis ir į kultūrą žiūrima progmatiškai. Amerikietiškos ir europietiškos kultūros hibridas, pritaikytas masiniam vartotojui.

Kalbant apie globalizacijos pasekmes, galima pasakyti, kad šis procesas daro įtaką visoms pasaulio valstybėms. Naujos migracijos formos įgauna platesnį mastą ir svarbą, o veiksniai, lemiantys migracijos procesų plėtrą, taip pat įgavo didžiulę įvairovę. Vykstantys politiniai,

socialiniai, ekonominiai procesai, dažniausiai veikiantys kaip išstumiamieji veiksniai, formuoja emigracines nuostatas.

1.2. Tarptautinės migracijos teorijų analizė

Šis poskyris skirtas šiuolaikinei migracijos sociologinei analizei, kurios pagrindai buvo suformuluoti D. Massey, M. Kritz, S. Glick moksliniuose darbuose. Pagrindinė šiuolaikinė tendencija aktualizuoja sociologines ir politines migracijos tyrimų tendencijas.

D. Massey'o sintetinė migracijos teorija. Šios teorijos pagrindu tapo klasikinės migracijos teorijos; neoklasikinė ekonomikos teorija, naujoji ekonominės migracijos teorija, segmentuotos darbo rinkos teorija, pasaulio sistemų teorija, socialinio kapitalo teorija ir sąlyginių visumos priešasčių teorija.

Makrolygmens požiūriu sintetinė migracijos teorija tiria tarptautinės kapitalo rinkos bei migracijos tinklų paskirstymą, mikrolygmeniu- tarptautinių migrantų motyvacijos kaitos veiksnius. *Pasaulio sistemų teorija* postuluoja, kad migracijos kilmė susieta su institucinio ir sektorinio išvystymo disbalansu tarp įvairių šalių, įeinančių į pasaulio kapitalistinę sistemą (Sassen, 1991; Papademetriou, Martin, 1991). Remiantis šia koncepcija, sintetinėje teorijoje migracija apibrėžiama kaip socialinės, politinės ir ekonominės integracijos pasekmė. Kitaip tariant, migracija yra ekonominio vystymosi rezultatas. Tačiau skirtingai nuo migracijos, imigracija yra socialinės ir politinės integracijos pasekmė, perkirstanti tarptautines sienas. Vertinant migracijos veiksnius, E. G. Stockwell ir H. T. Groat teigia, kad asmens sprendimas migruoti remsis dviejų vietovių pranašumu, t. y. vietovės, kurioje asmuo gyvena, ir vietovės, į kurią jis ketina migruoti (Stockwell, Groat, 1984). Paprastai migraciją lemia ekonominiai veiksniai: galimo darbo užmokesčio dydžio skirtumas ar perspektyvos daugiau uždirbti, darbo ir kapitalo pasiskirstymas. Migrantai stengiasi atitikti intensyvios postindustrinės ekonomikos ir darbo sektoriaus paklausą. Tačiau užsienyje gaunantys atitinkamą darbo patirtį, migrantai keičia savo migravimo nuostatas ir motyvaciją. Žmonės pasirenka darbą ten, kur jie gali produktyviausiai panaudoti savo sugebėjimus, turimą kvalifikaciją ir maksimizuoti savo žmogiškojo ir socialinio kapitalo indelį. D. Massey (1995) savo sintetinėje teorijoje sugebėjo parodyti idealiai tipišką globalizacijos įtakos struktūrą. Šalia darbo rinkos turi pasireikšti ir tokie elementai kaip kapitalo, paskolų ir draudimo rinkos, konstruktyvus socialinis teisingumas, tarpusavio priklausomybė bei ryšys. Socioekonominiai procesai gali veikti vienas kitą, pakeisdami socialinį mobilumo kontekstą. Pagal D. Massey'o viziją, migracijos srautai turi stiprius

savigynos bei sustiprinimo mechanizmus, tačiau šie mechanizmai negali užtikrinti migracijos srautų pastovumo (žiūr. 1.2.1 priedą). Argumentuotai buvo prieita išvada, kad migracijos srautai yra trumpalaikiai.

M. Kritzo Migracijos sistemų teorija. Toliau bus aptarta teorija nagrinėjanti migracijos istorinę prigimtį ir veiksnius. Pristatydamas sisteminės prieigos idėją, M. Kritz savo darbuose tiria migracijos srautų ir atskirų individų sąveikos procesus. Pirma, migracija yra individualių sprendimų rezultatas, priklausantis nuo tam tikrų struktūrinių faktorių. Migracija čia apibrėžiama mikro struktūros samprata - tai pačių migrantų įsitikinimas, tinklai ir praktikos. Antra, migracija analizuojama kapitalo ir prekių judėjimo, politinių, globalinių, regioninių, ekonominių ir kultūrinių faktorių kontekste. Tokioje sampratoje, makro struktūromis laikomi instituciniai veiksniai. Šie du lygmenys jungiasi įvairiais tarpiniais mechanizmais. A. Sipavičienė (2007) plėtoja migracijos sistemų teorijos sampratą: „Kai kritinė migracijos riba būna peržengta, socialinė struktūra palaiko migracinį procesą autonomiškai, migraciniai ryšiai per tam tikrą laiką įgauna pastovumą“. Tam tikri „epicentra“ kaip juos pavadino Borrie (Borrie, 1992), plėtojasi ir pritraukia nuolatinius migracijos srautus. M. Kritz, L. Lim ir H. Zotnik (1992), apibūdindami migracijos sistemas, teigia, kad egzistuoja pastovūs migracijos mainai ir srautai, kuriuos lemia tam tikros valstybių grupės. Tokie srautai atspindi istorinius, politinius, ekonominius, socialinius santykius, kurie suteikia srautams pastovumą. (pvz. Didžiojoje Britanijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, kitose Vakarų Europos šalyse ėmė sparčiai daugėti imigrantų iš buvusių kolonijų). Geografinis atstumas turi įtakos, bet nėra svarbiausias veiksnys. Tam tikrų šalių migrantai dalyvauja susidarant didelio masto migracinėms sistemoms (žiūr. 1.2.2 priedą). Pateiktame modelyje apimtis priklauso nuo žmonių ir vietų įvairovės. Savaiame suprantama, jog migracijos apimtys bus didesnės, jei bus mažiau kliūčių. M. Kritz (1992) teigia, kad migracijos procesai vyksta per globalinius ir lokalinius skirtingų lygmenų tinklus, galinčius keisti migracijos bei tarpvalstybinių ryšių kontekstą. Massey (Massey et al. 1993; Massey 1998) migracijos tinklą apibūdina kaip kombinuotus tarpasmeninius santykius tarp migranto, jo šeimos, giminės, draugų, kurie liko kilmės šalyje. Tokie migracijos tinklai veikia migranto bendruomenę tiek kilmės, tiek tikslo šalyje. Migranto teikiama informacija apie migraciją ir galimybes tikslo šalyje gali plėsti į migraciją įtrauktų bendruomenės asmenų skaičių. Migracijos tinklas paruošia dirvą migracijos kanalams sukurti ir didina migracijos efektą (Weiss, 2003). Masinių migracijos srautų inicijuotos migracijos procesų organizacinės aplinkos kūrimas tampa svarbiu migracijos srautus nukreipiančiu veiksmu. Migracijos sistemų teorijos išvalgos, kaip migracijos procesai, priklausantys nuo tarpvalstybinių geopolitinių ir kitų ryšių, gali virsti migracija

stimuluojančiais veiksniais, jos šiuo metu yra labai informatyvios ir tampa teorine prielaida apibrėžiant migracijos raidos perspektyvas.

S. Glick'o transnacionalinės migracijos koncepcija. Ši naujoji migracijos tyrimų paradigma remiasi nacionalinių valstybių nusilpnėjimo ir globalizacijos procesų samprata. Vokiečių sociologė S. Glick transnacionalinės migracijos samprata konceptualizuoja “transmigranto” ir “transnacionalizamo” sąvokų kontekste. Mokslininkė kritiškai vertina klasikinius sociologinius migracijos tyrimus, nes migracijos teoriją retorikoje kalbama, kad paprastai visuomenė būna lokalizuota, išlaikanti ryšius su lokaline kultūra tam tikroje teritorijoje, kurioje migrantai priversti asimiliuotis bei atsisakyti savo tapatybės.

Transnacionalizmas siekia apibrėžti migrantų ar jų bendruomenių gyvenimo socialinės organizacijos formas. Tikslu šalyje gyvenantis migrantas per įvairias kasdienes praktikas ir socialinius tinklus išlaiko ryšius su kilmės šalimi, nors kartu yra veikiamas ir tikslo šalies socialinio, kultūrinio, politinio, ekonominio konteksto (Maslauskaitė, Stankūnienė, 2007, p. 27). Be to, migrantai tampa “transmigrantais” tik tada, kai plėtoja šeimos, ekonominius, socialinius, organizacinius, religinius ir politinius ryšius, peržengiančius nacionalinių valstybių ribas. Bendro ir nusistovėjusio transnacionalizmo apibrėžimo nėra, tačiau dauguma autorių išskiria pagrindinį jau aptartą transnacionalizmo aspektą: ryšių tarp kilmės ir tikslo šalies išlaikymą (Lewitt, Glick Schiller, 2004; Lewitt, De Wind, Vertovec, 2003; Vertovec, 2004). Transnacionaliniai ryšiai, per migrantą jungiantys keletą nacionalinių valstybių, reiškiasi mikro-, mezo- ir makrolygmenimis (Pagal A.Maslauskaitė ir V. Stankūnienė):

1. *Mikrolygmuo.* Gyvendamas keliose šalyse su skirtingu nacionaliniu kontekstu, individas socialiai perkonstruoja savo asmeninę, socialinės lyties, pilietinę, religinę ir kitas savo tapatybes.
2. *Makrolygmuo.* Socialinės praktikos, sujungiančios „čia“ ir „ten“, nutiesiančios tiltą tarp tikslo ir kilmės šalių visuomenių bei transformuojančios jas. Transmigrantai veikia tikslo ir kilmės šalių institucijas.
3. *Mezolygmeniu* transnacionaliniai ryšiai jungia tikslo šalyje esantį migrantą ir kilmės šalyje likusią jo šeimą, namų ūkį, individui reikšmingą socialinį tinklą, bendruomenę (Maslauskaitė, Stankūnienė, 2007, p. 28).

Kalbant apie globalizacijos kontekstą, į migraciją žiūrima kaip į delokalizacijos socialinį procesą, kurio metu migrantai jungiasi į kelias bendruomenes ir sukuria naujus socialinius tinklus, peržengiančius geografines, kultūrines bei politines nacionalinių valstybių ribas. Bendrąja prasme, dabartiniai migrantai tikslo šalyje susiduria su internalizuotomis vertybėmis ir etnine įvairove, o tai skatina juos išlaikyti glaudžius ryšius su kilmės šalimi.

Apžvelgtos sociologinių prieigų migracijos teorijos yra labai informatyvios ir tampa teoriniu pagrindu suprasti tarptautinės migracijos srautų veiksnius, gilintis į migracinių sprendimų priėmimo mechanizmą bei apibrėžti migracijos raidos perspektyvas. Sintetinės teorijos išvalgos, kaip migracijos ekonominiai procesai, gali virsti socialiniais veiksniais. Migracijos sistemos teorijos idėja yra išskirti migracijos srautų ir veiksmų grupes - kilmės bei tikslo šalies geopolitinius, istorinius ir ekonominius veiksnius. Transnacionalinės migracijos koncepcijoje didelis dėmesys skiriamas migrantų socialiniams ryšiams.

1.3. Imigracijos iššūkiai Lietuvai

Toliau bus siekiama įvertinti trečiųjų šalių piliečių migracijos iššūkius Lietuvai, analizuojamos demografinės, socialinės, psichologinės bei ekonominės prielaidos, darančios įtaką Lietuvos visuomenei ir naujai atvykstantiems trečiųjų šalių piliečiams. Stengiamasi pamatyti Kinijos piliečių verslumo tendencijas.

Ekonominė Lietuvos situacija. Įvertinus praėjusio dešimtmečio ir paskutiniųjų metų imigracijos situaciją Lietuvoje, galima teigti, kad narystė Europos Sąjungoje ir ekonominių socialinių sąlygų gerėjimas paspartino imigrantų skaičiaus didėjimą. Lietuvoje, pagerėjus verslo sąlygoms ir bendrai ekonominei padėčiai, atsirado nemažai veiksmų, skatinančių trečiųjų šalių piliečių imigraciją. Tad Lietuva tapo traukos zona trečiųjų šalių piliečiams. Sprendimą emigruoti lemia pramoninis trečiųjų šalių bei Lietuvos panašumas. Remiantis sociologine prieiga, asmuo geriau dirba ir daugiau uždirba dirbdamas toje pačioje, jau žinomoje srityje nei naujoje, todėl emigruojama į Lietuvos regionus, kurių pramoninė situacija panaši į gimtinės. Taip pat dažniau emigruojama į aukštesnės kvalifikacijos sritis nei žemesnės (Kripaitis, 2004, p. 172).

Analizuojant makrolygio ekonominius veiksnius, lemiančius migracijos plėtrą Lietuvoje, reikėtų atkreipti dėmesį į Lietuvos periferinės zonos specializaciją. Tai reiškia, kad šalyje vyrauja žaliavų gavyba, iš dalies sunkios pramonės ir žemės ūkio produkcijos gamyba (Wallerstein, 1980, p. 129-130). Atsižvelgiant į Lietuvos ekonominę specializaciją, susiformuoja pritraukiamieji tikslo šalies veiksniai:

- migracija iš besivystančių ir buvusio socialistinio bloko šalių į išsivysčiusias industrines šalis;
- migracija tarp pačių išsivysčiusių industrinių šalių;
- migracija tarp pačių besivystančių šalių;

- aukštos kvalifikacijos darbuotojų migravimas iš pramoninių šalių į besivystančias šalis;
- darbo jėgos migracija iš besivystančių šalių į buvusio socialistinio lagerio šalis (Puzakova, Kirejev, 2005).

Makrolygio ekonominiai veiksniai parodo, kad trečiųjų šalių piliečiai pasirenka migraciją į Lietuvą dėl panašių ekonominio išsivystimo sąlygų. Tačiau būdami aukštos kvalifikacijos darbuotojai, migrantai lengviau adaptuojasi ir įsitvirtina darbo rinkoje.

Politinė Lietuvos situacija. Lietuva yra kryžkelėje tarp migrantų kilmės valstybių ir daugelio migrantų tikslo valstybių. Dėl šios ir kitų priežasčių, tokių kaip teisinės bazės nebuvimas bei prastos sienos apsaugos, migracijos procesų intensyvumas Lietuvoje, ypač pirmaisiais po nepriklausomybės atkūrimo metais, buvo didelis. Migracijos procesų ypatumai, būdingi Europos Sąjungai ir kitoms aukšto pragyvenimo lygio valstybėms, pamažu tampa būdingi ir Lietuvai. Todėl didėja migracinis spaudimas iš Rytų. Šiuo metu Lietuvoje egzistuoja iš dalies „atvirų durų“ migracinė politika - kai neribojamas išvykimas, bet ribojamas atvykimas. Taikomi leidimai imigruoti tik kai kurioms migrantų grupėms. Tai reiškia, kad vyksta dinamiški ir prieštaringi demografiniai pokyčiai. Neribojamas išvykimas veda į demografinę krizę, kuri kelia grėsmę nacionaliniam saugumui, subalansuotai darbo rinkai ir konkurencingai ūkio raidai. Į trečiųjų šalių piliečių atvykimą žiūrima kaip į žmogiškuosius išteklius, bei demografinius procesus įtakojančius veiksnius.

Demografinė situacija ir socialinis saugumas. Intensyvi migracija, net vertinant tik kiekybinį šio proceso aspektą, turėjo nemažą įtaką Lietuvos gyventojų skaičiaus pokyčiams. Lietuviai išvyksta, kitataučiai plūsta į Lietuvą, todėl Lietuva pamažu nutautinama. Darbo jėgos trūkumas buvo auganti našta Lietuvos ekonomikai iki 2008 metų. Gyventojų emigracija ir gyventojų senėjimas veikia Lietuvos demografinę situaciją. Emigrantai yra kur kas jaunesni nei Lietuvos gyventojų vidurkis, ir mūsų visuomenė dėl emigracijos sensta kur kas greičiau nei galėtų normaliomis sąlygomis. Be to, blogėja demografiniai rodikliai, nes tie, kurie kurtų šeimas, gimdytų vaikus, irgi išvažiuoja (Sipavičienė, 2010). Dėl darbingo amžiaus gyventojų emigracijos sumažėjo asmenų, kurie moka socialinio draudimo įmokas valstybinei socialinio draudimo sistemai. Dėl emigracijos atsiradusio darbo jėgos trūkumo nebegalėjo užpildyti esantys bedarbiai ar technologijos, ėmė lėtėti ekonomika, socialinio draudimo sistema nebesurinko pakankamai pajamų. Darbuotojų praradimą vyriausybė ir įmonės siekė užpildyti naujais darbuotojais, tačiau bet kokia personalo kaita reikalavo papildomų sąnaudų ir pereinamojo laikotarpio tam, kad rasti tinkamos kvalifikacijos darbuotojus arba tą kvalifikaciją suteikti. Įmonės pačios pradėjo skatinti trečiųjų šalių kvalifikuotų darbuotojų ir jų šeimos narių migraciją. Tačiau, kaip rodo statistikos duomenys, nepaisant intensyvios migracijos, lietuvių lyginamasis svoris tarp visų šalies gyventojų netgi auga – 2001 metų

gyventojų ir būsto surašymo duomenimis, lietuviai sudarė 83,5 proc. Lietuvos gyventojų (Demografijos, 2005). Antra vertus, dėl imigracijos atsiranda naujos netradicinės Lietuvai tautinės mažumos su skirtinga pasaulėžiūra, religija, elgesio normomis. Nesant specialių integracijos programų, etninių konfliktų tikimybė didėja (Sipavičienė, 2006, p. 18). Etniniai gyventojai į tai reaguoja keisdami ne tik ekonominę, socialinę, bet ir demografinę elgseną. Viena, jie priversti adaptuotis prie naujų sąlygų. Antra, jiems atsirado galimybės rinktis gyvenimo būdą, elgsenos variantus, kurie visos šalies interesų lygmeniu nebūtinai yra pozityvūs. Prie naujųjų kaimynų tenka prisitaikyti. Vakarų šalių patirtis rodo, kad migracija gali tapti pavojingų socialinių konfliktų priežastimi tarp naujų atvykėlių ir vietos bendruomenės (Kasnauskienė, 2006). Laikui bėgant prie migrantų priprantama, tačiau savotiška stigma, nors retkarčiais ir išblankstanti, žymi juos visą kelią. Nagrinėjant individualius diskriminacijos atvejus, pirmiausia reikia paminėti, kad nuo 2005 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba priima skundus dėl tautinės diskriminacijos, tokie skundai yra trečioje vietoje po skundų dėl diskriminacijos lyties ir amžiaus pagrindu. Tiesa, skundų yra nedaug – 2005 metais buvo gauta 18, o 2006-aisiais - 20 skundų dėl diskriminacijos etninės kilmės pagrindu.

Anot Hans Magnus Enzensbergerio: „Bet kuriuo atveju migracija baigiasi konfliktu nepriklausomai nuo jos masto, ją sukėlusios priežasties ir varomosios jėgos. Grupinis egoizmas ir ksenofobija – antropologinės konstantos, svaresnės už bet kokius argumentus. Visa apimantis jų išplitimas liudija jas egzistuojant seniau nei bet kokia mums žinoma visuomeninė formacija.“ Konfliktus provokuoja ne imigrantai, o tie, kurie laiko save senbuviais. Ekonominė krizė pristabdė trečiųjų šalių piliečių migracijos mastus, tačiau dėl padidėjusio nedarbo Lietuvoje, dauguma gyventojų pradėjo vykti į užsienio valstybes. Jei emigracijos srautas padidės dar labiau ir likusių bedarbių sąrašė neliks kvalifikuotų specialistų, vėliau jų ims trūkti. Dėl to daugės imigrantų. Lietuvos žmogiškųjų išteklių mažėjimo tendencijų šalininkas, Klaipėdos universiteto profesorius S. Vaitekūnas vartoja svetimų kultūrų ekspansijų ir nutautėjimo sampratos bazinius teiginius. Profesorius teigia, kad didėjanti kitų tautybių imigracija ir jų bendrijų stiprėjimas Lietuvai gali sukelti papildomų problemų dėl jų adaptacijos, tautinių mažumų švietimo sistemos kūrimo, jų integracijos į politinį gyvenimą ir pan. S. Vaitekūnas, kalbėdamas apie imigracijos iššūkius, aktualizuoja Vakarų Europos šalių patirtis, kuriose didėja afroazijiečių kilmės žmonių, pasižyminčių savita kultūra, tradicijomis, religija, psichologija ir ne visada dideliu noru į imigracijos šalies kultūrą, kitas gyvenimo sritis. Čia pavojų Lietuvai gali kelti sparčiai augantis gyventojų skaičius skurdžiose Azijos ir Afrikos šalyse. Imigrantai atvyksta iš tų šalių, kur tradicijos siejamos su didesniu gimstamumu, tvirtesniais šeimos ryšiais. Taigi imigrantų bendruomenėse gimsta daugiau

vaikų nei pagrindinėje tautinėje bendruomenėje. Su šia problema jau dabar susiduria Didžioji Britanija, Švedija, Vokietija ir Prancūzija (Vaitekūnas, 2008, p. 20-21).

Psichologinė įtampa. G. Malinauskas (2006) apibūdindamas migracijos iššūkius teigia, kad imigrantus iš trečiųjų šalių galima suskirstyti į šias grupes: emigruojančius su visa šeima arba be jos. Pastarieji patiria daug sunkumų, jie gyvena tarp dviejų šalių, bandydami suderinti šeimos gyvenimą su darbu. Išvažiavę tokie žmonės nesistengia adaptuotis užsienyje, nes tikisi kuo greičiau sugrįžti į gimtąją šalį, bet dėl to gyvenimo sąlygos užsienyje jiems yra kur kas sunkesnės, jie patiria naujų išbandymų, adaptacijos ir kitų sunkumų, o sugrįžę vėl susiduria su tomis pačiomis problemomis, dėl kurių išvažiavo (G. Malinauskas, 2006, p. 20). Kalbant apie migruojančių šeimų psichologinę įtampą, reikėtų pabrėžti, kad šeimos susiduria su naujais, iki šiol nepatirtais ir sunkiai suvokiamais procesais bei sunkumais. Siekdamas išsilaikyti, jos turi prisitaikyti prie naujų sąlygų, net keisti gyvenimo būdą (Shamai ir kt., 2003). Išvykimas dirbti į užsienį su visa šeima arba be jos, žaloja šeimos socialines funkcijas – šeima patiria adaptacijos sunkumų, izoliuojasi nuo visuomenės, jai būdingas uždarumas, jos gyvenimas tampa monotoniškas (Rupšienė, 2002), dėmesys kreipiamas vien į materialinių sunkumų sprendimą. Toks šeimos klimatas ypač nepalankus vaikui – jis dažnai kenkia visapusiškam vaiko vystymuisi (Jose ir Wall, 2004).

Migrantų verslas. Kalbant apie migracijos iššūkius, reikėtų atkreipti dėmesį į ekonominės rinkos ir investavimo permainas. Investicijos yra bet kurio proceso variklis. Tai ne tik atskirų verslo šakų, bet ir šalies raidos pagrindas. Efektyvus investavimas į komercinius objektus suteikia ne tik tiesioginį teigiamą rezultatą pačiam investuotojui, bet ir daro tiesioginę įtaką visai šalies ekonomikai (Fraser, 1993). Susiklosčiusi ekonominė situacija suteikia didelių galimybių rinkoje reikštis Kinijos verslininkams ir Kinijos kapitalo įplaukoms. Kinai Lietuvoje- jau ne tik nebrangūs statybininkai ar kiniško maisto užėigų šeiminkai. Jų parduotuvės kuriasi net didžiuosiuose prekybos centruose. 2009 metais per dešimt mėnesių laikinai gyventi Lietuvoje panoro 272 kinai (2008 metais – 562), 106 iš jų nurodė kursiantys įmones. 2008 metais per tą patį laikotarpį plėtoti nuosavą verslą siekė 87 Kinijos piliečiai. Šis verslo sektorius greičiausiai pajunta rinkos paklausos ir pasiūlos pokyčius, prisitaiko prie jų, sukuria darbo vietų tose srityse, kurių prekės ir paslaugos turi didžiausią paklausą (Vasiliauskas, 2009, p. 21). Valstybei bei Lietuvos verslininkams tai yra nepalanku: sudaroma papildoma konkurencija, o dalis kapitalo iškeliauja į trečias šalis. Tačiau vartotojams yra gerai – kuo didesnė konkurencija, tuo kainos mažesnės. Tęsiant Kinijos kapitalo įplaukų teigiamos reikšmės nagrinėjimą, svarbiausias dėmesys skiriamas trimis pagrindiniams rodikliams: smulkaus ir vidutinio verslo įmonių skaičiaus bei mokesčių mokėtojų augimas; sukuriamos darbo vietos bei sukurtos pridėtinės vertės santykinė dalis. Šie rodikliai pasirinkti kaip geriausia atspindintys Kinijos kapitalo

vaidmenį Lietuvos ekonomikai socialiniu ir ekonominiu aspektu. Grįžtant prie neigiamų veiksnių, reikėtų paminėti, kad kinai savo produkciją siūlo itin žemomis kainomis, neretai netgi pigiau nei žaliavos, kaip eksportuotojai yra remiami savo valstybės, be to, jie Lietuvoje veikia nepaisydami įstatymų: slepia pajamas, nesumoka visų mokesčių, samdo nelegalius darbuotojus. Šiaulių mokesčių inspektoriai, patikrinę 5 mieste veikiančius kinų prekybos taškus, nustatė, kad juose lietuviški įstatymai negaliojo. Nustatyta, kad parduotuvės neturi prekių įsigijimo dokumentų, jose rasta neapskaitytų grynųjų pinigų bei kitokių pažeidimų (Jankauskienė, 2009). Taigi augančios Kinijos kapitalo įplaukos turi kiek teigiamų, tiek neigiamų veiksnių, darančių įtaką Lietuvos socialiniam ir ekonominiam gyvenimui.

Nelegali migracija ir tranzitas. Nerimą kelia ir nelegali migracija į Lietuvą. Kaip informuoja Valstybės sienos apsaugos tarnyba (VSAT), nelegalių imigrantų tikslas yra labiau ekonomiškai išsivysčiusios Vakarų Europos valstybės, bet pastebima, kad vis daugiau imigrantų Lietuvą renkasi kaip pageidaujama valstybę. Socialinių tyrimų instituto sociologinė apklausa parodė, kad socialinė demografinė nelegalių migrantų srauto į Lietuvą struktūra išlieka tradicinė, daugiausia keliauja jauni, nevedę (viengungiai) vyrai. Pagrindinės priežastys (pasak migrantų), privertusios žmones palikti savo tėvynę, – grėsmė gyvybei ir laisvei. Beveik 60 proc. respondentų teigė turėję palikti savo gimtąją šalį dėl karo, politinės suirutės, religinių, etninių ar rasinių konfliktų (3.1. lentelė). Tačiau daugiau kaip ketvirtadalis migrantų paliko tėvynę dėl ekonominių priežasčių. Priežastingumas gana stipriai skiriasi pagal šalis. Migrantai iš Čėčėnijos (100 proc.), Afganistano, Bangladešo ir Somalio kaip „išstumiamuosius“ veiksniais daugiausia nurodė pavojų gyvybei ir laisvei. Ekonominės problemas pažymėjo migrantai iš Vietnamo, Baltarusijos ir Rusijos. Tačiau, ko gero, būtent ekonominės priežastys, net jei migrantai jų atvirai ir nenurodė, daugeliu atveju lėmė jų migracinį elgesį (Sipavičienė, 2006, p. 27). 2008 metais VSAT pareigūnai prie valstybės sienos ir šalies viduje iš viso nustatė 3017 asmenų, kurie pažeidė buvimo ir vykimo per Lietuvą tvarką. 2007 metais, kai Lietuva dar nepriklausė Šengeno erdvei, buvo sulaikyti 1194 tokie asmenys. Pernai daugiausiai užsieniečių, pažeidusių vykimo ar buvimo Lietuvoje tvarką, nustatyta šalies viduje – 1644. Kaip ir ankstesniais metais, 2008-aisiais didžiausią nelegalių imigrantų skaičių sudarė asmenys, teisėtai atvykę į Lietuvą ir joje užsibuvę ilgiau nei galioja jų turėtos vizos. Daug atvejų, kai tokie asmenys nelegaliai dirbo ar mėgino įsidarbinti Lietuvoje (<http://kriminalai.atn.lt/straipsnis/13956/nelegalai-plusta-i-lietuva>). Reikėtų pabrėžti, kad šešėlinė ekonomika Lietuvoje, sudaranti iki penktadalio BVP, kuria nelegalios darbo jėgos paklausa ir skatina nelegalią migraciją. Ši problema turi vienintelį sprendimą – readmisijos susitarimus, kuriais remiantis nelegaliai Lietuvoje gyvenantys asmenys galėtų būti gražinami į kilmės šalis.

Lietuva jau yra sudariusi tokius susitarimus su 24 užsienio valstybėmis. Paminėtina, kad Lietuva yra pirmoji ir kol kas vienintelė šalis, turinti galiojantį readmisijos susitarimą su Rusijos Federacija. Šiuo metu Lietuvos Respublikai aktualiausias readmisijos susitarimo su Baltarusija sudarymas. Lietuva su Baltarusija turi 654 km valstybės sienos ruožą. Ir nelegalios migracijos iš Azijos ir Afrikos valstybių rizika didžiausia būtent iš Baltarusijos pusės.

Grįžtant prie šengeno erdvės, galima teigti, kad asmens teisė laisvai judėti ES iškelia valstybėms narėms saugumo klausimus, nes patikrinimai buvo panaikinti beveik prie visų Sąjungos vidaus sienų. Tai reiškia, kad trečiųjų šalių piliečiai gali laisvai judėti Šengeno erdvėje, ir Lietuva, būdama prie išorinės ES sienos, tampa tranzito šalis. Pagrindinės rytų europiečių migracijos kryptys yra Vokietija, Austrija, dalis Skandinavijos, taip pat Šveicarija, kuri yra pasirašiusi migracijos susitarimus su ES. Nelegalių migrantų srautas per Lietuvą į kitas Europos Sąjungos valstybes nares sudaro kliūčių Lietuvai. Vykdam užsieniečių kontrolę, Lietuvoje pasigendama tinkamo ir įstatymus atitinkancio organizavimo. Šiuo metu policijos komisariatų migracijos tarnybos nepajėgia iki galo atlikti užsieniečių teisėto buvimo kontrolės funkcijas. Kasmė turi būti numatytos valstybės biudžeto lėšos, skiriamos užsieniečių išsiuntimo iš valstybės procedūrai, o šiuo metu susiduriama su lėšų trūkumu. Taigi, Lietuvos tranzito šalies statusas sukėlia naujus migracijos iššūkius.

Aukščiau pristatyta imigracijos iššūkių schema leidžia nagrinėti įvairias daugumos ir mažumų grupių santykio sferas. Šiame etape imigrantų mažuma ir tautinė dauguma gali susidurti su naujomis funkcionavimo taisyklėmis ir pakitusiomis adaptacijos salygomis. Pagrindiniai iššūkiai Lietuvai - socialinės, psichologinės bei ekonominės pusiausvyros išlaikymas ir galimos įtampos mažinimas.

Apibendrinant pirmą skyrių galima teigti, jog pasaulinės migracijos tendencijas lemia įvairūs globalizacijos veiksniai: technologijų, komunikacijų bei ekonominiai procesai labai išplėtė migracijos galimybes. Apžvelgtos migracijos teorijos yra teorinis pagrindas suprasti migracijos srautų veiksnius. D. Massey'o sintetinė migracijos teorija akcentuoja makroekonomikos lygmenį, kuriame migracijos srautų persiskirstymas priklauso nuo kapitalo judėjimo. M. Kritzo migracijos sistemų teorijoje kalbama apie pastovius migracijos srautus, kuriuos lemia tam tikros valstybių grupės dėl savo istorinių bei politinių santykių. S. Glick'o transnacionalinės migracijos koncepcija jungia tikslo šalyje esantį migrantą ir kilmės šalyje likusią jo šeimą, namų ūkį, individui reikšmingą socialinį tinklą, bendruomenę. Lietuvai imigracija tai naujas iššūkis, kadangi Lietuva visada pasižymėjo stipriu tautinio tapatumo susivokimu, todėl globalizacija šaliai tampa vis didesniu

iššūkiu tiek demografiniais, tiek juridiniais, kultūriniais, politiniais, tiek ir socialiniais bei švietimo aspektais. Imigracija kelia įstatyminius, darbo rinkos, kalbų ir kultūrų skirtumų, socialinės, psichologinės pagalbos, nelegalios migracijos ir kitus klausimus, susijusius su nacionalinės visuomenės ir imigrantų socialiniu saugumu Lietuvoje.

2. Lietuvoje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių migracijos ir socialinės integracijos sąsajų analizė

2.1. Migracijos ir socialinės integracijos bendra charakteristika

Šiuolaikinėse migracijos studijose vis dažniau galima aptikti trečiųjų šalių piliečių migracijos ir socialinės integracijos sąvokas. Sąvokos plačiai vartojamos įvairiose politikos dokumentuose ir teorinėse studijose. Tačiau mokslo literatūroje trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos reikšmė stokoja bendro aiškaus apibrėžimo. Remiantis sociologine prieiga, šioje skyriaus dalyje aptariamos pagrindinės socialinės integracijos plėtros tendencijos, atsižvelgiant į trečiųjų šalių migrantų poreikius. Dokumentų analizei buvo derinama socialinės mokslo literatūros bei Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisinės bazės analizė.

Trečiųjų šalių piliečių samprata. Trečiosios šalies pilietis – tai asmuo, kuris nėra Europos Sąjungos pilietis, kaip apibrėžta Sutarties 17 straipsnio 1 dalyje (OLL 304, 2004 9 30, p. 12.) Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Įstatymo “dėl užsieniečių teisinės padėties” pakeitimus ir papildymus Įstatymais Nr. X-924 (Žin., 2006, Nr. 137-5199), kur atsirado “Trečiosios šalys” terminas. Taip pasaulio gyventojai Lietuvoje teisiškai buvo suskirstyti į Lietuvos, Europos ir kitų (trečiųjų) šalių piliečius.

Migracijos samprata. Prie klasikinių migracijos apibrėžimų priskiriami šie: migracija – yra individų ar grupių persikėlimas iš vienos gyvenamosios vietovės į kitą, turint tikslą naujoje vietovėje pasilikti pakankamai ilgą laiką; gyventojų persikėlimas iš vienos gyvenamosios vietos į kitą, kertant administracines vietovės ribas; (Daugherty, Kammeyer, 1995, p.109; Stockwell, Groat, 1984, p. 289); migracija yra asmenų persikėlimas santykinai ilgam laikui, gana dideliu atstumu (Petersen, 1986, p. 566).

Socialinės integracijos samprata. Parsono (1951) požiūriu, integracija - socialinės sistemos santykių tarp individų ir savo atskirų dalių reguliavimas. Įvairūs visuomenės elementai palaiko jos organizaciją ir atskiros visuomenės dalys tarnauja visumos reikmėms. Kitaip tariant, bendruomenės ir įvairios institucijos vykdo socialinės integracijos funkciją (Leonavičius, Norkus, 2005, p. 168-169). Sociologas G. Delanty socialinės integracijos sampratą konceptualizuoja Europos Sąjungos integracijos kontekste, nagrinėdamas socialinės pilietybės modelį, kuriame prie politinės, ekonominės ir administracinės pridedama ir socialinė kategorija, aiškinama keturiomis dimensijomis: viešąja erdve (apimančia geografinės, politinės, teisinės, socialinės gerovės sferas),

kultūra (apimančia kultūrinių teisių savoką, konstituojantį žiniasklaidos vaidmenį, tapatybės konstravimą), lygiomis galimybėmis (akcentuojant, jog socialinė tikrovė negali būti traktuojama ir konstruojama iš dominuojančios grupės pozicijų) ir asmenų mobilumu (susijusiu su fragmentuotomis tapatybėmis, neapibrėžta imigracijos politika). Šis autorius socialinę integraciją siūlo nagrinėti efektyvaus dalyvavimo teisių pilietinėje visuomenėje aspektu (V. Beresnevičiūtė, imta iš: Delanty 1997, p. 74–73). D. Lockwood (1996) požiūriu, visuomenė yra integruota ne socialiai (per bendras vertybes, t.y. vienodą gero gyvenimo sampratą), bet tik sistemiškai – per dalykinę žmonių tarpusavio priklausomybę, kurią sukuria per rinkos mainus realizuotas darbo pasidalijimas ir to paties tiekėjo (valstybės) tiekiamų viešųjų gėrybių (visų pirma, saugumo) vartojimas.

Apibendrinant sociologines teorines studijas bei teisinių šaltinių apibrėžimus, socialinės integracijos samprata siejama su migrantų iš trečiųjų šalių realiais ištekliais, kuriuos lemia persikėlimo socialinių pozicijų pokyčiai, naujų socialinių santykių pobūdis, intensyvumas, lygmenys bei formalios galimybės.

Buvo prieita išvada, jog Lietuvoje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių socialinė integracija - tai asmenų, gyvenančių Lietuvos bei visos Europos Sąjungos teritorijoje bei neturinčių Europos Sąjungos valstybių narių pilietybės, socialinės apsaugos principai, užtikrinantys dalyvavimą visuomenės daugiau ar mažiau organizuotose ir institucionalizuotose socialinių, ekonominių, profesinių ir komunikacinių struktūrų veikimo srityse

2.2. Pagrindiniai migrantų socialinės integracijos teisiniai pagrindai

2.2.1. ES dokumentai, reglamentuojantys migracijos politiką

Nuo 1999 m., kai Amsterdamo sutartimi Europos bendrijai pirmą kartą leista priimti sprendimus imigracijos srityje, ES ir jos valstybės narės ėmė dėti bendros politikos, kuria sprendžiami įvairūs imigracijos klausimai, pamatus.

Europos Sąjungos migracijos politika susijusi su jautriais trečiųjų šalių piliečių klausimais - darbo lygiu, socialine sanglauda ir kultūrine įvairove, taip pat sienų kontrole, teisėsauga ir nacionaliniu saugumu. Pasiūlytos teisinės priemonės, skirtos suderinti nacionaliniams įstatymams, leidžiantiems ne ES valstybių narių piliečiams įvažiuoti į šalį ir joje gyventi.

2001 m. Komisija priėmė direktyvos, apibrėžiančios suderintas ES taisykles, nustatančias trečiųjų šalių piliečių atvykimo į šalį ir gyvenimo joje, atlyginamo darbo ir savarankiškos ekonominės veiklos tikslais, sąlygas (COM(2001)0386).

2003 m. rugsėjo mėn. priimta direktyva dėl teisės į šeimos susijungimą (2003/86/EB). Tai pirmoji teisinė priemonė, ES priimta legalios imigracijos srityje. Šioje direktyvoje išdėstytos sąlygos, kuriomis trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra legalūs vienos iš valstybių narių gyventojai, turi teisę atsivežti į ES vyrus, žmonas ir nepilnamečius vaikus. Lapkričio mėn. priimta direktyva dėl ilgalaikių gyventojų statuso (2003/109/EB). Pagal ją trečiųjų šalių piliečiai, bent penkerius metus legaliai išgyvenę ES, gauna vienodą vertinimą daugumoje socialinių ir ekonominių sričių. Jiems taip pat suteikiama teisė persikelti į kitą valstybę narę dirbti, mokytis arba išvykti dėl kitų priežasčių tam tikromis sąlygomis.

2004 m. gruodžio mėn. priimta direktyva dėl trečiosios šalies piliečių įleidimo studijų, mokinių mainų, neatlygintino stažavimosi ar savanoriškos tarnybos tikslais sąlygų, pagal kurias, asmenys, atvykę į ES šalis direktyvoje įvardytais tikslais taip pat turi ribotas galimybes įsidarbinti tam, kad galėtų finansuoti savo studijas, bei numatytos galimybės tęsti studijas kitoje valstybėje narėje. Valstybėms narėms direktyva suteikia teises šią schemą pritaikyti savanoriškam darbui ir neatlygintinoms stažuotėms (2004/114/EB). Tačiau šiuo laikotarpiu priimami ir kito pobūdžio dokumentai, kurie orientuoti į saugumą: 2004 m. vasario 19 d. Tarybos reglamentas Nr.377/2004 dėl imigracijos ryšių palaikymo pareigūnų tinklo sukūrimo; 2004 m. kovo 10 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas 491/2004, steigiantis finansinės ir techninės pagalbos trečiosioms šalims migracijos ir prieglobsčio srityse programa (AENEAS), 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/82/EB dėl vežėjų prievolės teikti su keleiviais susijusius duomenis; 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos sprendimas 2004/573/EB dėl bendrų skrydžių organizavimo išsiunčiant iš dviejų ar daugiau valstybių narių teritorijos trečiųjų šalių piliečius, kurie yra išsiuntimo priemonių objektas (Gruodytė, 2009).

2005 m. spalio mėn. priimami du Tarybos dokumentai: rekomendacija (2005/762/EB), siekiant palengvinti trečiųjų šalių piliečių, atvykstančių vykdyti mokslinius tyrimus Europos bendrijoje, įleidimą bei direktyva (2005/71/EB) dėl konkrečios įleidimo trečiųjų šalių piliečiams atvykti mokslinių tyrimų tikslais tvarkos. Pastarąją direktyvą valstybėms narėms suteikiamos lanksčios schemos siekiant pritraukti šios kategorijos migrantus iš trečiųjų šalių į ES: migrantai turi galimybę dėstyti ir vykdyti mokslinius projektus kitoje valstybėje narėje be darbo leidimų. Siekiant prisidėti prie laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės stiprinimo, Europos Taryba priėmė sprendimą dėl Europos trečiųjų šalių piliečių integracijos fondo laikotarpiui nuo 2007 m. sausio 1 d. iki 2013

m. gruodžio 31 d. įsteigimo. Bendrasis fondo tikslas yra paremti valstybių narių pastangas padėti trečiųjų šalių piliečiams, atstovaujantiems įvairioms kultūroms, religijoms, kalboms ir etninėms grupėms, įsitvirtinti ir aktyviai dalyvauti visose Europos visuomeninio gyvenimo srityse – taikant priėmimo procedūras, vykdant įvairias programas ir veiklą, dalyvaujant pilietiniame ir politiniame gyvenime bei gerbiant įvairovę ir piliečių teises ir pareigas (COM (2005)123). Valstybėse narėse fondas remia veiksmus, kuriais siekiama kurti ir įgyvendinti įvairias programas ar veiklą, susijusią su supažindinimu su piliečių teisėmis ir pareigomis, skirtas trečiųjų šalių piliečiams, ypač „neseniai atvykusiems“, turintiems socialinių ir kultūrinių problemų.

2006 metų komunikate ES komisija pateikia Tarybai per 1 metus nuveiktų darbų ataskaitą bei būdus kaip ES politikai iš tiesų tapti visaapimančia, ir šiuo tikslu pasiūloma papildyti ES migracijos politiką tokiais aspektais kaip legali migracija ir integracijos priemonės, kas neabejotinai yra reikalinga ir svarbu siekiant ES tikslų, nes tokiu būdu sudaromos lengvesnės sąlygos imigrantams adaptuotis pasirinktose šalyse, įsijungti į darbo rinką. Akcentuojama, kad būtina toliau plėtoti bendrą Europos politiką darbo migracijos klausimais, ją įtraukiant į išorės ir vidaus ES politiką (COM(2006)735).

2007 metais Europos Bendrijos komisija priima komunikatą Dėl apykaitinės migracijos ir Europos Sąjungos bei trečiųjų šalių judumo partnerystės, kuriame apibrėžiamos legalaus žmonių judėjimo tarp ES ir trečiųjų šalių valdymo strategijos bei detalizuojamos dvi migracijos formos: apykaitinė migracija bei judumo partnerystės, kurios padėtų įgyvendinti ES ir valstybių narių prioritetus, politiką migracijos klausimais bei sėkmingai kovoti su tokiomis problemomis kaip darbo jėgos trūkumas, protų nutekėjimas, nelegali migracija, nedarbas (COM(2007)248).

2008 metais ES komisija priėmė komunikatą migracijos klausimais, skirtą visuotinio požiūrio į migraciją stiprinimui bei sąveikos, koordinavimo ir nuoseklumo didinimui, kur išskiriamos trys prioritetinės sritys - teisėta ekonominė migracija ir judumas, kova su neteisėta migracija, bei migracija ir vystymasis (COM(2008)611). Tais pačiais metais priimamas Tarybos sprendimas dėl Europos migracijos tinklo sukūrimo (2008/381/EB), kuriuo sukuriamas Europos migracijos tinklas, kurio tikslas - patenkinti Bendrijos institucijų ir valstybių narių valdžios institucijų bei įstaigų informacijos apie migraciją ir prieglobstį poreikius, teikiant naujausią, objektyvią, patikimą ir palyginamą informaciją, siekiant prisidėti prie politikos formavimo šiose srityse Europos Sąjungoje. 2008 metais buvo priimta keletas sprendimų apsaugos srityje: Tarybos sprendimas 2008/633/TVR dėl valstybių narių paskirtų institucijų ir Europolo prieigos prie Vizų informacinės sistemos (VIS) teroristinių ir kitų sunkių nusikaltimų prevencijos. Taip pat buvo priimama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių

piliečių gražinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse (2008/115/EB). Šia direktyva nustatomi bendri standartai ir tvarka, taikomi valstybėse narėse, gražinant neteisėtai esančius trečiųjų šalių piliečius, remiantis Bendrijos ir tarptautinės teisės pagrindinėmis teisėmis bei principais, įskaitant pabėgėlių apsaugos ir žmogaus teisių reikalavimus.

2009 metais priimama Tarybos direktyva dėl trečiųjų šalių piliečių atvykimo ir apsigyvendinimo sąlygų siekiant dirbti aukštos kvalifikacijos darbą (2009/50/EB). Direktyva taikoma trečiųjų šalių piliečiams, kurie kreipiasi dėl leidimo atvykti į valstybės narės teritoriją tam, kad dirbtų aukštos kvalifikacijos darbą šioje direktyvoje nustatytais sąlygomis. Šios direktyvos tikslas yra nustatyti trečiųjų šalių piliečių, kurie yra ES mėlynosios kortelės turėtojai, atvykimo ir apsigyvenimo sąlygas valstybių narių teritorijoje ilgesniam nei trijų mėnesių laikotarpiui ir jų šeimos narių atvykimo ir apsigyvenimo sąlygas. Šios direktyvos supratimui būtina išsiaiškinti mėlynosios kortelės sąvoką. ES mėlynoji kortelė tai leidimas su įrašu „ES mėlynoji kortelė“, suteikiantis jos turėtojui teisę apsigyventi ir dirbti valstybės narės teritorijoje pagal šioje direktyvoje nustatytas sąlygas; aukšta profesinė kvalifikacija įvardijama kaip kvalifikacija, kurią liudija aukštojo mokslo kvalifikacijos įrodymas arba, nukrypstant nuo šios nuostatos, kai tai numatyta nacionalinės teisės aktuose, ne mažiau kaip penkerių metų profesinė patirtis, lygiavertė aukštojo mokslo kvalifikacijai, ir kuri reikalinga darbo sutartyje ar įpareigojančiame darbo pasiūlyme nurodytai profesijai ar sektoriui.

Pagal direktyvoje nustatytas taisykles ES mėlynosios kortelės turėtojams bus taikomos tokios pat sąlygos kaip ir ES mėlynąją kortelę išdavusios valstybės narės piliečiams šiose srityse:

- darbo sąlygų, įskaitant darbo užmokestį ir atleidimą iš darbo;
- asociacijų laisvės;
- švietimo, mokymo ir profesinės kvalifikacijos įrodymų pripažinimo;
- kai kurių nacionalinės teisės aktų, susijusių su socialine apsauga ir pensijomis, nuostatų;
- galimybės naudotis prekėmis ir paslaugomis, įskaitant būsto išigijimo, informavimo bei konsultavimo paslaugas; ir
- teisės laisvai judėti visoje atitinkamos valstybės narės teritorijoje, laikantis nacionalinės teisės aktuose nustatytų apribojimų.

2009 metu birželio 18 d. Europos Parlamentas ir Taryba priima direktyvą, kuria numatomi sankcijų ir priemonių nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių darbdaviams būtiniausi standartai (2009/52/EB). Direktyva skirta kovoti su nelegalia imigracija siekiant legaliai dirbti trečiųjų šalių piliečiams valstybėse narėse.

Taigi, Europos Bendrijos taryba bei parlamentas siekia bendrų teisėtoms migracijos standartų ir trečiųjų šalių piliečių integracijos priemonių. Siekiant užtikrinti migrantų saugumą bei integraciją, Europos Bendrija tobulina ir papildo įstatymine bazę, atsižvelgiant į valstybių narių interesus.

2.2.2. Lietuvos dokumentai, reglamentuojantys migracijos politiką

Lietuva, po nepriklausomybės atkūrimo, viena iš pirmųjų Vidurio ir Rytų Europoje priėmė migracijos procesus reglamentuojančius įstatymus bei kitus teisės aktus, sukūrė migracijos procesų valdymo sistemą, pradėjo rengti specialistus. Siekdama prisidėti prie migracijos problemų sprendimo, Lietuva iš karto aktyviai įsitraukė į tarptautinių organizacijų veiklą. 1991 m. Lietuvos atstovai dalyvavo Berlyno konferencijoje, kuri buvo skirta nelegalios migracijos prevencijos klausimams. 1992 m. balandį užmegzti pirmieji kontaktai su Jungtinių Tautų Vyriausiojo Pabėgėlių Komisarų valdyba, kuri kartu su Skandinavijos valstybėmis 1993 – 1997 m. padėjo Lietuvai sukurti prieglobsčio procedūrą. Nuo 1993 m. Lietuva dalyvauja Tarptautinės migracijos organizacijos, kurios nare tapo 1998 m. lapkričio 23 d., veikloje (iki to laiko organizacijos veikloje dalyvavo kaip stebėtojas).

1996 m. Lietuva pradėjo bendradarbiauti su Tarptautiniu migracijos politikos vystymo centru, kurio pagrindinis tikslas – keistis informacija tarp valstybių migracijos politikos plėtojimo klausimais. Įsteigus Baltijos Ministrų tarybos Migracijos komitetą, nuo 1997 m. aktyviai palaikomi ryšiai migracijos ir prieglobsčio politikos formavimo ir įgyvendinimo klausimais su kitomis Baltijos valstybėmis. Tapusi Europos Sąjungos nare, Lietuva vizų, migracijos, prieglobsčio ir laisvo asmenų judėjimo klausimais turės tartis su visomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis. 1995 m. buvo pasirašyta, o 1996 m. ratifikuota Europos sutartis, įsteigusi Europos Bendrijų ir jos narių bei Lietuvos asociaciją, kuri įsigaliojo nuo 1998 m. vasario 1 d. Jau 2002 m. gruodį buvo baigtas Lietuvos stojimo į Europos Sąjungą procesas ir 2003 m. balandžio 14 d. pasirašyta Stojimo į Europos Sąjungą sutartis.

2001 metais buvo ratifikuotas nutarimas „Dėl Užsienio valstybių piliečių ir asmenų be pilietybės studijų Lietuvos aukštosiose mokyklose reikalavimų patvirtinimo” (Žin., 2001, Nr. 20-658; Žin. 2004, Nr. 69-2395). Šiuo nutarimu nustatomi bendri standartai, priimant užsieniečius į visiškai arba iš dalies Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis apmokamas studijas Lietuvos valstybinėse aukštosiose mokyklose. Šio nutarimo tikslas yra suteikti užsieniečiams, studijuojantiems Lietuvos valstybinėse ir nevalstybinėse aukštosiose mokyklose, teises tomis pačiomis sąlygomis, kaip ir Lietuvos piliečiams, gauti stipendijas ir valstybės paskolas. 2004 m.

gegužės 1 d. Lietuva tapo visateise Europos sąjungos valstybe nare. Lietuva pradeda dalyvauti formuojant ir įgyvendinant Europos Sąjungos politiką vizų, migracijos, prieglobsčio ir laisvo asmenų judėjimo srityse.

2004 metais Lietuvos Respublikoje įsigaliojo naujas Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“. Šis įstatymas reguliuoja visus klausimus, susijusius su užsieniečių teisine padėtimi valstybėje. Šio straipsnio pirmoje dalyje yra nustatytas pagrindinis principas, jog užsieniečiai Lietuvos Respublikoje turi tas pačias teises ir laisves, kurias numato Lietuvos Respublikos Konstitucija, tarptautinės sutartys, Lietuvos Respublikos įstatymai ir Europos Sąjungos teisės aktai. Atskiras įstatymo skirsnis nustato ir prieglobsčio suteikimo tvarką bei sąlygas. 2009 metais, šis įstatymas buvo papildytas naujais straipsniais (Žin., 2004, Nr. 73-2539; Žin., 2009, Nr.93-3984).

2005 m. Kovo 1 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė nutarimą „Dėl užsieniečių sveikatos draudimo tvarkos aprašo patvirtinio“. Užsieniečių sveikatos draudimo tvarkos aprašas reglamentuoja užsieniečių, atvykstančių į Lietuvos Respubliką, ar užsieniečių, norinčių gauti leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, ir nepilnamečių jų šeimos narių sveikatos draudimą ir reikalavimus sveikatos draudimo sutarčiai (liudijimui), taip pat kitus klausimus, susijusius su užsieniečių sveikatos draudimu (Žin., 2005, Nr. 31-993).

Stiprinant užsieniečių socialinę integraciją, 2007 metais buvo ratifikuotas įsakymas „Dėl pragyvenimo Lietuvos Respublikoje lėšų dydžio, kuris gali būti laikomas pakankamu pragyventi Lietuvos Respublikoje, užsieniečiui, prašančiam išduoti leidimą gyventi Lietuvos Respublikoje, nustatymo“ (Žin., 2007, Nr. 15-570). Šio įsakymo tikslas yra nustatyti pragyvenimo Lietuvos Respublikoje lėšų dydį, kuris galėtų būti laikomas pakankamu pragyventi vieną mėnesį Lietuvos Respublikoje užsieniečiui, prašančiam išduoti leidimą gyventi. Tai reiškia, kad Lietuvoje dirbančio užsieniečio mėnesinė alga negali būti mažesnė nei 1500 litų. 2003 metais buvo priimtas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl vienos paros pragyvenimo lėšų, būtinų užsieniečiui gyventi Lietuvos Respublikoje, dydžio nustatymo. Šio įsakymo 1.1. punkte nurodytas vienos paros pragyvenimo dydis, kuris siekia 40 litų. Vienos paros pragyvenimo lėšų dydžiai indeksuojami pasibaigus kalendoriniams metams, taikant metinį vartojimo prekių ir paslaugų indeksą (Žin., 2003, Nr. A1-194).

2009 metais buvo ratifikuotas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2009 m. įsakymas Nr. A1-500 „Dėl leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2009, Nr. 98-4134). Šiame įsakyme išdėstyti punktai nustato naujus reikalavimus:

22 punktą. Užsieniečiui, kuris įsidarbina Lietuvos Respublikoje pagal darbo sutartį, leidimas dirbti išduodamas iki 2 metų.

40. Darbdaviai, rengdami gamybos ar kitos veikos bei gamybos ar kitos veiklos projektus, privalo iš anksto numatyti reikiamos kvalifikacijos profesijų darbuotojų poreikį ir pateikti teritorinėms darbo biržoms paraišką dėl atitinkamų profesijų darbuotojų rengimo.

2009 m. gegužės 25 d. Europos Sąjungos šalių vyriausybių atstovai sutarė dėl vieningo standarto įvedant Europoje vadinamąją „Mėlynąją kortą“ („blue card“), palengvinančią kvalifikuotų darbininkų iš trečiųjų šalių įsidarbinimo sąlygas Europos Sąjungos šalyse. Tą dieną buvo priimta Europos Sąjungos Tarybos direktyva 2009/50/EB „Dėl trečiųjų šalių piliečių atvykimo ir apsigyvenimo sąlygų siekiant dirbti aukštos kvalifikacijos darbą“. Pagal minėtą teisės aktą, Europos Sąjungos šalys, priėmusios direktyvą (tarp jų ir Lietuva) įsipareigojo ne vėliau kaip iki 2011 m. birželio 19 d. priimti nacionalinius teisės aktus, būtinus laikytis direktyvos nuostatų. Tai reiškia, kad iki 2011 m. birželio 19 d. didžioji dalis Europos Sąjungos valstybių (tarp jų ir Lietuva) privalo suderinti savo nacionalinę teisės sistemą su minėtos direktyvos turiniu, priimant kvalifikuotiems trečiųjų šalių emigrantams palankesnę (negu yra dabar) teisinę reguliavimą.

Apibendrinant, galima teigti, kad Lietuvos Respublika dalyvauja ES migracijos politikoje, atsižvelgiant į Lietuvos interesus. Ypač aktualūs Lietuvai rengiami dokumentai, susijantys su darbo migracija. Lietuvos migracijos strategija remiasi principu, kad imigracijos sąlygos neturi skatinti darbdavių naudoti pigią darbo jėgą iš trečiųjų šalių, kol lanksčiai neišnaudotos visos vietinės darbo jėgos panaudojimo galimybės. Tačiau nemažai dėmesio skiriama migrantų integracijos klausimams, tokiems kaip socialinis draudimas, švietimas, bei gyvenimo sąlygos. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ yra pagrindinis dokumentas reglamentuojantis migrantų socialinę integraciją bei adaptaciją Lietuvos visuomenėje.

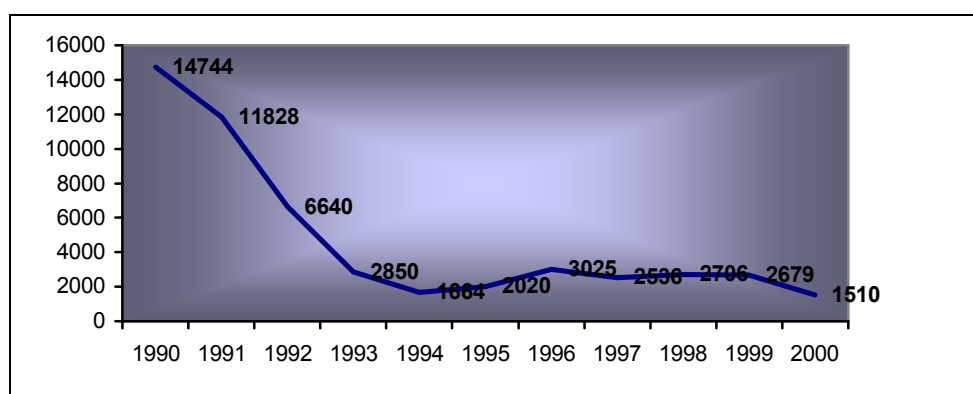
2.3. Migracijos veiksniai

Atsižvelgiant į aptartas migracijos teorijas, toliau bus analizuojami imigracijos procesai Lietuvoje. Analizuojant pastarųjų 10–15 metų imigraciją į Lietuvą, pastebėti įvairūs migracijos modeliai ir strategijos.

Sovietinio periodo migracijos veiksniai. XX amžiaus aštunto dešimtmečio migracijos srautai buvo gana intensyvūs ir didino į Lietuvą iš SSRS teritorijų atvykusiųjų skaičių. Ekstensyvios ūkio plėtros sąlygomis nuolat trūko ir žemos kvalifikacijos darbo jėgos. Šiuo periodu buvo statoma/pastatyta Ignalinos atominė elektrinė. Baigiantis intensyvios industrializacijos periodui, kariniams tikslams specializuotos įmonės toliau plėtėsi. (Maslauskaitė, Stankūnienė, 2007, p. 37).

Nepriklausomos Lietuvos imigracijos modelis. Politiniai, ekonominiai, socialiniai pokyčiai, prasidėję XX amžiaus devinto dešimtmečio pradžioje, iš esmės pakeitė iki tol buvusį sovietinį imigracijos modelį: srautus, tipus, mastus ir migrantų motyvaciją. Lietuvai atgavus nepriklausomybę 1990 metais, atvykstančiųjų srautai mažėjo. Remiantis Tarptautinės migracijos organizacijos ir Lietuvos laisvosios rinkos instituto duomenimis 1992 metais, pradėjus galioti imigracijos įstatymui ir nustatius atvykimų kvotas, imigracija iš buvusių sovietinių regionų sumažėjo iki minimumo. Tačiau A. Maslauskaitė ir V. Stankūnienė teigia, kad tarp atvykstančiųjų iš rytų atsirado naujas, nors ir negausus, srautas – tremtinių ir jų vaikų grįžimas į Lietuvą.

1 pav. Imigracija į Lietuvą 1990-2000 metais, tūkst. žm.

Lietuvos laisvosios rinkos instituto duomenys iš www.lrinka.lt

Pirmaisiais dešimtojo dešimtmečio metais imigrantų skaičius radikaliai pakito. Imigracijos situaciją Lietuvoje lėmė tiek socialiniai, politiniai, ekonominiai procesai, tiek ir emigracijos veiksniai. Darbo užmokesčio skirtumai ir balanso nebuvimas tarp struktūrinės kvalifikuotų žmonių rinkos paklausos ir pasiūlos, t. y. nuolatinis imigrantų darbo poreikis –

būdingas išsivysčiusių šalių ekonominės struktūros bruožas, pradėjo reikštis ir Lietuvoje. Tad atiduodama savo darbo jėgą, Lietuva pati tapo traukos zona trečiųjų šalių migrantams. Įstojus į Europos Sąjungą, atsiradusios didesnės socialinės ir ekonominės galimybės suaktyvino trečiųjų šalių piliečių migracijos srautus. Žinant, kad 2005-2008 metais į Lietuvą imigravo 32,4 tūkst. gyventojų, atitinkamai tūkstančiui gyventojų teko 2- 2,8 imigranto. Statistikos departamento duomenimis, 2009 metais Lietuvoje buvo užregistruota 22,8 tūkst. trečiųjų šalių piliečių (Lietuvos statistikos departamentas, 2009). Daugiausia migruojama iš Baltarusijos (10,6 proc.), Ukrainos (5,5 proc.), Rusijos Federacijos (3,9 proc.), Turkijos (1,6 proc.) ir Moldovos (1,3 proc.). Analizuojant pastarųjų penkių metų migraciją į Lietuvą, pastebėtos įvairios migracijos strategijos. Galima išskirti šiuos pagrindinius migracijos modelius:

1. Darbo migracija, dominuojanti pirminiame etape, ir toliau nepraranda svarbos, siekiant sukaupti kapitalą gyvenimo sąlygoms pagerinti (41,3 proc.);

2. Šeimų susijungimas. Prie pirmųjų imigrantų, įsikūrusių Lietuvoje, prisijungia jų šeimos nariai, o neretai ir kiti giminės bei draugai (36,1 proc.);

3. Mokslo migracija. Žinių ir profesijos siekimo strategija. Žmonės atvažiuoja į Lietuvą įsigyti išsilavinimą, mokytis, stažuotis, kelti kvalifikaciją, dalyvauti profesiniuose mokymuose (11,6 proc.);

4. Verslas. Lietuvoje gyvenantys trečiųjų šalių piliečiai užsiima teisėta veikla (6,8 proc.);

5. Papildoma apsauga. Politinio prieglobsčio prašytojai (2,9 proc.) (Migracijos departamento prie VR ministerijos duomenys).

Bendras šio periodo migracijos modelis. Grįžtant prie migracijos teorinių modelių, galima teigti, kad Lietuvoje vyrauja migracijos sistemų teorijos modelis, postuluojuantis kilmės ir tikslo šalių istorinės, geopolitinės ir ekonominės priklausomybės veiksnius:

- svarbiausias migraciją reguliuojantis principas – migracinės erdvės pasirinkimą riboja tik tikslo šalies (Lietuvos) migraciją reguliuojantys įstatymai;
- pagrindiniai migracijos srautai nukreipti į pramonines šalies teritorijas;
- nedidelė migracijos/mobilumo tipų įvairovė;
- pagrindiniai veiksniai – ekonominiai bei šeimos susijungimas;
- apskaitomybė – įstatymų numatyta tvarka apskaitoma tik oficiali/legali migracija.

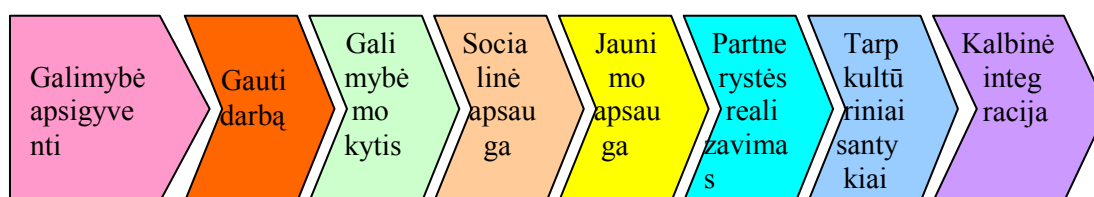
Lietuvoje migracija tampa ne tik neišvengiamu, bet ir pageidautinu reiškiniu, kuris turi būti tinkamai ir efektyviai valdomas. Migracijos proceso reguliavimui būtina pasitelkti įvairius mechanizmus ir instrumentus: tarptautines sutartis, personalo nuomą, įdarbinimo

agentūrų paslaugas, darbo leidimų sistemą, šeimų susijungimo procedūras, imigrantų integraciją vizų režimo palengvinimą, naujosios kaimynystės politiką ir kita. Lietuva suinteresuota kuo skubiau nusistatyti geografinius prioritetus ir imtis aktyvių priemonių imigracijai iš prioritetinių valstybių skatinti. Lygiai taip pat esame suinteresuoti aiškios takoskyros tarp Rytų ir Pietų krypčių formavimu ES lygiu, akcentuojant kovą su nelegalia migracija bendradarbiaujant su ES kaimynėmis Pietuose ir legalios migracijos galimybes kontaktuose su kaimynėmis Rytuose (Užsienio Reikalų Ministerijos siūlomi Lietuvos imigracijos politikos principai, 2006). Atsižvelgiant į tam tikrą Lietuvos visuomenės uždaramą, valstybės lygiu siūloma įtvirtinti migraciją kaip daugiau galimybių nei pavojų keliantį reiškinį, įgyvendinti tolerancijos ir daugiakultūriškumo ugdymo priemones Lietuvos visuomenėje. Siekiant įgyvendinti numatytus principus, Lietuvos Respublika pasirašė Europos Sąjungos Tarybos sprendimą dėl 2007–2013 m. Europos fondo trečiųjų šalių piliečių integracijai pagal Solidarumo ir migracijos srautų valdymo bendrąją programą įsteigimo. Europos žmogaus teisių konvencija ir Bendrijos dokumentai, kuriuose pateikiamos integracijos nuostatos yra visiškai suderintos su Lietuvos galiojančia teisės aktų sistema, įskaitant teisės aktus, susijusius su lyčių lygybe, nediskriminavimu ir socialine aprėptimi. Tai reiškia, kad Lietuva, atsižvelgdama į bendruosius fondo tikslus – turi prisidėti prie nacionalinės integracijos politikos įgyvendinimo, vadovaujantis bendraisiais pagrindiniais principais. Trečiųjų šalių piliečių integracija valstybėse narėse yra pagrindinis ekonominės ir socialinės sanglaudos skatinimo elementas; ši sanglauda yra esminis sutartyje nustatytas Bendrijos tikslas. Remiantis šiais principais Europos socialinio fondo agentūrai buvo pateiktos 26 paraiškos iš viešųjų įstaigų bei nevyriausybinių organizacijų paramai gauti pagal Europos fondo trečiųjų šalių piliečių integracijos 2009 m. metinę programą. Visi projektai nukreipti į trečiųjų šalių piliečių tarpkultūrinių kompetencijų didinimą, socialinių ryšių stiprinimą, socialinio tinklo plėtros optimizavimo bei mokymus.

Apibendrinant galima teigti, kad praėjusio dešimtmečio spartūs ir esminiai politiniai, ekonominiai, socialiniai pokyčiai suformavo naują Lietuvos imigracijos modelį, keitė ir formavo naujas migracijos kryptis, srautus bei tipus. Siekiant prisidėti prie laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės, Lietuvos Respublika prisiėmė įsipareigojimus, susijusius su migracijos valdymo ir trečiųjų šalių piliečių integracijos sistemomis. Dalis šių įsipareigojimų perėjo į viešųjų įstaigų ar į nevyriausybinių organizacijų veiklos sritį.

2.4. Socialinio darbo praktikos ir sėkmingos socialinės integracijos modelių raiška Lietuvoje

Lietuva yra pilnavertė Europos sąjungos narė, kurios sienos kartu sudaro dalį ir ES išorinės sienos. Dėl šios priežasties Lietuvos imigracijos politika tampa neatskiriama ES prieglobsčio ir imigracijos politikos dalimi. Lietuvos Respublikos integracijos procesų vykdymas įgyvendinamas, atsižvelgiant į nustatytus prioritetus. Šią politiką apsprendžiantys „žaidėjai“ yra savivaldos ir investicijos. Tai apibendrintas vietos savivaldos institucijų norų ir finansinių galimybių požiūris į integracijos procesą. Remiantis šiuo požiūriu, integracijos procesą galima apibrėžti taip:

Galimybė apsigyventi. Pripažinimas, jog trečiųjų šalių pilietis teisėtai gyvena Lietuvos Respublikoje, pagrindžia daugelį kitų jo kaip asmens teisių. Šalies praktikoje pastebimos dvi pagrindinės teisėto buvimo valstybėje formulės - 1. Leidimas laikinai gyventi LR, 2. Leidimas nuolat gyventi LR.

Leidimas laikinai gyventi gali būti išduodamas užsieniečiui, jeigu:

- jis išsaugojo teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę (41 str.),
- yra šeimos susijungimo atvejis (43 str.),
- jis ketina dirbti (44 str.),
- jis ketina užsiimti teisėta veikla (45 str.),
- jis ketina mokytis (46 str.),
- yra nustatyta globa (rūpyba) (47 str.),
- jis yra ar buvo prekybos žmonėmis auka ir bendradarbiauja su ikiteisminio tyrimo įstaiga arba teismu, kovojant su prekyba žmonėmis ar su nusikaltimais, susijusiais su prekyba žmonėmis (49 (1) str.),
- jis ketina atlikti mokslinius tyrimus 49(2) str. (www.migracija.lt)

Leidimas nuolat gyventi gali būti išduodamas užsieniečiui, jeigu:

1. jis išsaugojo teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę Pilietybės įstatymo nustatyta tvarka*;
2. jis yra lietuvių kilmės asmuo*;
3. jis atvyko gyventi į Lietuvos Respubliką kartu su Lietuvos Respublikos piliečiu kaip jo šeimos narys;
4. jis neteko Lietuvos Respublikos pilietybės, tačiau gyvena Lietuvos Respublikoje;
5. jis yra vaikas iki 18 metų, gimęs Lietuvos Respublikoje, ir jo tėvai ar vienas iš jų yra Lietuvos Respublikos piliečiai, kurių gyvenamoji vieta deklaruota Lietuvos Respublikoje, arba turi leidimą nuolat gyventi;
6. jis yra vaikas iki 18 metų, gimęs ne Lietuvos Respublikoje, ir jo tėvai arba vienas iš jų yra Lietuvos Respublikos piliečiai, kurių gyvenamoji vieta deklaruota Lietuvos Respublikoje, arba turi leidimą nuolat gyventi;
7. jis gavo pabėgėlio statusą Lietuvos Respublikoje;
8. Lietuvos Respublikos Konstitucijos pagrindų egzaminą Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka)***;
9. jis pateikia teismo sprendimą, kuriuo nustatytas juridinis faktas, kad užsienietis gyveno Lietuvos Respublikoje iki 1993 m. liepos 1 d. ir šiuo metu gyvena Lietuvos Respublikoje**. (www.migracija.lt)

Gauti darbą. Siekiant įtraukti trečiųjų šalių piliečius į darbo rinką, integraciją įgyvendinančios institucijos tarpininkauja vykdant šias priemones: supažindina su darbo rinka, išsiaiškina jų galimybes, tobulina jų kvalifikaciją, sudaro galimybes pakeisti arba įgyti naują profesiją, informuoja ir prireikus padeda organizuoti savarankišką verslą, padeda įsidarbinti pagal darbo sutartis. (“Trečiųjų šalių piliečių informavimo ir konsultavimo apie viešųjų ir privačiųjų paslaugų teikimą galimybių plėtra”Nr.D4-653/EIF/2007/1/04/IP/7/26). Įdarbinimo tarpininkavimo paslaugas nemokamai teikia Lietuvos darbo birža.

Reikalavimai užsieniečių įsidarbinimui:

Kad verslo įmonės galėtų įsidarbinti trečiųjų šalių piliečius, būtina atkreipti dėmesį į šiuos reikalavimus:

- Užsienietis gali įsidarbinti Lietuvos Respublikoje pagal darbo sutartį arba, kai jo nuolatinė darbo vieta yra užsienyje, gali būti atsiųstas laikinai dirbti į Lietuvos Respubliką;
- Darbdavys gali sudaryti darbo sutartį tik su užsieniečiu, turinčiu leidimą dirbti, išskyrus kai kuriuos įstatyme nurodytus atvejus;
- Užsieniečio darbo užmokestis negali būti mažesnis už tokį patį darbą dirbančio Lietuvos Respublikos gyventojų;

- Užsieniečio darbo santykius reglamentuoja Lietuvos Respublikos darbo kodeksas, LR įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties ir Europos Sąjungos teisės aktai.

Galimybės mokytis. Kiekvienam Lietuvos Respublikos piliečiui, užsieniečiui, turinčiam teisę nuolat gyventi ar laikinai apsigyventi Lietuvoje, valstybė garantuoja: 1) pradinį, pagrindinį ar vidurinį ugdymą; 2) specialiojo ugdymo, aukštesniųjų, aukštojo mokslo studijų arba profesinio mokymo, suteikiančio pirmąją kvalifikaciją, programų prieinamumą. Kiekvienam Lietuvos Respublikos piliečiui ir užsieniečiui, turinčiam teisę nuolat gyventi ir laikinai apsigyventi Lietuvoje, garantuojamas mokymas valstybine lietuvių kalba ir valstybinės lietuvių kalbos mokymas (Žin., 2001, Nr. 20-658; Žin. 2004, Nr. 69-2395).

Socialinė apsauga. Užsieniečiams, turintiems leidimą nuolat gyventi Lietuvoje, prieinamos visos nuolatiniais šalies gyventojams įstatymų nustatytos socialinės ir kitos garantijos: socialinė pašalpa, buto (individualaus gyvenamojo namo) šildymo išlaidų, išlaidų šaltam ir karštam vandeniui kompensacija, laidojimo pašalpa ir kita. Be to, nuolat Lietuvoje gyvenantys užsieniečiai turi teisę į paramą socialinei integracijai. Šiuo atžvilgiu, socialinis darbas, pagal jo koncepciją, tiesiogiai susiję su socialinėmis garantijomis ir socialine integracija. Socialinis darbas trečiųjų šalių piliečių teisių apsaugos sistemoje yra susiję su prevencinių socialinių strategijų ir paslaugų migrantų grupėms ir bendruomenėms planavimu, apskaičiavimu, taikymu, vertinimu bei keitimu. Tai reiškia, kad socialinio darbo trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos valdymo srities sudėtinės dalys yra adaptacija, socialinės struktūros reprodukcija ir įtampos pašalinimas (Bagdanavičius, 2005, p. 78). Vertinant šią nuostatą, reikia pastebėti, jog šiuo atveju socialiniam darbuotojui yra priskiriamas pakankamai siauras konkrečių praktinių problemų, kurias įvardina pats klientas (trečiųjų šalių pilietis), sprendėjo vaidmuo. Šioje situacijoje nėra jautraus, egzistencinio, asmenybinio ryšio, o vietoj to iškeliami objektyvūs ir lengvai išmatuojami tikslai, kurie ir turi būti pasiekti socialinio darbo kontakto procese. Pirmasis tokio socialinio darbo modelio apibrėžimas buvo nurodytas Reid ir Epstein leidinyje "*Task - Centered Casework*" (1972). Tokiame socialinio darbo modelyje, socialinis darbuotojas sprendžia:

- problemas, kurias pats klientas įvardina ir pripažįsta;
- problemas, kurios gali būti išspręstos, pasinaudojant kitais nei socialinis darbuotojas socialinių paslaugų teikėjais;
- problemas, kurios gali būti tiksliai įvardintos;
- problemas, kurios atsiranda klientams siekiant pakeisti savo gyvenimą;
- problemas, kurios atsiranda dėl kliento "nepatenkintųjų poreikių", bet nebūtinai atrodo vienodai svarbios ir aplinkiniams žmonėms (Lolo Madoc-Jones cit. Reid ir Epstein, 2008, p. 134).

Žvelgiant į socialinį darbą iš globalios žmogaus teisių perspektyvos, šitam darbui suteikiamas vienybės ir solidarumo jausmas, išlaikant dėmesį vietinėms perspektyvoms, sąlygoms ir poreikiams, formuojantiems sistemą, kurioje dirba socialiniai darbuotojai. Dalyvaujant trečiųjų šalių piliečių teisių pasaulio sistemoje, socialiniai darbuotojai užtikrina imigrantų integraciją.

Jaunimo apsauga. Nuo 2000 m. tautinių mažumų iš trečiųjų šalių vaikai, turintys ilgalaikį leidimą gyventi ES šalyse, naudojami tomis pat teisėmis kaip ir ES šalių piliečiai (žiūr. *Council Directive 2000/43/EC*). Daug dėmesio skiriama užsieniečių vaikų švietimo užtikrinimui. LR Švietimo įstatyme 2003 m. įteisinta nuostata, kad Lietuvoje vienas svarbiausių švietimo principų yra lygios galimybės – švietimo sistema yra socialiai teisinga, ji užtikrina asmenų lygybę, nepaisant jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų; kiekvienam asmeniui ji laiduoja švietimo prieinamumą, bendrojo išsilavinimo bei pirmosios kvalifikacijos įgijimą ir sudaro sąlygas tobulinti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują.

Vaikų laisvalaikio praleidimo ir užimtumo kokybė yra socialiai reikšmingos sritys, kurios svarbios švietimo plėtrai bei jaunuolių pilietinei brandai. Vaikų ir jaunimo pagrindinės teisės ir užimtumo pagrindiniai principai nusakomi Jungtinių tautų Vaiko teisių konvencijoje, LR Vaiko teisių pagrindų ir apsaugos įstatyme, Lietuvos švietimo įstatyme, Lietuvos švietimo koncepcijoje, Neformalaus ugdymo įstatyme bei suaugusiųjų švietimo koncepcijoje. Papildomojo ugdymo sistema, jos struktūra, formos ir veiklos organizavimas nustatytas 1996 04 25 Švietimo ir mokslo ministerijos kolegijos nutarimu Nr.23, kuriuo patvirtinta „Papildomojo ugdymo samprata“. Papildomajam ugdymui keliamas pagrindinis tikslas – sudaryti sąlygas kiekvienam moksleiviui patenkinti interesus, saviraiškos poreikius, plėtoti savo gabumus. Papildomas ugdymas yra neatsiejamas Lietuvos švietimo koncepcijos dalis, todėl pirmiausia remiasi bendraisiais jos principais: humanišku, demokratišku, diferencijavimu, integravimu, pastovumu, paslankumu. Papildoma veikla yra organizuojama pagal bendruosius švietimo sistemos principus. Ji yra reikšminga tiek, kiek yra prasminga pačiam vaikui ir tik jo paties laisvai pasirinkta.

Partnerystės realizavimas. Lietuvos Respublikoje viena iš socialinę partnerystę įgyvendinančių institucijų yra viešoji įstaiga „Nacionalinė regionų plėtros agentūra“, kuri rengia projektus, užtikrinta atvirą ir veiksmingą bendravimą ir partnerystę tarp regioninių socialinių partnerių įvairiais imigrantų integracijos efektyvinimo bei tobulinimo klausimais, regioninius socialinės partnerystės tinklus. Agentūros veiklos prioritetas – regionų plėtra ir strateginis valdymas, smulkaus ir vidutinio verslo vaidmuo Lietuvos darniam vystimuisi, žmogiškųjų išteklių ugdymas ir užimtumo skatinimas probleminiuose Lietuvos regionuose, o veiksmingumas priklauso nuo kompromiso, galinčio užtikrinti, kad skirtingi interesai subordinuojami, siekiant bendrą partnerystės interesų. Dėl to reikalingas socialinis dialogas, kas yra labai svarbi ir

efektyvi priemonė sprendžiant socialinius visuomenės ginčus, kurie labai dažni valstybės socialinės ir ekonominės pertvarkos procese. Šis dialogas padeda sumažinti įtampą tarp atskirų visuomenės sluoksnių (http://www.nrda.lt/files/Straipsnis%20_Imigrantai_.pdf).

Dirbdami skirtingose politinėse bei socialinėse sistemose, socialiniai partneriai puoselėja ir gina migrantų individualių ar kolektyvinių klientų teises, bandydami reaguoti į jų poreikius. Suvokus, kaip neigiamai veikia darbo ir socialinės sferos konfliktai visuomenės ir imigrantų santykių vystymąsi, pradėta siekti pokyčių bei ieškoti būdų, kuriais būtų galima reguliuoti santykius tarp institucijų ir imigrantų (Kasiliauskas, 2006, p. 9). Tokiu būdu galima teigti, kad socialinė partnerystė yra viena iš socialinio darbo vaidmenų. Socialinio darbuotojo vaidmenį, teikiant socialines paslaugas, galima apibūdinti kaip metodinį tarpininkavimą tarp kliento ir socialinių institucijų, sprendžiant problemas. Šią metodinę tarpininkavimo veiklą socialinis darbuotojas atlieka dirbdamas skirtingo tipo institucijose ir su įvairiomis klientų grupėmis, todėl jo turinys yra skirtingas, tačiau pačios funkcijos yra tokios pat (Žalimienė, 2003).

Socialinio partnerio funkcijos:

- organizacinių - administracinių sprendimų priėmimas;
- integracijos valdymo proceso informacinis - analitinis aprūpinimas;
- migrantų socialinio aprūpinimo ir apsaugos, sąlygų sukūrimo efektyviam darbui kontrolė;
- integracijos proceso planavimas ir kontrolė;
- socialinių paslaugų teikimo užtikrinimas;

Lietuvoje didelis socialinių partnerių dėmesys skiriamas darbo santykių reguliavimui. Darbuotojams migrantams suteikiama teisė į informavimą ir konsultavimą, t. y. visą informaciją, susijusią su darbo santykiais, darbdavys turi pateikti darbuotojų imigrantų atstovams ir jų organizacijoms. Konsultavimas reiškia diskusijas tarp darbuotojų imigrantų atstovų ir jų organizacijų bei darbdavių ir jų organizacijų dėl tam tikrų susitarimų ar bendrų sprendimų priėmimo. Kontrolės sistemiškumas yra sutarties vykdymo garantas (Kasiliauskas, 2006, p. 19). Socialinis darbas glaudžiai susijęs su imigrantų teisių apsaugos sritimi ir įgyvendina lygiateisiškumo bei socialinės partnerystės principą. Kalbant apie migrantų ir socialinių darbuotojų partnerystę, reikėtų pabrėžti tarpininkavimo galimybes, siekiant apsaugoti darbuotojus nuo profesinės rizikos ar tokią riziką sumažinti, profesinės saugos ir sveikatos viešąjį administravimą ir valstybės institucijų kompetenciją, darbdavių, darbdavių atstovų ir darbuotojų teises bei pareigas, siekiant sudaryti saugias ir sveikas darbo sąlygas, taip pat darbuotojų atstovų teises ir garantijas, užtikrinant saugą ir sveikatą darbe (Swiatkowski, 1999, p. 209).

Aktyvi socialinės partnerystės pozicija leidžia trečiųjų šalių piliečių atstovams vykdyti turimos informacijos sklaidą, dalintis praktine patirtimi, problemomis ir sunkumais su valstybės vykdomos imigracijos politikos atstovais. Partnerystės pagalba trečiųjų šalių piliečiai buriasi į bendrijas bei aktyviai atstovauja imigrantų interesams.

Tarpkultūriniai santykiai. Lietuva, kaip ir kitos Europos šalys, yra įvairiakultūrinė valstybė. Joje nuo amžių gyvena skirtingų kultūrų, religijų, papročių žmonės. Lietuvos valstybės vykdoma nacionaline politika siekiama padėti tautinėms mažumoms bei trečiųjų šalių piliečiams išsaugoti kultūrinį tapatumą ir savitumą. Vienas iš šešių pagrindinių ugdymo uždavinių Lietuvoje - sudaryti mokiniams sąlygas įgyti sociokultūrinio raštingumo pagrindus, padėti išsiugdyti asmeninę, socialinę, pažinimo bei kultūrinę kompetenciją, reikalingą sėkmingam išskylančių asmeninio bei socialinio gyvenimo klausimų sprendimui (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2003, p. 8). Šiame kontekste sveikintinos visos idėjos ir projektai, padedantys įvairiatautei visuomenei susikalbėti ir bendravimui. Lietuvos valstybės politika numato prevencines priemones prieš diskriminaciją, netoleranciją ar neapykantą tautinės, rasinės, religinės, kalbos, kilmės ar kitu pagrindu, ir ypatingą dėmesį skiria būdingiems Lietuvos kultūros elementams išsaugoti ir puoselėti (http://www.lssa.smm.lt/docs/kulturine_integracija.doc).

Kalbinė integracija. Lietuvių kalbos kursai nemokamai organizuojami tik tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims. Lietuvoje įvairios kalbų mokymo mokyklos sudaro galimybę užsieniečiams už atitinkamą mokestį mokytis lietuvių kalbos. Užsieniečiams siūlomi įvairios trukmės ir intensyvumo lietuvių kalbos kursai bei lituanistinės studijos (“Trečiųjų šalių piliečių informavimo ir konsultavimo apie viešųjų ir privačiųjų paslaugų teikimą galimybių plėtra” Nr.D4-653/EIF/2007/1/04/IP/7/26).

Apibendrinant, galima teigti, kad trečiųjų šalių piliečių socialinė integracija reikalauja skirtingų socialinio darbo vaidmenų. Skirtingų institucijų, užtikrinančių migrantų integraciją, darbuotojai atlieka socialinio darbo funkcijas, įgyvendindami socialinius projektus bei užtikrina socialinį migrantų stabilumą. Socialinis darbas glaudžiai susijęs su trečiųjų šalių piliečių teisių apsaugos sritimi ir įgyvendina socialinės partnerystės principą.

2.3. Sėkmingos integracijos trukdžių pristatymas

Išanalizavus situaciją Lietuvoje trečiųjų šalių piliečių atžvilgiu, galima teigti, kad integracijos tikslas yra savarankiškumas: vyriausybė siekia sudaryti trečiųjų šalių piliečiams sąlygas gyventi savarankiškai, kalbant apie aprūpinimą būstu, darbu, švietimą, socialinius tinklus ir dalyvavimą visuomenės gyvenime. Lietuva neturi valstybinio lygio integracijos programų trečiųjų šalių piliečiams. Lietuvoje užsieniečiai vertinami kaip darbo jėga, reikalinga

atsirandančiam trumpalaikiam trūkumui darbo rinkoje kompensuoti. Lietuvos imigracijos politikos gairėse numatyta, kad trečiųjų valstybių piliečiai, dalyvaujantys apykaitinėje migracijoje, neturi galimybės likti gyventi Lietuvoje, pasikeitus situacijai Lietuvos darbo rinkoje. Todėl leidimas dirbti užsieniečiui išduodamas jo darbo sutarties galiojimo laikui, bet ne ilgiau kaip iki 2 metų. Gairėse akcentuojamas apykaitinės ir laiku apribotos migracijos prioritetas. Jis pasirenkamas tam, kad imigracija būtų suderinama su galimu Lietuvos Respublikos piliečių grįžimu. Tokia nuostata yra ekonomiškai (mažesnės sąnaudos) ir kultūriškai suprantama bei logiška. Tačiau kartu ji riboja užsieniečių darbuotojų integracijos perspektyvas ir jų ateities planus (Sipavičienė, Jeršovas, 2010, p. 31). Todėl trečiųjų šalių piliečiai atsisako mokytis valstybinės kalbos bei investuoti į socialines garantijas. Migrantai vengia dalyvavimo visuomeniniame gyvenime.

Kitas svarbus integracijos aspektas - šeimos sujungimas. Įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties numato, kad jeigu užsienietis nori atsivežti savo šeimą, jis turi būti pragyvenęs Lietuvos Respublikoje pastaruosius 2 metus, turėti ne mažiau kaip vienus metus galiojantį leidimą laikinai gyventi ir turėti pagrįstas perspektyvas įgyti teisę nuolat gyventi Lietuvoje. Toks griežtas šeimos susijungimo darbuotojams užsieniečiams reglamentavimas šeimų susijungimą daro beveik neįmanomą (Sipavičienė, Jeršovas, 2010, p. 35). Tokios sąlygos neleidžia migrantų šeimoms jaustis saugiai dėl ateities ir trukdo socialinei integracijai. Šeimos nariai privalo persiorganizuoti, perrašyti savo kasdienio gyvenimo taisykles. Tokie šeimos pokyčiai turi ilgalaikes pasekmes ne tik šeimos nariams, bet ir visuomenei – asmens socializacijai ir tapimui priimančios visuomenės nariu.

Kitas trečiųjų šalių piliečių integraciją stabdantis veiksnys susijęs su nepakankamai išplėta informacine sistema. Dėl šių priežasčių, trečiųjų šalių piliečiams trūksta informacijos apie teikiamą socialinę, psichologinę, teisinę pagalbą, užimtumo, šveitimo galimybes Lietuvoje. Lietuvoje veikia nemažai įstaigų, organizacijų, galinčių teikti paslaugas trečiųjų šalių piliečiams, tačiau šios organizacijos neturi informacinės sistemos, skirtos migrantams iš trečiųjų šalių („Trečiųjų šalių piliečių informavimo ir konsultavimo apie viešųjų ir privačiųjų paslaugų teikimą galimybių plėtra” Nr.D4-653/EIF/2007/1/04/IP/7/26). Reikėtų pabrėžti, kad Lietuvoje nėra institucijos, kuri būtų atsakinga už trečiųjų šalių piliečių integracijos koordinavimą. Įgyvendinti integracijos procesą reikalinga veiksminga sistema, kuri galėtų įtraukti įvairias vyriausybines ir nevyriausybines organizacijas. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas privačioms ne pelno siekiančioms institucijoms. Kai kuriose Europos Bendrijos šalyse Nevyriausybinių organizacijų vykdo imigrantų integraciją visuomenėje. Integracijos įgyvendinimo funkcijos dažnai pradedamos nuo kreipimosi į valstybines institucijas. Čekijoje ir Slovėnijoje glaudžiai bendradarbiaujama su NVO, įgyvendinant aprūpinimo būstu, kalbų mokymo, darbo rinkos

integracijos, psichologinio konsultavimo ir kultūrinės veiklos projektus („Trečiųjų šalių piliečių informavimo ir konsultavimo apie viešųjų ir privačiųjų paslaugų teikimą galimybių plėtra” Nr.D4-653/EIF/2007/1/04/IP/7/26).

Lietuva pradėjo kurti palankią aplinką, padedančią imigrantams, ypačiai - trečiųjų šalių piliečiams, pritaipiti mūsų šalyje, tačiau Lietuvoje nėra atskiros programos, skirtos teisėtai Lietuvoje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių integracijai skatinti. Sėkmingos integracijos programos pavyzdį galime laikyti Gento miestą (Belgija), kuriame veikia savivaldybių integracijos tarnyba, remiama miesto ir didele dalimi Flandrijos bendruomenės lėšomis (pagal miestų politikos ir integracijos programą). Jos priėmimo programa vykdoma pagal Flandrijos įstatymus, kurie numato organizuoti įvairius kursus naujai atvykusiems užsieniečiams. Įvadinė programa apima olandų kalbos kursus (iki 1200 valandų keturiais lygiais) ir 75 valandų „Visuomenės orientavimo“ kursus. „Visuomenės orientavimo“ kursuose dėstomi moduliai praktiniais ir administravimo klausimais ir informuojama apie galimybę dalyvauti kultūrinėje ir socialinėje veikloje. Gente šie kursai dėstomi turkų, arabų, prancūzų, anglų, rusų, ispanų, persų, albanų ir Somalio bei olandų kalbomis. Miesto valdžia taip pat stengiasi organizuoti „specialiai pritaikytą“ individualią priėmimo programą kartu su kitomis organizacijomis, įskaitant orientavimą užimtumo, švietimo ir mokymo klausimais. Olandijos integracijos programoje yra numatyti kursai, kurių dalyviai supažindami su Olandijos sveikatos priežiūros, švietimo ir socialinės apsaugos sistemomis bei nacionaliniais papročiais. Kursuose informuojama apie galimybę naudotis paslaugomis ir patekti į darbo rinką, supažindinama su įvairiomis visuomenės ir religinėmis grupėmis bei visuomenės gyvenimo normomis (Teisingumo, laisvės ir saugumo generalinis direktoratas, 2004, p.15-16).

Konceptualizuojant imigracijos politiką, verta pažymėti, kad Lietuvos migracijos politikos prioritetą yra trumpalaikės migracijos skatinimas, todėl šis procesas lėtina trečiųjų šalių piliečių motyvaciją integruotis į visuomenę. Vis dėlto Lietuvoje pradėta formuoti trečiųjų šalių piliečių integracijos politika, atsižvelgiant į migrantų poreikius. Taigi, trečiųjų šalių piliečių integracija yra sritis su apibrėžtais politikos tikslais perkeltais į įvairius projektus, tačiau Lietuvoje nėra atskiros programos, skirtos migrantų integracijai skatinti. Reikėtų pabrėžti, kad Lietuvoje nėra institucijos, kuri būtų atsakinga už migrantų integracijos koordinavimą.

Apibendrinant antrąjį skyrių galima teigti, kad migracija ir integracijos aspektai yra tarpusavyje susiję, o vienos srities rezultatai atspindi rezultatus kitose srityse. Dėl to integracijos sąvoka gali aprėpti įvairius bendrus ir konkrečius požiūrius, taikomus migrantų grupėms ir skirtus įvairioms problemoms spręsti. Integracija, kaip santykis tarp valstybės ir individualaus migranto, kartu yra procesas, kuriame glaudžiai bendradarbiauja įvairių lygių vyriausybės ir

nevyriausybines organizacijos. Aktyvi migrantu integracija paremta teisiniais aktais, kurie sudaro socialiniu paslaugu, instituciju ir dalyvavimo visuomeniniame gyvenime salygas. Vyriausybines ir nevyriausybines organizacijos turi skleisti informacija apie integracijos programas ir aktyviai stengtis buti atviros ir prienamos migrantams is treciuju saliu. Kartu demesi migrantu integracijos klausimams butina sustiprinti, pabreziant socialinio darbo vaidmeni tarpininkavimo bei socialines partnerystes srityse. Sia prasme socialinis darbas glaudziai susije su migrantu integracijos klausimais.

3. Tyrimo metodologija

3.1. Tyrimo logika

Šio darbo tikslams įgyvendinti buvo pasirinkti kiekybiniai ir kokybiniai informacijos rinkimo metodai, kurie suteikia galimybes nagrinėti trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos politikos objektyvias ir subjektyvias ypatybes. Kiekybinis tyrimo metodas įgalina atskleisti bendras problemos charakteristikas, interpretuoti socialinės apsaugos sistemos funkcionavimo metodus bei analizuoti trečiųjų šalių piliečių integracinius išorinius požymius. Kiekybinio tyrimo paskirtis - informaciją kondensuoti, apibendrinti, išskirti esminę ir tokiu būdu transformuoti į mokslinę (Bitinas, 2002, p. 19). Šiuo tyrimu stengiamasi patvirtinti bendras socialinės sferos teorijas bei paaiškinti jų praktinį kontekstą. Aiškinimu atsakoma į klausimus, kodėl integracijos požymiai įgyja tam tikras reikšmes. Kokybinis metodas suteikia galimybę pažvelgti, kaip socialinės integracijos ekspertai konstruoja ir įvertina politikos priemones ir įgyvendinimo principus, kaip subjektyviai interpretuoja migracinius sprendimus ir jų įtaką socialinei sferai. Šiam požiūriui būdingas siekimas suprasti, kaip ekspertai suvokia bei aiškina trečiųjų šalių piliečių integracinius klausimus. Kokybinio tyrimo paskirtis - objekto aprašymas - siekiama gauti duomenų apie reiškinių arba reiškinių naują aspektą (Bitinas, 2002, p. 11). Kokybinis tyrimas šiame darbe koncentruojasi į ryšius tarp sunkiai pamatuojamų kintamųjų ryšių, kurie reprezentuoja trečiųjų šalių piliečių gyvenimo ir darbo kontekstus bei situacijas. Kokybinis tyrimas įgalina tyrimo procese dalyvauti įvairių grupių atstovus, kurie susiję su trečiųjų šalių piliečių socialinių teisių bei integracijos problematika ir sudaro prielaidas surinkti gausą unikalios informacijos.

Taigi kiekybinio ir kokybinio tyrimo derinimo procesas gali padidinti objektyvų trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos politikos vertinimą.

Kokybinių ir kiekybinių tyrimų palyginimas (Bitinas, 2002)

<i>Pagrindiniai bruožai</i>	<i>Kokybinis tyrimas</i>	<i>Kiekybinis tyrimas</i>
Tyrimo pagrindinė paskirtis	<i>Objekto aprašymas</i> Siekama gauti duomenų apie mažai ištirtą objektą jo darbiniam modeliui kurti	<i>Objekto aiškinimas ir prognozavimas</i> Siekama statistiškai pagrįsti objekto esminius požymius, jo funkcionavimo veiksniai
Tyrimo pobūdis	<i>Tyrimo atvirumas</i> Iki tyrimo formuluojama tik bendro pobūdžio hipotezė, kuri tyrimo eigoje konkretinama, papildoma, tikslinama.	<i>Tyrimo uždarumas</i> Iki tyrimo sudaromas santykinai išbaigtas objekto modelis, kuris tikrinamas tyrimu
Požiūris į objektą	<i>Holistinis požiūris</i> Objektas suvokiamas kaip vientisa sudėtinga sistema; siekiama suprasti	<i>Analitinis požiūris</i> Objektas suvokiamas kaip jį apibūdinančių požymių

	jos esmę ir ją lemiančius veiksnius	daugiamatę erdvę; siekiama mažinti požymių skaičių
Konteksto vaidmuo	<i>Konteksto įtaka</i> Objektas nagrinėjamas natūraliomis sąlygomis, rezultatai interpretuojami istoriniame ir socialiniame kontekste	<i>Konteksto neutralumas</i> Siekiami gauti nuo istorinio ir socialinio konteksto nepriklausomus tyrimo rezultatus
Pirminių duomenų pobūdis	<i>Kokybiniai duomenys</i> Orientuojamasi į pavienes situacijas, kurios aprašomos natūralia kalba; tekstai analizuojami kokybiniais metodais	<i>Kiekybiniai duomenys</i> Požymiai matuojami kokybinėmis ir kiekybinėmis skalėmis; duomenys analizuojami statistiniais metodais
Tyrėjo vaidmuo	<i>Tyrėjas kaip pažinimo instrumentas</i> Tyrėjas tiesiogiai sąveikauja su tiriamaisiais, atlieka mokslinio pažinimo instrumento funkciją	<i>Tyrėjo rliminavimas</i> Duomenų rinkimo ir analizės procese tyrėjas maksimaliai eliminuojamas
Duomenų rinkimo metodai	<i>Individuali apklausa</i> Respondentai individualiai atsakinėja į pateiktus struktūruotus klausimus, arba grąžina užpildytas anketas sutartu metu	<i>Individualus interviu</i> Respondentai individualiai atsakinėja į atvirus klausimus
Tyrimo imtis	<i>Vidutinės/didelės apimties (50-100 respondentų)</i>	<i>Mažos apimties (10-15 respondentų)</i>
Analizės metodas	<i>Kodavimas bei SPSS programos taikymas</i>	<i>Kodavimas bei kokybinė turinio analizė (kontent analizė)</i>

3.1.1. Kiekybinio tyrimo metodologija

3.1.1.2. Apklausos imtis

Apklausa buvo atliekama remiantis šiais toliau išvardytais metodologiniais sprendimais: Apklausos atrankiniu vienetu buvo pasirinkti trečiųjų šalių piliečiai, gyvenantys Lietuvoje ilgiau nei 2 metus. Ši metodologinė sąlyga buvo pasirinkta sąmoningai siekiant padidinti respondentų atrankos objektyvumą bei sumažinti respondentų centralizaciją. Toks pasirinkimas priimtas ketinant išsamiai analizuoti trečiųjų šalių piliečių asocialinės integracijos asmeninį patirtį, įvertinti integracinės politikos principus ir atskleisti šių žmonių pagrindines problemas. Siekis sumažinti atrankos centralizaciją sąlygotas ir atrankos didžio ribotumo bei su tuo susijusių statistinės analizės galimybių.

Pagrindinis tyrimo atrankos formavimo modelis buvo siejamas su Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centro jau atlikto reprezentatyvaus „Lietuvoje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių integracijos politikos vertinimo principai ir rodikliai“ tyrimo respondentų adresų duomenų baze. Kadangi šio atrankinio reprezentatyvaus tyrimo imtis 2 tūkst. respondentų, jos pagrindu buvo identifikuoti Klaipėdos krašte gyvenantys trečiųjų šalių piliečiai. Tokių žmonių skaičius yra pakankamas (n=100). Imtis buvo sudaryta pagal paprastąją atsitiktinę schemą. Tai vadinamasis urnos modelis, garantuojantis visiems populiacijos lygią tikimybę patekti į imtį

(http://lt.wikipedia.org/wiki/Generalin%C4%97_aib%C4%97). Taigi atsitiktinės atrankos metu buvo nustatytos respondentų lyties, pilietybės, darbovietės bei geografinio pasiskirstymo charakteristikos.

3.1.1.3. Apklausos instrumentas

Kiekybinio tyrimo instrumentas – klausimynas - buvo formuojamas atsižvelgiant į teorinį trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos politikos modelį (žr. į 3 priedą).

Tyrimo užduoto klausimo formuluotės pavyzdys: „*Ar Jums teko dalyvauti kvalifikacijos kėlimo kursuose? Kas apmokėjo Jūsų dalyvavimą kvalifikacijos kėlimo kursuose?*“

Atliekat tyrimą buvo siekiama sukaupti kuo daugiau įvairesnės informacijos, kuri leistų aprašyti skaitmenines tiriamo reiškinio charakteristikas, todėl buvo sukurtas struktūruotas ir standartizuotas klausimynas. Čia svarbu atkreipti dėmesį, kad toliau pateikiamoje analizėje daugiausia dėmesio skiriama 5 indikatorių grupėms. Tai yra: socialinės demografinės respondentų charakteristikos bei namų ūkio struktūros (amžius, išsilavinimas profesinis statusas bei persikėlimo preižastys ir t.t.); gyvenimo bei darbo sąlygos; socialinės integracijos patirtis (socialinės paslaugos, draudimas, žinios apie socialines teises); švietimo sistema (galimybės mokytis bei studijuoti); įstatyminė bazė (dokumentų sutvarkymo patirtis bei teisinės galimybės). Šios indikatorių grupės susijusios su trečiųjų šalių piliečių realiais socialinės integracijos poreikiais ir šių poreikių įgyvendinimo politiniais sprendimais. Proceso vertinimas tiria poveikį įgyvendinimo etape, siekiant pagerinti ar reguliuoti taikomas priemones (Vilpišauskas, Nakrošis, 2005, p. 159). Taigi, šiuo klausimynu siekiama įvertinti socialinės integracijos politiką, atsižvelgiant į teorinį įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties kontekstą bei respondentų patirtį šioje sistemoje. Tai reiškia, kad vertinimo metu nagrinėjamas ir matuojamas teorinis socialinės veiklos reglamentavimas (klausimynas), siekiant nustatyti šios veiklos efektyvumą (respondentų atsakymai). Pats klausimynas susideda iš pusiau uždarų klausimų su pateiktais atsakymų variantais bei paliekama eilutė, kurioje galima įrašyti savo variantą, jei kiti netinka. Taip pat naudojama tradicinė 5 balų Likerto skalė ir semantinio diferencialo skalės. Iš viso analizei buvo panaudota beveik 50 klausimų.

3.1.1.3. Duomenų analizė

Analizė, kaip ir duomenų rinkimas buvo procesinis veiksmas. Duomenų kodavimui bei apdorojimui naudojama statistinė duomenų analizė, kurios rezultatai pateikiami ir aptariami šiame skyriuje. Buvo atlikta SPSS 17.0 programinė įranga. Siekiant atsakyti į šio tyrimo klausimus, atitinkamai buvo taikomi skirtingi statistiniai metodai. Tai yra, siekiant nustatyti respondentų, kurie naudojasi socialinės sferos paslaugomis, pasiskirstymą pagal lytį, specialybę,

darbe užimamas pareigas, buvo apskaičiuotos elementariosios aprašomosios statistinės charakteristikos. Siekiant išskirti veiksnius, sąlygojančius tam tikras struktūras, buvo analizuota keletas socialinių teisinių aspektų. Šis metodas buvo taikomas kiekvienai atskirai respondentų grupei, įskaitant lyties kriterijų. Duomenų analizei buvo pritaikyti Mann Whitney ir Kruskal Wallis kriterijai, bei Dichotominė analizė. Galiausiai, duomenų patikimumas įvertintas apskaičiuojant statistinius kiekvieno analizuoto klausimo, Asymptotic significance kriterijus.

3.1.1.4. Apklauso organizavimas ir etika

Atliekant tyrimą buvo remiamasi socialinio darbuotojo etikos principais, kurie yra išdėstyti tiek lietuviškoje, tiek užsienio mokslinėje ar mokomojoje literatūroje.

Teisė nebūti pažeistam. Respondentams buvo garantuota, jog apklausa neturi negatyvios įtakos jų gyvenimui. Siekiant apsaugoti tiriamuosius nuo psichologinio ir socialinio pažeidžiamumo, buvo gerai apmąstytos ir parinktos sąvokos, frazės, kurios naudojamos užduodant tyrimo dalyviams klausimus bei analizės metu apibendrinant gautus tyrimo rezultatus.

Teisė nebūti išnaudojamam. Apklauso respondentų dalyvavimas tyrime nekėlė jiems nepasitenkinimo: jie nepatyrė psichologinio spaudimo, baimės, nerimo ir pan. Respondentų dalyvavimas bei jiems pateikiama informacija nebus panauduota prieš juos.

Tyrimo naudingumas. Tyrimo dalyviai sąmoningai sutiko dalyvauti apklausoje.

Pagarba asmens orumui. Tyrimo dalyviai buvo traktuojami kaip savarankiški ir gebantys kontroliuoti savo asmeninį elgesį asmenys; kiekvienas tyrimo dalyvis turėjo asmeninio apsisprendimo teisę dalyvauti / nedalyvauti tyrime arba pasitraukti iš tyrimo.

Privatumas. Apklauso dalyviams buvo garantuotas anonimiškumas ir konfidencialumas dėl pateikiamos informacijos.

Atliekant tyrimą buvo remiamasi tokiomis nuostatomis (Žydžiūnaitė, 2008):

- buvo įtraukti žmonės juos supažindinus su tyrimo turiniu ir gavus jų žodinių bei raštišką sutikimą (pasirašant ant tyrimo etikos dokumento);
- tiriamųjų dalyvavimas tyrime buvo savanoriškas;
- informacija apie atliekamo tyrimo tikslus buvo tiksli;
- tiriamieji nebuvo klaidinami dėl tyrimo tikslų, eigos, rezultatų pateikimo formų ir galimybių;
- tyrimo dalyviai nebuvo verčiami atlikti veiksmų, žeminančių jų orumą;
- tyrimo metu buvo laikomasi žmogaus teises ginančių įstatymų ir konvencijų;
- tiriamiesiems nebuvo sukeltas fizinis skausmas ar stresas individualiųjų ar tikslinių sutelktų grupių interviu metu;

- nebuvo pažeistas tiriamųjų privatumas;
- nebuvo pažeistas tiriamųjų anonimiškumas;
- tiriamieji buvo traktuojami pagarbiai ir sąžiningai.

3.1.2 Kokybinio tyrimo metodologija

3.1.2.1. Interviu imtis

Pagrindinis kokybinio tyrimo tikslas buvo atskleisti kaip ekspertai interpretuoja trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos gaires. Individualiuose interviu dalyvavo 10 tyrimo dalyvių, kurie buvo atrenkami tikslingai siekiant, kad tyrimo imtis apimtų įvairesnius tiriamo reiškinio atvejus. Tyrimas nukreiptas į bendrų bruožų, būdingų visiems tiriamiesiems atvejams, nustatymą (Rupšienė, 2007, p. 33).

Kiekvienas respondentas atstovavo tam tikrus kriterijus, orientuotus į tyrimų dalyvių veiklos pobūdį. Tai pirmiausiai yra organizacijos, kurios dirba trečiųjų šalių piliečių integracijos ir teisių apsaugos srityje. Kitas kriterijus daug labiau susiaurino organizacijų ratą: tai organizacijos, teikiančios tiesiogines socialinės integracijos paslaugas:

Pirmasis kriterijus buvo tyrimų dalyvių darbas trečiųjų šalių piliečių integracijos srityje:

- Pamaro vidurinės mokyklos lietuvių kalbos kursų mokytoja;
- Klaipėdos Armėnų bendrijos pirmininkas;
- Klaipėdos Rusijos Federacijos piliečių asociacijos pirmininkas;
- Klaipėdos miesto baltarusių bendrijos pirmininkė;
- Klaipėdos kinų bendrijos pirmininkė.
- Klaipėdos ukrainiečių bendruomenės atstovas
- Klaipėdos azerbaidžaniečių bendruomenės pirmininkas
- Klaipėdos totorų bendruomenės atstovas

Antrasis kriterijus buvo tyrimų dalyvių darbas trečiųjų šalių piliečių socialinių teisių srityje:

- Migracijos tarnybos atstovas;
- Profsąjungos „Solidarumas“ atstovas;
- Klaipėdos apskrities ir miesto profsąjungos teisininkas (žr. į 6 priedą)

Bendrosios respondentų charakteristikos:

	Organizacijos tipas	Metai, kiek dirba su trečiųjų šalių piliečiais	Dabartinis darbi santykis su trečiųjų šalių piliečiais
01	LR valstybinė biudžetinė mokslo įstaiga	10	Dirba tiesiogiai

02	LR valstybinė biudžetinė mokslo įstaiga	6	Dirba tiesiogiai, bet retai
03	NVO	15	Dirba tiesiogiai
04	NVO	17	Dirba tiesiogiai
05	NVO	8	Dirba netiesiogiai
06	Privatus sektorius	5	Dirba tiesiogiai tik su įmonės darbuotojai
07	NVO	3	Dirba tiesiogiai
08	Užsienio šalių konsulinė įstaiga Lietuvoje	19	Dirba teisiogiai
09	Užsienio šalių konsulinė įstaiga Lietuvoje	8	Dirba tiesiogiai
10	LR savivaldybės viešojo administravimo įstaiga	8	Dirba netiesiogiai

3.1.2.2. Tyrėjo vaidmuo

Norint atskleisti tyrėjo vaidmenį, tinkamiausia būtų paaiškinti tyrimo konstravimo etapus bei asmeninę kelionę iki tyrimo. Migrantų socialinės integracijos paaiškinimo ieškojimo etapas buvo intensyviausias iki bakalauro baigiamojo darbo pristatymo, kurio tema vadinasi „Ekonominių migrantų socialinių garantijų teisiniai aspektai“. Šiuo darbu buvo siekiama atrasti ir atskleisti darbo migrantų problemas bei jų priežastis. Antrasis ieškojimo etapas buvo tyrėjo asmeninė darbo patirtis trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos srityje. Tyrėjo pagrindinis darbo tikslas buvo atskleisti migrantų socialinės integracijos poreikius. Taigi, trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos politikos vertinimas yra lyg tęsinys bakalauro beigiamojo darbo bei asmeninės darbo patirties.

Tyrėjas socialinę integraciją nagrinėja kaip sudėtingą sistemą, vadovaudamasis teiginiu, kad pažinimo objektas yra komponentų ir elementų sistema. Tyrėjas siekia suprasti socialinės integracijos reiškinių esmę, gilindamasis į detales bei jas interpretuodamas visumos kontekste. Pripažįstama, kad tyrėjas yra pažinimo instrumentas. Jis tiesiogiai sąveikauja su tiriamaisiais, atlikdamas mokslinio pažinimo instrumento funkciją (Bitinas, 2002, p. 12). Tyrėjas remiasi prielaida, kad socialinių tyrimų objektyvumas yra dalinis, kad asmeninė patirtis yra neatskiriama nuo gautų duomenų, tačiau tyrėjas stengiasi išlikti neutralus tyrimo rezultatų atžvilgiu. Ši pozicija leidžia formuoti įvairias žinias, sudarančias prielaidas tyrėjau pamatyti tyrimo sudėtingumą, o ne siekimą susiaurinti prasmes iki kelių idėjų ar kategorijų. Klausimai yra plačios

apimties, apibendrinantys, todėl tyrimo dalyviams sudaromos sąlygos konstruoti prasmes apie situaciją ar prasmę, kuri kyla tyrėjo ir tiriamojo interakcijoje. Kuo atviriau klausinėjama, tuo geriau, nes tyrėjas turi galimybę atidžiai klausytis, ką tiriamasis sako ir suvokti, ką tyrimo dalyviai daro savo gyvenimo ir darbo aplinkose. Šiame požiūryje akcentuojamas asmenų sąveikos procesas ir per gaunamus kokybinius duomenis suteikiama prasmė tyrimo dalyvių patirtims, išgyvenimams (Neuman, 2000). Taigi, tyrėjas tiki, kad tai, ką sako interviu dalyviai, yra svarbu, nes jis yra gerai susipažinęs su tuo, apie ką kalbama.

3.1.2.3. Interviu duomenų analizė

Interviu surinktų kokybinių duomenų analizei taikytas kokybinės turinio analizės metodas. Šis metodas leidžia išvengti paviršutiniškumo nagrinėjant tekstą. Kokybinės turinio analizės medžiagą sudaro tekstas, gautas naudojant įvairias informacijos rinkimo technikas, pvz., interviu, atviro tipo klausimus. Turinio analizės tikslas – diagnozuoti: kaip fenomeną suvokia / supranta tiriamasis, reflektuodamas savo patirtį, remiantis tyrėjo pateiktais klausimais; kokie skirtumai egzistuoja tarp teorinio tiriamo fenomeno apibūdinimo ir jo raiškos socialinėje realybėje; kokie yra informanto mąstymo, supratimo būdai, projektuojami į tiriamą fenomeną; kokios egzistuoja galimybės ir ribotumai įgytų žinių, įgūdžių bei gebėjimų pritaikymui veikloje / socialinėje realybėje. *Informantų pateiktas tekstas yra kontentinės analizės tyrimo medžiaga, atspindinti asmens reflektavimo procesą.*

Morse (1997) nurodo pagrindines kokybinės turinio analizės charakteristikas:

- *Tikslas*: diagnozuoti esminius tiriamo fenomeno aspektus.
- *Tyrimo medžiaga*: visa analizė vykdoma konkretaus teksto kontekste.
- *Tyrimo reikšmingumas*: atskleidžiami nauji aspektai, iliustruojantys tiriamą fenomeną arba patvirtinamas kitose studijose identifikuotų to paties fenomeno charakteristikų egzistavimas.
- *Rezultatų pagrindimas*: remiamasi tiriamo teksto turiniu ir iš jo išskirtais duomenimis, pateikiamais subkategorijomis ir jas jungiant į kategorijas.

Kokybinių duomenų analizės žingsniai:

- 1) Teksto analizės vieneto, nusakančio išbaigtą mintį apie veiksmą, procesą, patirtį, išgyvenimą, supratimą ar pan. pasirinkimas (dalis sakinio, sakinys, pastraipa). Konkretizuojamas tekstas, kalbą gautuose tekstuose atspindi žmonių patirtis.
- 2) Daugkartinis interviu teksto skaitymas. Teksto turinys analizuojamas nuosekliai, dalijant nagrinėjamą turinį į analitinius vienetus. Atviras teksto atrinktų vienetų kodavimas pasižymint esmines mintis, kurios išsakomos konkrečiame teksto vienetė.
- 3) Atvirų kodų lyginimas atrandant tapačius ir skirtingus kodus.

- 2) pasirinktas interviu laikas bei vieta (respondentų darbo vieta);
- 3) pasirinktos interviu gairės, apimančios konkrečius klausimus pagal tiriamuosius:
 - a. NVO atstovams pateikti klausimai– požiūris į trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos gaires bei realius poreikius; kokie egzistuoja trukdžiai įgyvendinant socialinės integracijos politiką; kaip Jūsų organizacijos padeda trečiųjų šalių piliečių integracijai
 - b. biudžetinių įstaigų sektoriaus atstovams pateiktos trys grupės klausimų: bendrasis požiūris į trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos gaires bei realius poreikius; kaip Jūs įvertinate įstatymą dėl užsieniečių teisinės padėties (čia pateikiami konkretūs įstatymo teiginiai bei skyriai); išitraukimas į darbą su trečiųjų šalių piliečiais;
 - c. privataus sektoriaus atstovams pateiktos trys grupės klausimų – požiūris į trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos gaires bei realius poreikius; trečiųjų šalių piliečių situacija darbo rinkoje; privataus sektoriaus TŠP integracijos gairės
 - d. Užsienio šalių konsulinių įstaigų atstovams pateiktos keturios grupės klausimų: požiūris į trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos gaires bei realius poreikius; konsulinių įstaigų integracijos veiklos gairės bei trečiųjų šalių piliečių teisių atstovavimas; konsulinių įstaigų rekomendacijos dėl TŠP integracijos gerinimo; įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties vertinimas (pateikiamos konkrečios sąvokos bei konkretūs apibrėžimai).
- 4) Patikrinta diktofono techninė būklė, pasirūpinta rašikliais ir A4 formato lapais tyrimo dalyvių diskusijoms stimuliuoti.

Siekiant užtikrinti gautų duomenų stabilumą, tyrėjas renka duomenis, remiantis interviu, lankosi konkrečiame „lauke“, vysto ir susieja iš surinktos informacijos (duomenų) išskirtas kategorijas, rašo teorines prielaidas, bei pateikia vizualinę teorijos paveikslą (Žydzūnaitė, 2006). Duomenys analizuojami iš karto po kiekvieno interviu, pačio tyrėjo atmintinės, užsirašytos refleksijos, pastabos).

3.1.2.5. Tyrimo etika

Kadangi tyrimo dalyviai nepriklauso pažeidžiamų asmenų grupėms, todėl tyrimo etiškumą buvo paprasčiau užtikrinti. Tyrimo dalyviai buvo asmeniškai supažindinami su tyrimu, jo tikslu, buvo atsakyta į jiems iškilusius klausimus (**informavimas**). Tyrimas buvo atliekamas remiantis **laisvanoriškumo principu**. Tyrimo dalyviai, sužinoję apie tyrimą, turėjo laisvą galimybę apsispręsti dėl dalyvavimo (jiems nebuvo daromas tiesioginis ar netiesioginis spaudimas). Buvo gautas visų tyrimo dalyvių žodinis sutikimas dalyvauti tyrime ir tam, kad interviu būtų įrašinėjami. Tyrimas buvo atliekamas remiantis **lygiavertiškumo principu**, t.y. buvo stengiamasi išlaikyti lygiavertį santykį tarp tyrimo dalyvių ir tyrimo vykdytojo. Interviu metu buvo formuluojami klausimai, taip kad jie atskleistų tiriamųjų požiūrį į tyrimo objektą, o

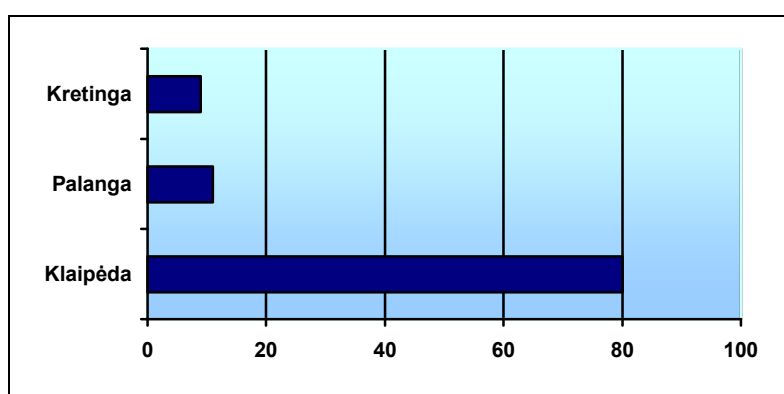
ne primestų interviuotojo požiūrį, ar klaidintų. Tyrimo dalyviams buvo naudinga (**naudingumo principas**) pasidalinti savo patirtimi, ir daugeliui buvo įdomu gauti apibendrintus tyrimo rezultatus, pamatyti platesnį socialinės integracijos paslaugų, trečiųjų šalių piliečių kūrimo vaizdą, taip pat panaudoti ateityje, dirbant, bendradarbiaujant su kitomis organizacijomis, ar rašant pasiūlymus. Tyrime buvo įvardintos organizacijos, kurių darbuotojai dalyvavo tyrime. Tam gautas visų tyrimo dalyvių žodinis sutikimas, tačiau, norėdama apsaugoti asmenis, buvo įdėti ne interviu protokolai, o apdoroti duomenys, kad nebūtų pažeistas asmenų dalyvavusių tyrime **konfidencialumas**, ir jie nebūtų atpažinti – tai prieštarautų tyrimo etikai. Tai nurodoma ir Dr. V. Žydžiūnaitės knygoje apie tyrimų dizainą – „esminiai tyrimo etikos principai: <...> konfidencialumas: gauta (neapdorota) informacija nebus prieinama kitiems išskyrus tyrimo dalyvius.“

3.2. Tyrimo duomenų interpretacija

Trečiųjų šalių piliečių duomenų analizė

Lietuvoje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių apklausa buvo vykdoma 2010 m. gegužės - lapkričio mėnesiais. Vykdam apklausą iš viso buvo apklausti 100 respondentų (64 vyrai ir 36 moterys) Klaipėdoje, Palangoje ir Kretingoje. Daugiausiai respondentų, dalyvavusių apklausoje, gyvena Klaipėdoje (80 proc.), Palangoje (11 proc.), Kretingoje (9 proc.)

1 pav. Respondentai pagal miestus (N=100)

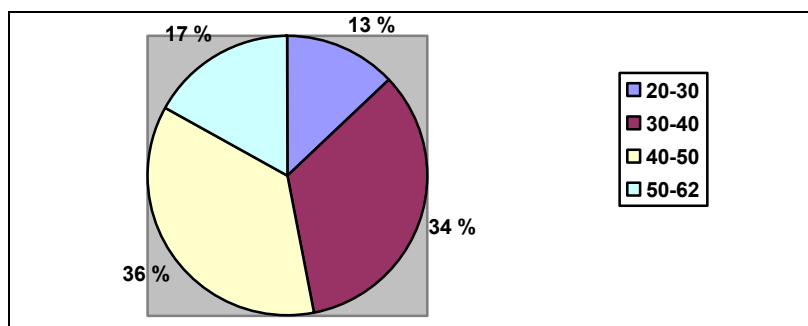

Tyrimo metu buvo įvertintos trečiųjų šalių piliečiams aktualios socialinės integracijos sritys: darbo sąlygos bei darbo santykiai, būstas, socialinės paramos ir socialinių paslaugų klausimai, vaikų švietimas, ekonominė situacija. Norint nustatyti trečiųjų šalių piliečių socialines charakteristikas, klausimyne buvo pateiktas demografinių klausimų blokas.

Trečiųjų šalių piliečių socialinės charakteristikos

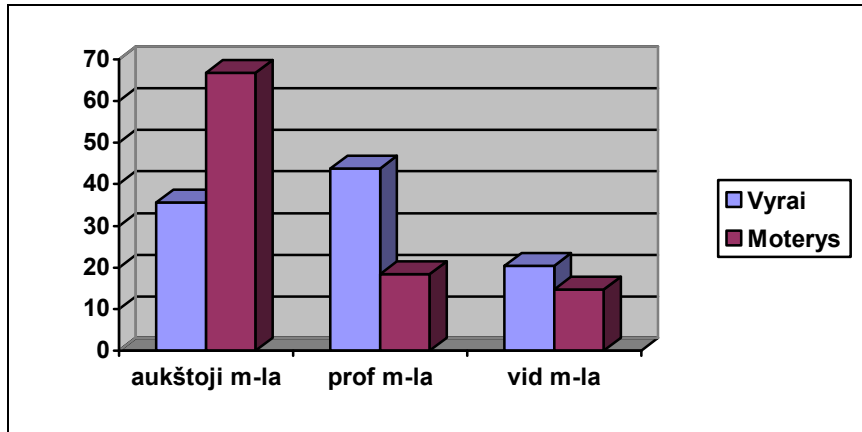
Trečiųjų šalių piliečių amžius

Daugumos trečiųjų šalių piliečių amžius- 40-50 metų (36 proc.)

Trečiųjų šalių piliečių išsilavinimas

Dauguma (43,8 proc.) trečiųjų šalių piliečių (vyrų) turi profesinės mokyklos išsilavinimą, tačiau net 36,5 proc. vyrų nurodė turintys aukštąjį išsilavinimą. Skirtingai nuo vyrų daugelis moterų (66,7 proc.) turi aukštąjį išsilavinimą ir tik 18,5 proc. baigė profesines mokyklas.

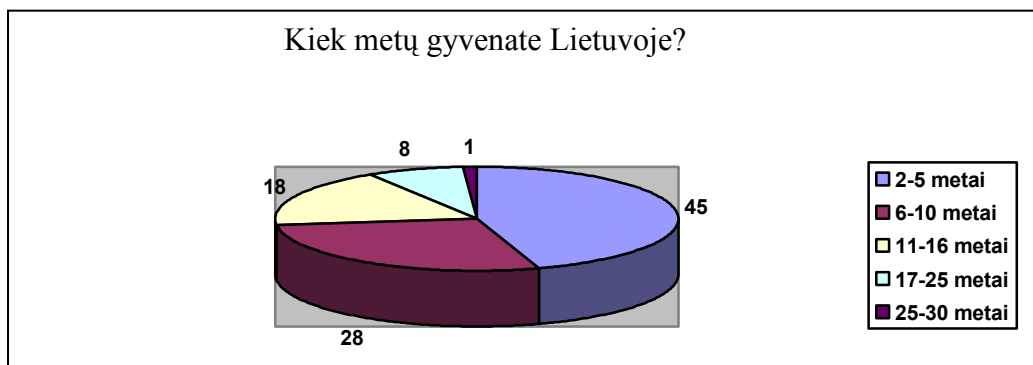

3 pav. Išsilavinimas

Trečiųjų šalių piliečių gyvenimo trukmė Lietuvoje

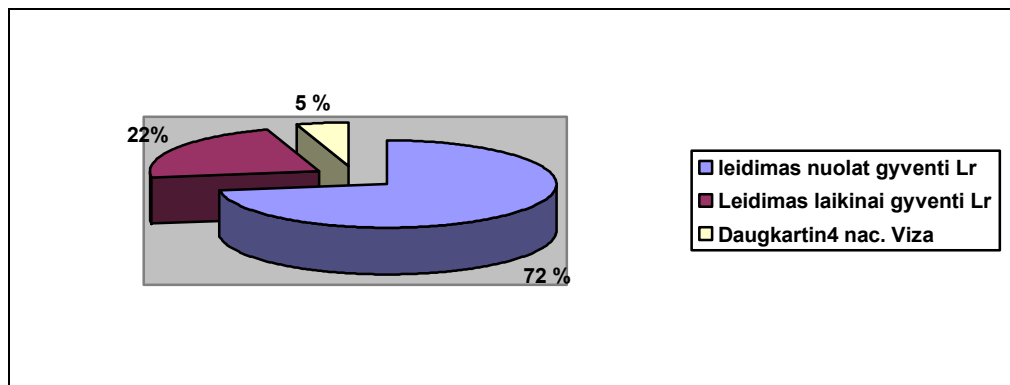
Respondentų gyvenimo Lietuvoje trukmė yra įvairi - nuo 2 iki 30 metų. Daugiausiai apklausoje dalyvavusių trečiųjų šalių piliečių Lietuvoje gyvena 2-5 metus:

4 pav. Gyvenimo trukmė

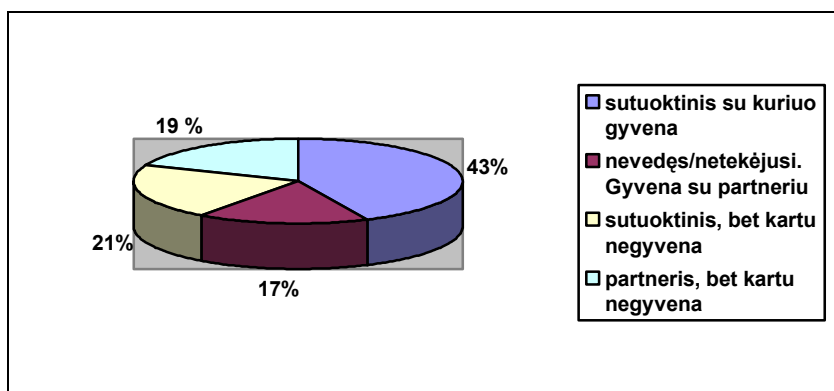
Migrantų dokumentai, leidžiantys gyventi Lietuvos Respublikoje

5 pav. Dokumentai

Tyrimo metu buvo nustatyta, kad dauguma respondentų (72 proc.) turi leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, kuomet 5 proc. apklaustųjų turi daugkartinę nacionalinę vizą.

6 pav. Šeiminė padėtis

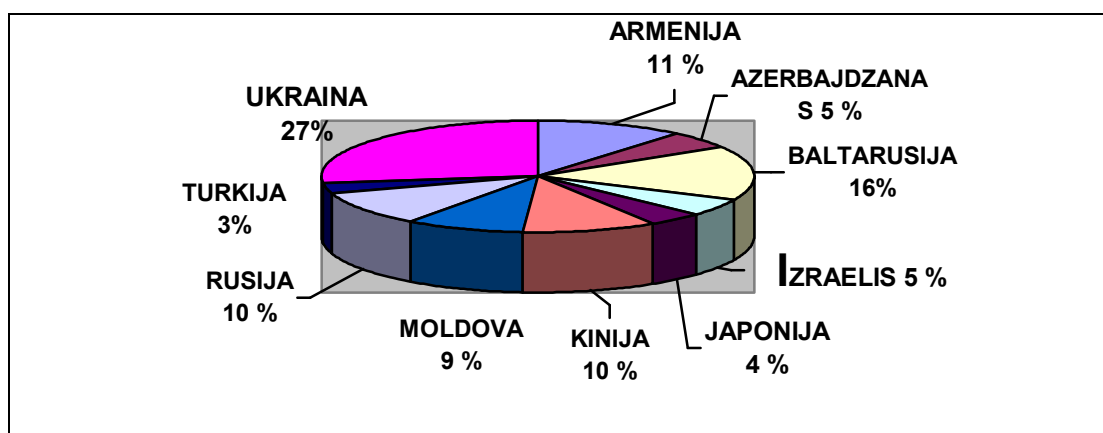
Analizuojant tyrimo duomenis, buvo nustatyta, kad didžioji respondentų dalis turi sutuoktinį (-ę), su kuriuo (-ia) kartu gyvena. Taigi, galima daryti išvadas, kad trečiųjų šalių piliečiai stengiasi išlaikyti šeimos ryšius priimančioje valstybėje bei siekia šeimos sujungimo. Tuo tarpu 19 proc. ir 21 proc. respondentų nurodė, kad jų sutuoktiniai ar partneriai pasiliko gyventi tėvynėje.

Reikėtų pabrėžti, kad 17 proc. respondentų gyvena su partneriu. Tai reiškia, kad trečiųjų šalių piliečiai yra socialiai aktyvūs ir užmezga socialinius ryšius Lietuvoje.

Imigrantų pilietybė, lytis bei atvykimo priežastis

Apklausos duomenų analizė rodo trečiųjų šalių piliečių migracijos tendencijas. Daugiausiai apklaustųjų (27 proc.) turi Ukrainos pilietybę, tuo tarpu jaučiamas padidėjęs imigrantų iš Rytų srautas: Kinijos piliečiai sudaro 10 proc. apklaustųjų, o Armėnijos piliečiai - 11 procentų.

7 pav. Trečiųjų šalių piliečių pilietybė

Statistika rodo, kad daugiausiai imigrantų atvyksta iš Rytų Europos ir Azijos. Remiantis šia statistika bei siekiant atskleisti imigracijos tendencijas, svarbu nustatyti trečiųjų šalių piliečių lytį ir atvykimo į Lietuvą priežastį.

Keliamas probleminis klausimas, ar skiriasi vyrų ir moterų (trečiųjų šalių piliečių) atvykimo į Lietuvą priežastis, priklausomai nuo jų pilietybės? Siekiant atsakyti į probleminį klausimą buvo atlikta kryžminė dichotomijų analizė. Žvelgiant į 1 lentelę matyti, kad atsakymų dalys gerokai skiriasi. Šiems skirtumams įvertinti buvo naudojamas Chi- kvadrat kriterijus (žiūr. 10 priedą). Kriterijaus rezultatai parodė, kad šie skirtumai yra statistiškai reikšmingi (Armėnijos piliečiai: $\chi^2 = 7,219$; $df = 4$; $p = 0.0125$; Baltarusijos piliečiai- $\chi^2 = 10,582$; $df = 3$; $p = 0.014$, Kinijos piliečiai- $\chi^2 = 3.651$, $df = 2$, $p = 0.161$, Moldovos piliečiai- $\chi^2 = 9$, $df = 1$, $p = 0.003$, Rusijos piliečiai- $\chi^2 = 10$, $df = 3$, $p = 0.019$, Ukrainos piliečiai- $\chi^2 = 15.3$, $df = 3$, $p = 0.002$).

1 lentelė

Pilietybė	Lytis		Atvykimo į Lietuvą priežastis
	Vyras	Moteris	
Armenija	1		Darbas su sutartimi

	3		Ieškoti darbo (pradėti verslą)
	1		Mokslas
	1	3	Šeimos sujungimas
	2		Laisvanoriška veikla
Azerbaidžanas	4		Ieškoti darbo (pradėti verslą)
	1		Laisvanoriška veikla
Baltarusija	7		Darbas su sutartimi
	1	2	Mokslas
	1	2	Šeimos sujungimas
		3	Kita (senai čia gyvena)
Izraelis	2		Ieškoti darbo (pradėti verslą)
	1		Šeimos sujungimas
	1		Laisvanoriška veikla
	1		Kita (gimė Lietuvoje)
Japonija	4		Laisvanoriška veikla
Kinija	4		Darbas su sutartimi
	1	2	Mokslas
	2	1	Laisvanoriška veikla
Moldova	7		Darbas su sutartimi
		2	Šeimos sujungimas
Rusija	2		Darbas su sutartimi
	2		Ieškoti darbo (pradėti verslą)
	2		Mokslas
		4	Šeimos sujungimas
Turkija	3		Laisvanoriška veikla
Ukraina	7		Darbas su sutartimi
	1		Ieškoti darbo (pradėti verslą)
		7	Šeimos sujungimas
	2	1	Kita (senai čia gyvena)
Bendras	64	36	

Analizuojant 1 lentelės duomenis, galima teigti, kad daugiausiai vyrų atvyksta į Lietuvą dirbti, jau turėdami darbo sutartis, kuomet moterys atvyksta šeimos sujungimo pagrindu. Apklaustieji vyrai (28) nurodė, kad pagrindinė atvykimo į Lietuvą priežastis - darbas su darbo sutartimi, numatyta darbo vieta, tuo tarpu daugiausiai vyrų turinčių darbo sutartis atvyksta iš Ukrainos (7), Moldovos (7) ir Baltarusijos (7). Reikėtų pabrėžti, kad respondentai (vyrai) iš Azijos šalių nurodė laisvanorišką veiklą kaip pagrindinę migracijos priežastį, net 13 respondentų atvyko kurti verslą Lietuvoje. Skirtingai nuo vyrų, moterys atvyko šeimos sujungimo arba mokslo pagrindu, tik 1 moteris iš Kinijos nurodė verslo kūrimo priežastį.

Žvelgiant į lenteles duomenis, galima nustatyti priklausomybę tarp vyrų atvykstančių su darbo sutartimi arba verslo reikalais ir moterų migruojančių dėl šeimos sujungimo. Šią tendenciją lemia tai, kad prie įsikūrusių Lietuvoje vyrų prisijungia jų šeimos nariai. Taigi, galima daryti išvadą, kad trečiųjų šalių piliečiai (vyrai) dažniausiai atvyksta dėl darbo ir stengiasi įsikurti Lietuvoje su savo šeimos nariais.

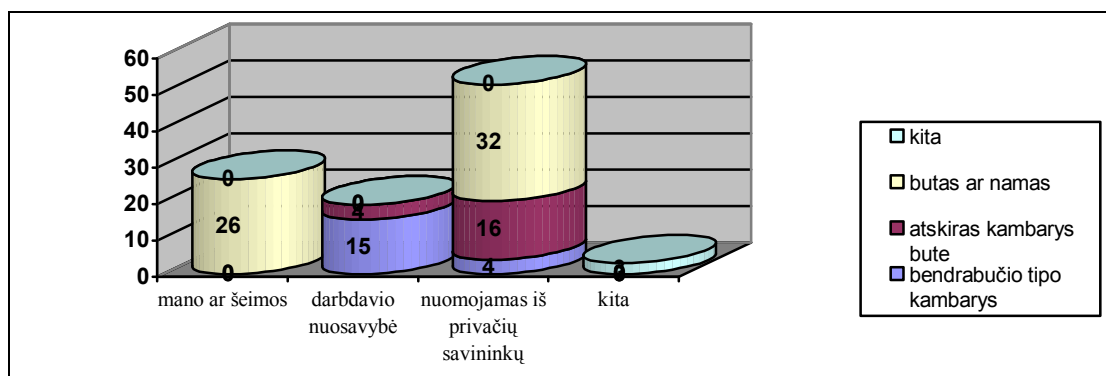
Būstas

Siekiant nustatyti trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos eigą svarbu nustatyti prieinamumą prie apgyvendinimo sektoriaus. Bandoma atsakyti į klausimą, ar yra ryšys tarp būsto, kuriame gyvena trečiųjų šalių piliečiai ir kam priklauso šis būstas. Taikant Pearson koreliacinį koeficientą buvo nustatyta, kad ryšys yra pakankamai stiprus ir statistiškai reikšmingas ($r=0.426, p=0.00$). Yra tokia tendencija, kad darbdaviai suteikia prastesnės kokybės būstą: kambarį bendrabutyje arba atskirą kambarį bute, kuomet trečiųjų šalių piliečiai gyvenantys bute arba name nuomoja jį iš privačių savininkų arba šis būstas priklauso šeimos nariams.

Į klausimą „kokiame būste šiuo metu gyvenate“ respondentai atsakė įvairiai. Didžioji dalis (58 proc.) atsakė, kad gyvena bute ar name, 20 proc. respondentų turi atskirą kambarį bute, kuomet 3 proc. apklaustųjų neturi jokio gyvenamojo ploto, nes dirba tolimųjų reisų vairuotojais ir dažniausiai nakvoja mašinoje. Į klausimą „kam priklauso būstas, kuriame gyvenate“ 52 proc. apklaustųjų nurodė, kad būstas nuomojamas iš privačių savininkų, dalis respondentų (19 proc.) akcentavo, kad būstas yra darbdavio nuosavybė.

Taigi, galima daryti išvadą, kad didžioji respondentų dalis neturi nuosavo būsto, tuo tarpu reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad darbdaviai rūpinasi savo darbuotojais ir suteikia jiems apgyvendinimą.

8 pav. Būstas, kuriame gyvena ir kam priklauso šis būstas

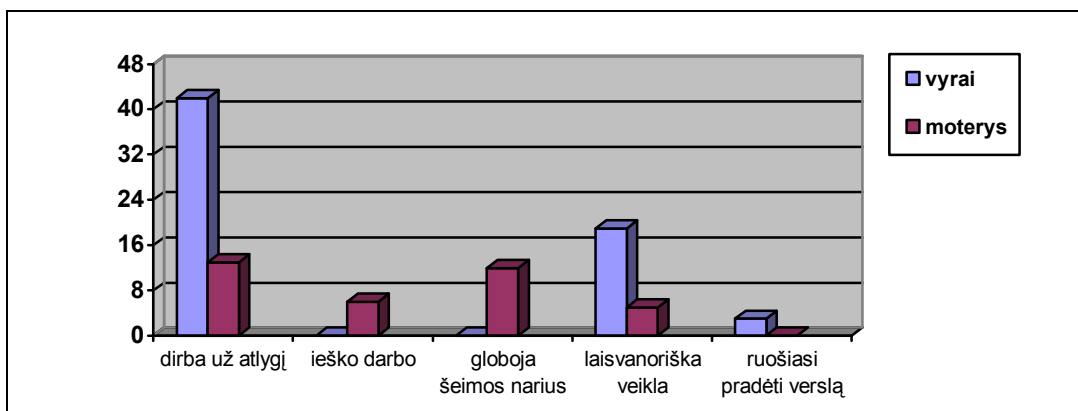

Užimtumas, darbo santykiai, ekonominė situacija.

Trečiųjų šalių piliečių įsitvirtinimas darbo rinkoje, įsidarbinimo galimybės, darbo santykiai, socialinė apsauga, darbdavių požiūris į migrantus lemia socialinės integracijos galimybes bei atskleidžia socialinio darbuotojo vaidmenį integracijos srityje.

Tyrimu metu buvo nustatyta, kad 42 proc. vyrų ir 13 proc. moterų dirba už atlygį, beveik trečdalis respondentų (19 proc. vyrų ir 5 proc. moterų) užsiima laisvanoriška veikla, kuomet 12 proc. moterų nurodė, kad globoja šeimos narius.

9 pav. Užimtumas

Šie apklausos rezultatai parodo, kad trečiųjų šalių piliečių užimtumo lygis yra aukštas. Taip pat reikėtų pabrėžti, kad daug šeimų turi vaikus, kuriuos prižiūri moterys, todėl moterų nedarbo lygis yra aukštesnis.

Daugelis turinčių darbą trečiųjų šalių piliečių (22,6 proc.) dirba laivų statybos srityje, kuomet viešojo valdymo ir gynybos srityje dirba tik 1 respondentė. Iš apklausoje dalyvavusių respondentų beveik 13 proc. dirba didmeninės ir mažmeninės prekybos srityje, tiek pat respondentų dirba viešbučių bei restoranų sferoje.

Ekonominės veiklos sritys

		lytis		Bendras
		vyras	moteris	
kur dirba	žemės ūkis, medžioklė, miškininkystė	4	0	4
		4.3%	.0%	4.3%
	žuvininkystė	3	0	3
		3.2%	.0%	3.2%
	apdirbamoji pramonė	3	0	3
		3.2%	.0%	3.2%
	elektros, dujų ir vandens teikimas	7	0	7
		7.5%	.0%	7.5%
	statyba	19	2	21
		20.4%	2.2%	22.6%
	didmeninė ir mažmeninė prekyba	4	8	12
		4.3%	8.6%	12.9%
	viešbučiai ir restoranai	6	6	12
		6.5%	6.5%	12.9%
	transportas, sandėliavimas ir ryšiai	11	1	12
		11.8%	1.1%	12.9%
	Finansinis tarpininkavimas	3	0	3
		3.2%	.0%	3.2%
	nekiln. turtas, nuoma ir kt. veikla	4	2	6
		4.3%	2.2%	6.5%
	viešasis valdymas ir gynyba, privalomasis soc. draudimas	0	1	1

	.0%	1.1%	1.1%
švietimas	0	4	4
sveikatos priežiūra ir soc. darbas	.0%	4.3%	4.3%
0	3	3	
kt komunalinė, socialinė ir asm. aptarnavimo veikla	.0%	3.2%	3.2%
0	2	2	
Bendras	.0%	2.2%	2.2%
64	29	93	
68.8%	31.2%	100.0%	

2 lentelė

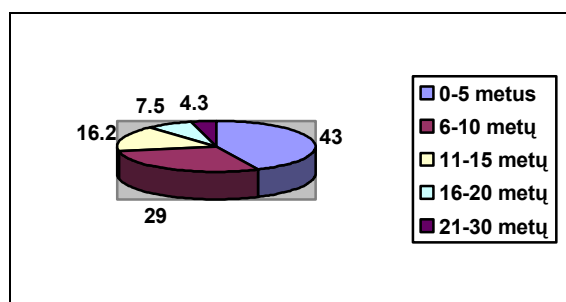
Taip pat reikia atkreipti dėmesį į priimančių trečiųjų šalių piliečius įmonių statusą. Apklausoje išryškėjo, kad dauguma migrantų vyrų (64 proc.) įsidarbina privačiame darbo sektoriuje, kadangi privačių įmonių pasiūla atitinka trečiųjų šalių piliečių specialistų paklausą. Tuo tarpu valstybinėse įstaigose dirba 10,8 proc. moterų.

Istaigos statusas

		lytis		Total
		vyras	moteris	vyras
Jūs dirbate	privati įmonė	64	19	83
		68.8%	20.4%	89.2%
	valstybinė įstaiga	0	10	10
		.0%	10.8%	10.8%
Bendras		64	29	93
		68.8%	31.2%	100.0%

3 lentelė

Į klausimą „Kiek laiko iš viso dirbate Lietuvoje (arba dirbote?)“ apklaustųjų atsakymai pasiskirstė nevienodai. Dauguma (43 proc.) dirba Lietuvoje 0-5 metų ir tik 4,3 proc. respondentų dirba 21-30 metų.

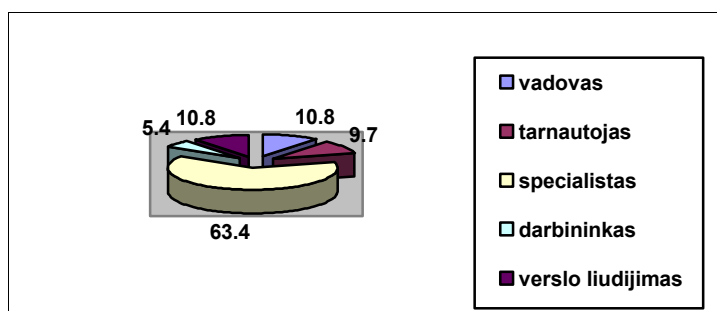

10 pav. Kiek laiko dirba Lietuvoje

Pastebėta tendencija, kad didžioji respondentų dalis yra naujos bangos migrantai, gyvenantys ir dirbantys Lietuvoje 0 - 10 metų. Dažniausiai naujųjų migrantų grupei priskiriami darbo migrantai bei jų šeimos. Keičiantis Lietuvos darbo rinkos struktūrai, didėja darbo paklausa iš trečiųjų šalių. Dėl to buvo pradėti kurti socialinės integracijos projektai, padedantys adaptuotis naujai atvykstantiems trečiųjų šalių piliečiams.

Į klausimą „Prašome nurodyti, kuo Jūs dirbate?“ didelė dalis (63,4 proc.) atsakė, kad dirba specialistais, beveik 11 proc. akcentavo, kad dirba vadovais, tiek pat respondentų dirba pagal verslo liudijimą. Kai kurie užsieniečiai (5 asmenys) atsakė, kad yra darbininkai.

11 pav. Pareigos

Šie duomenys rodo, kad specialistai iš trečiųjų šalių yra aktualūs Lietuvos darbo rinkai. Nemažai migrantų užima aukštas darbo pareigas bei pradeda kurti verslą Lietuvoje. Ši tendencija atspindi darbo rinkos paklausą, tačiau neatskleidžia realios migrantų užimtumo pagal turimą kvalifikaciją situacijos.

Keliamas probleminis klausimas: ar skiriasi trečiųjų šalių piliečių darbo pagal turimą kvalifikaciją galimybės? Siekiant atsakyti į klausimą, buvo apklausti trečiųjų šalių piliečiai - vyrai ir moterys. Vertinimui buvo pateikti trys atsakymų variantai:

1. Kvalifikacija žemesnė nei reikalinga darbui
2. Kvalifikacija atitinka dirbamam darbui
3. Kvalifikacija aukštesnė nei reikalinga darbui

Siekiant atsakyti į probleminį klausimą buvo atlikta kryžminė dichotomijų analizė. Žvelgiant į 2 lentelę matyti, kad procentinės atsakymų dalys gerokai skiriasi. Šiems skirtumams įvertinti buvo naudojamas Chi- kvadrat kriterijus. Kriterijaus rezultatai parodė, kad šie skirtumai yra statistiškai reikšmingi (kvalifikacija aukštesnė: $\chi^2 = 6.857$; $df = 1$; $p = 0.009$; kvalifikacija atitinka darbui- $\chi^2 = 5.293$; $df = 1$; $p = 0.021$). Analizuojant 2 lentelės duomenis, galima teigti, kad moterų turima kvalifikacija yra aukštesnė nei reikalinga darbui, kuomet vyrų kvalifikacija atitinka dirbamam darbui.

4 lentelė

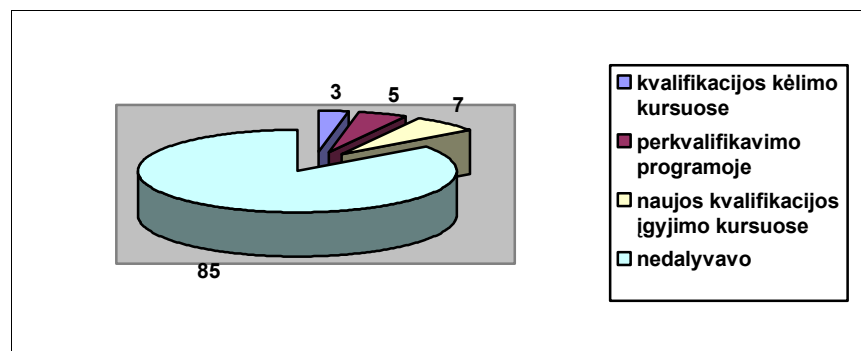
Darbo atitikimas pagal turimą kvalifikaciją	Moterys		Vyrai	
	Ne	Taip	Ne	Taip

Kvalifikacija žemesnė nei reikalinga darbui	0,00	0,00	0,00	0,00
Kvalifikacija atitinka dirbamam darbui	56,3%	43,8%	20,8%	79,2%
Kvalifikacija aukštesnė nei reikalinga darbui	43,8%	56,3%	83,3%	16,7%

	vyras	moteris	Viso
Kvalifikacija aukštesnė	30,8 %	69,2%	100%
Kvalifikacija atitinka	73,1%	26,9%	100%

Tyrimu buvo nustatyta, kad moterims siūlomų užsiėmimų ratas ribojamas, nepriklausomai nuo jų aukštos kvalifikacijos ar darbo patirties. Čia reikia pabrėžti, kad moterų diskriminacija darbe yra ne tik Lietuvoje, bet ir kitose šalyse, nepriklausomai nuo jų pilietybės. Tačiau kvalifikacijos atitikimas darbui yra svarbus integracijos rodiklis. Tęsiant šią temą, respondentams buvo užduodamas klausimas „Ar Jūs dalyvaujate arba dalyvavote kvalifikacijos kėlimo arba perkvalifikavimo programose?“. Daugumas (85 proc.) respondentų atsakė, kad tokiuose kursuose ir programose nedalyvavo, tačiau net 7 proc. respondentų įgijo naują kvalifikaciją Lietuvos Respublikoje.

12 pav. Kvalifikacijos kėlimo kursai

Analizuojant tyrimo duomenis, galima daryti išvadą, kad dauguma užsieniečių yra aukštos kvalifikacijos darbuotojai, kuriems nereikia kvalifikacijos patvirtinimo ar perkvalifikavimo. Šią respondentų grupę daugiausiai sudaro darbo migrantai, atvykstantys į numatytą darbo vietą su darbo sutartimi. Žmonės pasirenka migravimą, nes gali produktyviausiai panaudoti savo sugebėjimus, kvalifikaciją, bei didesnis darbo užmokestis.

Į klausimą „Kokiais būdais ieškojote informacijos apie įsidarbinimo galimybes Lietuvoje?“ respondentų atsakymai pasiskirstė nevienodai. Net 46 proc. respondentų nurodė, kad ieškojo darbą per pažįstamus, o 41 proc. vyrų, dirbančių Lietuvoje, įsidarbino per agentūrą. Tik 10 proc respondentų pabrėžė, kad rado darbą per Lietuvos darbo biržą

Kokias būdais ieškojote informacijos apie įsidarbinimo galimybes Lietuvoje

	lytis		Bendras
	vyras	moteris	
kokiais būdais ieškojo darbo birža Lietuvoje informacijos apie įsidarbinimą	0	10	10
	.0%	27.8%	10.0%
	.0%	10.0%	10.0%
įsidarbinimo agentūros kilmės šalyje	41	0	41
	64.1%	.0%	41.0%
	41.0%	.0%	41.0%
Draugai, pažįstami	23	23	46
	35.9%	63.9%	46.0%
	23.0%	23.0%	46.0%
aukštoji m-la	0	3	3
	.0%	8.3%	3.0%
	.0%	3.0%	3.0%
Bendras	64	36	100
	100.0%	100.0%	100.0%
	64.0%	36.0%	100.0%

5 lentelė

Taigi, pagrindiniai įsidarbinimo paieškos šaltiniai yra darbo agentūros ir pažįstamų ratas. Siekiant įsitvirtinti darbo rinkoje, žmonės teikia pirmenybę socialiniams ryšiams. Čia išryškėja migracijos tinklo teorija, kai draugystės ar giminystės ryšiai apima keitimąsi informacija, pagalbą randant darbą ir t.t. Šie ryšiai paruošia dirvą migracijos kanalams sukurti ir pritraukti daugiau migrantų iš savo kilmės šalies.

Pokalbio metu buvo prašoma nurodyti „Ar kilo sunkumų ieškant informacijos apie įsidarbinimo galimybes?“ beveik visi respondentai atsakė, kad tokių sunkumų nekilo: „informacijos yra daug, ir internete, ir laikraštyje, bet mažai kas nori priimti į darbą ne Lietuvos pilietį, nes yra problemų su dokumentų sutvarkymu...“. „ Informacijos pilna, tačiau įsidarbinti sudėtinga...“.

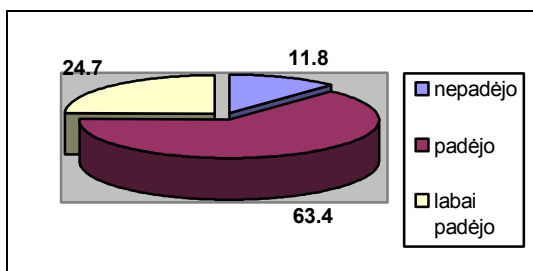
Taigi, iš respondentų atsakymų galima daryti išvadą, kad informacija apie įsidarbinimo galimybes pritaikyta tik Lietuvos piliečiams ir nenumato atskirų atvejų, skirtų užsieniečiams. Ši informacija yra prieinama visiems nepriklausomai nuo pilietybės, tačiau migrantai iš trečiųjų šalių negali tinkamai ja pasinaudoti.

Į klausimą „Kur pasiūlytumėte talpinti informaciją apie įsidarbinimo galimybes užsienio piliečiams, kad ji būtų labiau prieinama?“ užsieniečiai nurodė internetą ir migracijos tarnybą : „ migracijos tarnyboje būtų logiškiausia“ , „migracijos departamento internetiniame puslapyje“, „internete“. Apklaustieji nurodė migracijos tarnybą, nes tai dažniausiai jų lankoma institucija. Užsieniečiai čia konsultuojasi įvairiais klausimais, todėl įsidarbinimo informacija migracijos tarnyboje būtų ypač aktuali.

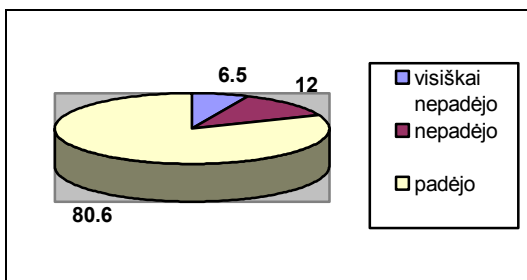
Keliamas klausimas „Kiek Jūsų nuomone, žemiau išvardyti dalykai padėjo susirasti darbą Lietuvoje?“

Dauguma respondentų (63,4 proc.) nurodė, kad turima darbo patirtis ir kvalifikacija padėjo susirasti darbą, kuomet 11 proc. respondentų pasakė, kad darbo patirtis nepadėjo susirasti norimo darbo. Tai įrodo, kad darbdaviai kreipia dėmesį į darbuotojų kvalifikacijos laipsnį ir siekia įdarbinti trečiųjų šalių piliečius su darbo patirtimi.

13 pav. Darbo patirtis, kvalifikacija

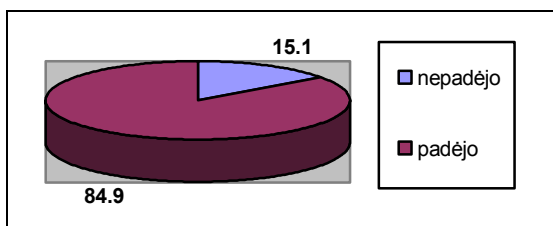

14 pav. Darbo skelbimai

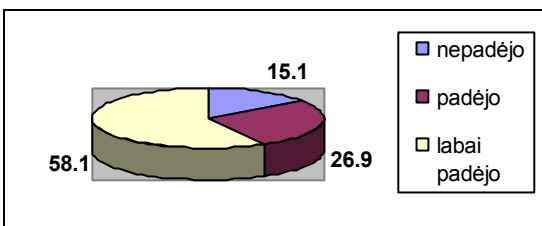

80 proc. respondentų nurodė, kad susirasti darbą jiems padėjo darbo skelbimai, o 6,5 proc. akcentavo, kad darbo skelbimai jiems visiškai nepadėjo ieškant darbo.

15 pav. Geri kalbos įgūdžiai

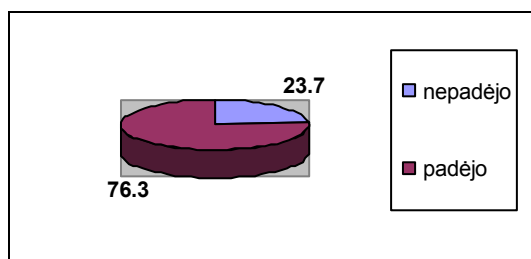

16 pav. Pripažinta kvalifikacija

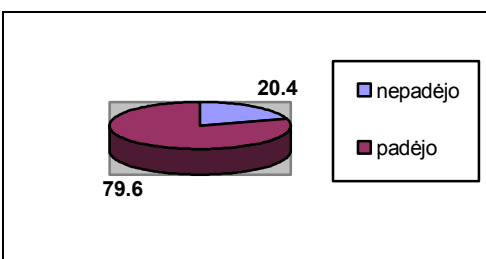

Iš respondentų atsakymų matyti, kad geri kalbos įgūdžiai ir pripažinta kvalifikacija tapo privalumu įsidarbinant Lietuvoje.

17 pav. Draugų kontaktai

18 pav. Darbdavio rekomendacijos

Net 76,3 proc. respondentų nurodė, kad draugų kontaktai jiems padėjo įsidarbinti, o 79,6 proc. užsieniečių pabrėžė, kad jiems padėjo darbdavio rekomendacijos.

Apibendrinant šešių lentelių rezultatus galima teigti, kad asmeniniai ir profesiniai įgūdžiai tampa pagrindiniu privalumu siekiant susirasti darbą Lietuvoje. Dauguma respondentų teigiamai įvertino pateiktus veiksniai bei atsakė, kad būtent šie veiksniai jiems padėjo įsitvirtinti

darbo rinkoje. Didelė respondentų dalis akcentavo asmeninių ryšių pagalbą ieškant darbą. Šis veiksnys dar kartą pabrėžia socialinių tinklų reikšmę ir atskleidžia migrantų nuostatas į darbo paieškos būdus.

Į klausimą „Ar dirbant Lietuvoje Jums teko patirti sunkumų darbo vietoje dėl to, kad Jūs užsienietis?“ dauguma respondentų (84,9) paminėjo, kad jų darbo užmokestis yra toks pat kaip ir kitų darbuotojų, tačiau 2,2 proc. respondentų nurodė, kad jų darbo užmokestis yra mažesnis nei kitų tas pačias pareigas užimančių darbuotojų. 11,8 proc. respondentų nurodė, kad nebuvo pakankamai įtraukti į bendradarbių komandą bei jiems nebuvo sudarytos galimybės tobulinti kvalifikaciją. Kita vertus, net 100 proc. yra patenkinti darbo sąlygomis, o 74,2 proc. apklaustųjų akcentavo karjeros galimybes.

	Ne	Iš dalies	Taip
<i>Gavau mažesni darbo užmokestį nei kiti tas pačias pareigas užimantys darbuotojai</i>	84,9	12,9	2,2
<i>Nebuvo sudarytos pakankamos darbo sąlygos (medžiagu, priemonių, įrangos ir pan. trūkumas)</i>	100		
<i>Ne buvau pakankamai įtrauktas į bendradarbių komandą</i>	88,2	11,8	
<i>Ne buvo sudarytos galimybės dalyvauti mokymuose, tobulinti kvalifikaciją</i>	88,2	11,8	
<i>Ne buvo taikomos įprastos šioje darbovietėje darbuotojų skatinimo priemonės (parkavimo apmokėjimas, sporto klubo abonemento apmokėjimas ir pan.)</i>	100		
<i>Ne buvo sudarytos galimybės karjerai</i>	74,2	19,4	6,5
<i>Dėl ekonominės krizės buvau atleistas vienas iš pirmųjų</i>	74,2	11,3	14,4

6 lentelė

Apklauso duomenis liudija, jog krizės metu dauguma darbdavių neatleido trečiųjų šalių piliečius iš darbo, tačiau 14,4 proc. apklaustųjų buvo atleisti vieni iš pirmųjų, 11,3 proc. nurodė, kad buvo atleisti ne tik dėl krizės, bet ir dėl kitų priežasčių. Iš lentelės matyti, kad dauguma respondentų nepatyrė išvardytų sunkumų darbe, tačiau dalis respondentų buvo diskriminuojami pilietybės pagrindu ir patyrė išvardytus sunkumus.

Į klausimą „Ar Jūsų darbdavys...?“

Apmoka sveikatos draudimą	55.9 %	<i>Apmoka ir man, ir mano šeimai</i>
		<i>Apmoka tik man (nors mano šeima gyvena kartu)</i>
	44.1 %	<i>Apmoka tik man, nes gyvenu čia vienas</i>
		<i>Neapmoka nei man, nei mano šeimai</i>

Apmoka kelionių namo išlaidas	59.1 %	<i>Apmoka vieną kelionę per metus</i>
	40.9 %	<i>Apmoka keletą kelionių per metus</i>
		<i>Apmoka visas keliones per metus</i>
		<i>Neapmoka</i>
Ar moka pensijos įmokas	94.1 %	<i>Moka pensijos įmokas į privatų fondą</i>
	8.6 %	<i>Neapmoka</i>

7 lentelė

Taigi, dauguma darbdavių atlieka socialines pareigas ir užtikrina trečiųjų šalių piliečių socialinį draudimą bei pensijos kaupimą, tačiau keli respondentai (8,6 proc.) paminėjo, kad jų darbdaviai nemoka pensijos įmokų.

Neformalaus pokalbio metu paaiškėjo, kad „darbdaviai, vengiant mokėti mokesčius, sudaro su trečiųjų šalių piliečiais komandiruočių darbuotojų sutartis“. Ši sutartis numato, kad komandiruotas asmuo arba siunčianti komandiruočią darbuotoją organizacija moka pensijos įmokas darbuotojo kilmės šalyje.

Tęsiant socialinių garantijų temą, respondentų buvo prašoma nurodyti „Ar žinote apie socialines garantijas dirbantiems ir ar jomis naudojats?“

Tyrimu buvo nustatyta, kad trečiųjų šalių piliečiai naudojami tam tikromis socialinėmis lengvatomis ir garantijomis. Buvo nuspręsta nustatyti, kokiomis garantijomis dažniausiai naudojami migrantai Lietuvoje? Atsakymai buvo išnagrinėti, taikant dichotominės analizės metodą (žr. 2 lentelę):

Socialinės garantijos (N= 100)

Atsakymų variantai	% atsakymų nuo bendro visų atsakiusiųjų skaičiaus
Tėvystės atostogos	12,9
Vaiko priežiūros atostogos vaiko ligos atveju	12,9
Kasmetinės minimalios 35 kalendorinių dienų atostogos darbuotojams, vieniems auginantiems vaiką iki 14 metų arba neįgalų vaiką	2,2
Atlyginimo kompensacija ligos atveju	46,2
Viršvalandžių, darbo savaitgaliais apmokėjimas	25,8

8 lentelė

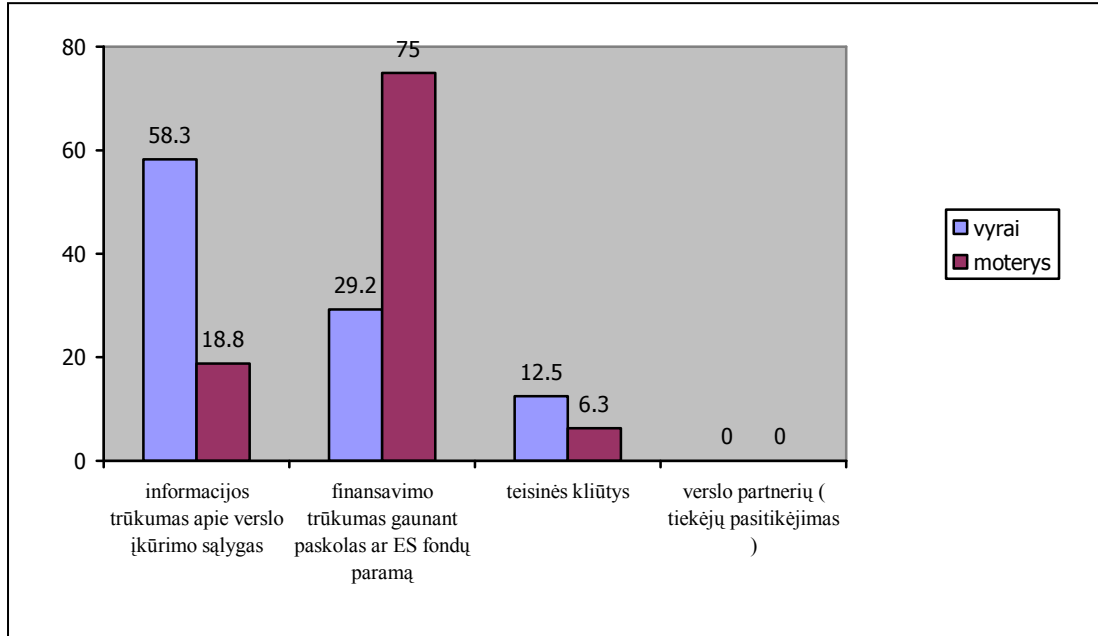
Kaip matyti iš lentelės, 12,9% trečiųjų šalių piliečiai naudojami vaiko priežiūros atostogomis vaiko ligos atveju ir 2,21 % respondentų naudojami kasmetinėmis minimaliomis 35 kalendorinių dienų atostogomis darbuotojams, vieniems auginantiems vaiką iki 14 metų arba neįgalų vaiką bei tiek pat žmonių naudojami tėvystės atostogomis, net 46,2 % respondentų naudojami atlyginimo kompensacija ligos atveju.

Apibendrinant atsakymus apie darbo srities socialines garantijas, galima teigti, kad trečiųjų šalių piliečiams suteikiamos tokios pat socialinės garantijos kaip ir Lietuvos piliečiams. Dauguma respondentų naudojami tomis garantijomis, tačiau yra diskriminacijos atvejų šioje srityje, kai darbuotojams iš trečiųjų šalių ribojamos teisės dalyvauti mokymuose ar kvalifikacijos tobulinimo programose, užsieniečiai jaučiasi nepakankamai įtraukti į bendradarbių komandą bei dėl ekonominės krizės trečiųjų šalių piliečiai buvo atleisti iš darbo vieni iš pirmųjų. Tokių atvejų yra mažai, tačiau jie pasitaiko ir priverčia susimąstyti apie migrantų darbo apsaugos reguliavimo principus.

Verslo kūrimas

Keliamas klausimas, ar skiriasi vyrų ir moterų (trečiųjų šalių piliečių) požiūris į sunkumus, su kuriais jie galėtų susidurti kurdami verslą Lietuvoje? Taikant Chi kvadrato kriterijų buvo nustatyta, kad vyrų ir moterų (trečiųjų šalių piliečių) atsakymai skiriasi statistiškai reikšmingai ($\chi^2 = 8,160$; $df = 2$; $p = 0,017$) (žr. į 1 priedą). Atsakymai procentinėmis dalimis pateikti 19 paveiksle.

Vyrų ir moterų požiūris į sunkumus, su kuriais jie galėtų susidurti kurdami verslą Lietuvoje (N = 100)

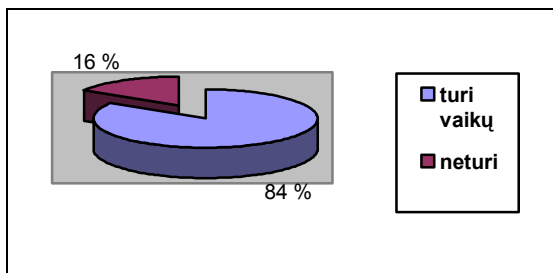

Kaip matyti pateiktoje lentelėje, 75 proc. moterų sutinka, kad pagrindiniai sunkumai, su kuriais jos galėtų susidurti kurdamos verslą Lietuvoje - finansavimo trūkumas. Vyrų labiau nei moterų pritaria, jog viena iš kliūčių, trukdančių sėkmingai plėtoti verslą, yra verslo informacijos trūkumas. Taigi, iš trečiųjų šalių piliečių atsakymų skirtumų, galima daryti išvadą, kad vyrai didelį vaidmenį priskiria verslo infrastruktūrai, kuomet moterys išskiria materialinį pagrindą.

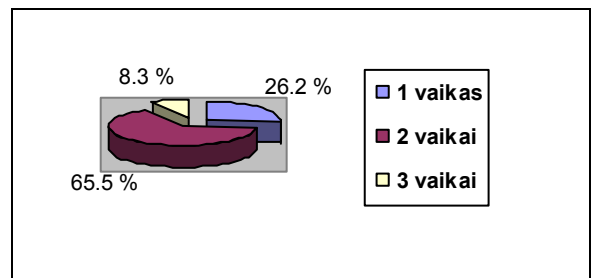
Vaikų mokymasis

84 proc. respondentų nurodė turintis vaikų: dauguma trečiųjų šalių piliečių (65,5 proc.) turi 2 vaikus, tačiau net 7 respondentai nurodė turintis 3 vaikus.

20 pav. Ar Jūs turite vaikų

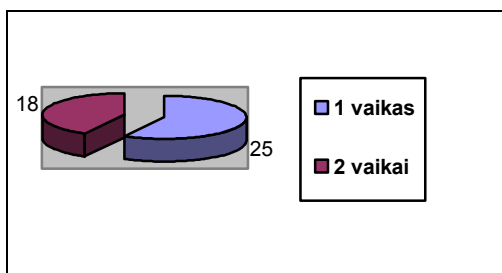

21 pav. Kiek Jūs turite iš viso vaikų

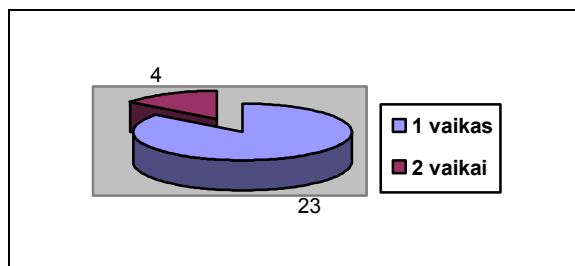

Į klausimą „Kiek turite vaikų iki 16 m. amžiaus?“, 25 respondentai atsakė turintys 1 vaiką, tačiau tik 23 respondantai pažymėjo, kad jų vaikai gyvena Lietuvoje. 18 užsieniečių nurodė turintys 2 vaikus, 4 apklaustieji nurodė, kad abu vaikai gyvena kartu su jais Lietuvoje.

22 pav. Kiek Jūs turite vaikų iki 16 m. amžiaus

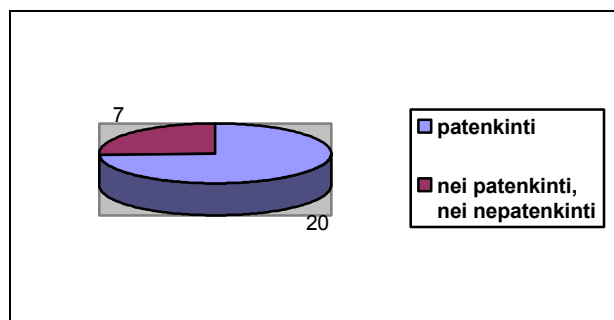
23 pav. Kiek iš jų gyvena su Jumis Lietuvoje

Visi respondantai, turintys vaikus iki 16 metų amžiaus atsakė, kad jų vaikai lanko švietimo įstaigą Lietuvoje. Į klausimą „Kokia dėstymo kalba ugdymo įstaigose, kurias lanko Jūsų vaikai Lietuvoje?“, 11 tėvų, kurių vaikai lanko darželį, nurodė rusų kalbą, 2 tėvai nurodė lietuvių kalbą. Dauguma tėvų (15) vaikus leidžia į mokyklas, kuriose dėstoma rusų kalba, tik 4 respondentų vaikai lanko lietuvių mokyklas.

Dauguma respondentų (20) patenkinti švietimo įstaigomis, kurias lanko jų vaikai, 7 respondantai nesugebėjo įvertinti švietimo įstaigų ir atsakė, kad nei patenkinti, nei nepatenkinti.

24 pav. Pasitenkinimas švietimo įstaiga

Taigi, siekiant nustatyti, kokios pagalbos priemonės taikomos trečiųjų šalių piliečių vaikams švietimo įstaigose, respondentų buvo prašoma atsakyti į pateiktus teiginius apie vaiko mokymąsi mokykloje.

TEIGINIAI	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
<i>Mokykloje pakanka pagalbos vaikui, gerai mokančiam dėstomosios kalbos</i>			12	7	
<i>Mokykloje daug patyčių, smurto</i>	3	12	4		
<i>Mokykla netinka dėl mūsų etninių, religinių nuostatų</i>	15	4			

<i>Mokymas yra žemos kokybės</i>		19			
<i>Nepakanka mokymo priemonių</i>		7	5	7	
<i>Mano vaiko nepriima klasės draugai</i>	10	9			
<i>Vaikui padeda mokytojai, soc. pedagogas</i>			5	11	3
<i>Vaikui padeda kiti klasės draugai</i>		5	13	1	
<i>Vaikas gauna blogus pažymius</i>	9	10			

9 lentelė

Iš lentelės matyti, kad dauguma tėvų yra patenkinti mokymo kokybe. Tėvai nesutinka su teiginiais, kad jų vaikai yra skriaudžiami mokykloje, ar jiems nepakanka pagalbos. Taip pat dauguma respondentų nurodė, kad jų vaikai mokosi gerai. Tėvai sutinka, kad jų vaikai jaučiasi gerai tarp klasės draugų, tačiau 7 respondentai sutiko, kad mokykloje nepakanka mokymo priemonių.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos mokyklos atitinka migrantų lūkesčius, ir jie teigiamai vertina tiek mokymosi kokybę, tiek socialinę aplinką mokyklose.

Socialinė parama, socialinės paslaugos

Trečiųjų šalių piliečių prieinamumas prie socialinės paramos bei socialinių paslaugų lemia socialinės integracijos eigą. Siekiant atskleisti integracijos problematiką, trečiųjų šalių piliečiams buvo užduodamas klausimas „Į ką kreiptumėtės, jei lentelėje nurodytos pagalbos Jums reikėtų šiuo metu?“. Rezultatai paliudijo, kad dauguma respondentų naudojami specialistų pagalba tam tikrose situacijose. Tai reiškia, kad trečiųjų šalių piliečiai turi pakankamai informacijos apie specialias įstaigas, tačiau nemažai respondentų nurodė, kad pagalbos atveju pirmiausiai kreiptųsi į šeimos narius ar draugus. Čia išryškėja socialinių ryšių ir socialinio kapitalo faktorius, kai užsieniečiai gauna pirminę informaciją iš socialinių tinklų, o ne iš paslaugas teikiančios institucijos.

Kreipimasis dėl pagalbos

	Į nieką, spręščiau pats	Į specialistus, spec. įstaigas	Į draugus (Lietuvoje gyvenančius užsieniečius)	Į draugus (Lietuvos piliečius)	Į šeimos narius	Į darbdavį, bendradarbius
Finansinė	41		33		26	

Rasti šeimos gydytoją	91			9
Kitos sveikatos paslaugos	85		15	
Teisinė	47	17		36
Susirasti darbą	30	16	32	22
Susirasti būstą	80			20
Gauti pašalpą	66			34
Surasti vaikams švietimo įstaigą	73	11		16
Kvalifikacijos pripažinimas				19
Lietuvių kalbos mokymasis	8			38
Leidimo gyventi pratęsimas	100			

10 lentelė

Svarbų vaidmenį respondentai priskiria darbdaviams. Užsieniečiai kreiptųsi į juos dviem atvejais: dėl kvalifikacijos pripažinimo (81 respondentas) ir dėl lietuvių kalbos kursų (54 respondentai).

Nemažai respondentų (66) turi pakankamai informacijos apie socialines pašalpas, reiškia šis sektorius yra prieinamas daugeliui migrantų iš trečiųjų šalių. Kita vertus, reikia pabrėžti, kad dalis respondentų gyvena Lietuvoje daugiau nei 10 metų, kas lemia jų informuotumą. Taip pat respondentams tenka kreiptis į įvairias institucijas po kelis kartus per metus, ši patirtis leidžia kaupti informaciją ir perduoti ją kitiems naujai atvykstantiems migrantams.

Dažniausiai migrantai kreipiasi į pirminę sveikatos priežiūros įstaigą. Viena pagrindinių kreipimosi priežasčių nurodoma „*gripas*“, „*vaikas dažnai serga*“, „*dažnai sergu peršalimo ligomis*“. Nemažai respondentų (91) kreipėsi į migracijos tarnybą, 31 žmogus kreipėsi į šią instituciją daugiau nei 2 kartus. Čia reikia pabrėžti, kad pagrindinė kreipimosi priežastis - dokumentų sutvarkymas. Dėl panašių priežasčių dalis respondentų (21) kreipėsi į šalies, kurios turi pilietybę, ambasadą. Dėl apskaitos ir mokesčių dokumentų sutvarkymo 14 respondentų kreipėsi į mokesčių inspekciją. Dauguma respondentų (92) lankantys bažnyčią, 51 respondentas nurodė, kad per paskutinius 12 mėn. kreipėsi į bažnyčią 2-3 kartus. Paprašius nurodyti kreipimosi priežastį, žmonės akcentavo, kad tai yra asmeniniai dalykai.

	Nei karto	Bent kartą	2-3 kartus	Dažniau nei 3 kartus
Savivaldybė	67	33		

Pirminė sveikatos priežiūros įstaiga	22	78	
Antrinė sveikatos priežiūros įstaiga	39	49	12
Socialines paslaugas teikianti institucija	74	26	
Darbo birža	86	14	
Policija	100		
Teismas	100		
Migracijos tarnyba	9	60	31
Švietimo įstaiga	77	23	
Mokesčių inspekcija	86	14	
Bažnyčia	8	41	51
Šalies, kurios turi pilietybę, ambasada	69	21	10
NVO	100		

11 lentelė

Kaip matyti lentelėje, migrantai turi galimybę naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis. Taip pat trečiųjų šalių piliečiai kreipiasi į socialines paslaugas teikiančias institucijas. Tai reiškia, kad šių institucijų prieinamumas yra vienodas tiek Lietuvos piliečiams, tiek migrantams iš trečiųjų šalių. Reikia pabrėžti, kad užsieniečiai nėra diskriminuojami religijos pagrindu ir jie laisvai lanko bažnyčias.

Į klausimą „Kiek Jūs patenkintas ar nepatenkintas suteikta pagalba, paslauga ar informacija, kai kreipiatės į išvardytas institucijas?“, dalis respondentų nesugebėjo įvertinti savo pasitenkinimo ar nepasitenkinimo, tačiau nemažai migrantų buvo patenkinti suteiktomis paslaugomis ar informacija. Besikreipiantys į pirminę sveikatos priežiūros įstaigą užsieniečiai (42 proc.) buvo patenkinti suteikta pagalba ir tik 16 proc. nurodė, kad yra nepatenkinti suteiktomis paslaugomis. Kalbant apie antrinę sveikatos priežiūros įstaigą, reikia pabrėžti, kad 47 proc. apklaustųjų buvo patenkinti suteikta pagalba. Socialinių paslaugų srityje tik 7 respondentai nurodė, kad yra patenkinti paslaugomis, 15 žmonių yra nei patenkinti, nei nepatenkinti, o 4 respondentai atsakė, kad yra nepatenkinti suteikta pagalba. Čia reikia pabrėžti, kad socialinių paslaugų teikimas priklauso nuo trečiųjų šalių piliečių pateiktų dokumentų, kadangi socialinės išmokos yra teikiamos tik tiems trečiųjų šalių piliečiams, kurie turi leidimą nuolat gyventi Lietuvoje. Kalbant apie socialinių paslaugų kokybę, reikia atkreipti dėmesį į tai, jog socialinės paslaugos yra vienodo lygio tiek Lietuvos piliečiams, tiek migrantams, nepriklausomai nuo pilietybės. Socialines paslaugas šalyje pagal Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymą, 2006-01-19 Nr. X-493, turi teisę gauti Lietuvos Respublikos piliečiai, užsieniečiai, tarp jų ir asmenys be pilietybės, turintys leidimą nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos respublikoje, kiti asmenys Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse numatytais atvejais (<http://www.iom.lt/documents/integracijos-vadovas.pdf>).

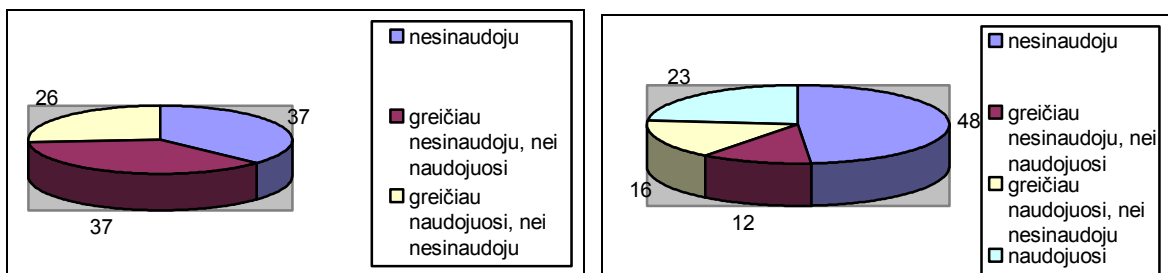
Tyrimu buvo nustatyta, kad 11 respondentų yra nepatenkinti darbo biržos teikiamomis paslaugomis, 16 respondentų yra nepatenkinti migracijos tarnybos veikla. Pasitaikantys negatyvūs vertinimai atspindi skirtumus tarp migrantų lūkesčių ir nepalankių aplinkos sąlygų, tokių kaip ekonominė krizė ir pan. Gana dažnai respondentai pasirenka atsakymą „nei patenkintai, nei nepatenkintas“. Taip atsitinka dėl to, kad migrantai yra neutralūs jiems suteiktos paslaugos esminiams elementams.

	<i>Visiškai nepatenkintas</i>	<i>Nepatenkintas</i>	<i>Nei patenkintas nei nepatenkintas</i>	<i>Patenkintas</i>	<i>Visiškai patenkintas</i>
<i>Savivaldybė</i>			33		
<i>Pirminė sveikatos priežiūros įstaiga</i>	16		15	42	5
<i>Antrinė sveikatos priežiūros įstaiga</i>			14	47	
<i>Socialinės paslaugas teikianti institucija</i>	4		15	7	
<i>Darbo birža</i>	11		3		
<i>Migracijos tarnyba</i>	16		75		
<i>Švietimo įstaiga</i>			4	19	
<i>Mokesčių inspekcija</i>			14		
<i>Bažnyčia</i>			38	54	
<i>Ambasada</i>	13			18	

12 lentelė

Apibendrinant galima teigti, kad migrantų pasitenkinimas ar nepasitenkinimas paslaugomis priklauso nuo įvairių faktorių. Pirmiausiai tai priklauso nuo trečiųjų šalių piliečių lūkesčių, esamų paslaugų kokybės bei socialinės aplinkos sąlygų. Ne visada paslaugos yra pajėgios patenkinti skirtingus migrantų poreikius. Antra vertus, svarbų vaidmenį paslaugų teikimo procese atlieka darbuotojai. Abejingas, nedėmesingas darbuotojas sudaro migrantui visiškai skirtingą išpūdį nei dėmesingas darbuotojas.

Siekiant atskleisti integracijos priemones, kurias reglamentuoja Lietuvos įstatymai, buvo prašoma atsakyti į klausimą „Ar naudojate integracijos priemones, kurios reglamentuojamos Lietuvos įstatymuose Lietuvoje gyvenantiems ir į Lietuvą atvykstantiems užsieniečiams ne ES piliečiams?“

Iš paveikslo matyti, kad dauguma (37) respondentų nesinaudoja lietuvių kalbos kursų organizavimu, tiek pat žmonių atsakė, kad greičiau nesinaudoja, nei naudojami lietuvių kalbos kursais, tačiau 26 užsieniečiai nurodė, kad naudojami kursais. Lietuvoje teisėtai gyvenantys trečiųjų šalių piliečiai (išskyrus prieglobstį ar laikiną apsaugą gavusius asmenis) mokytis lietuvių kalbos gali:

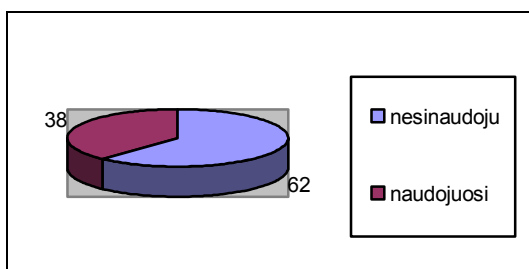
- savarankiškai *arba*
- lankydami mokamus įvairių bendrovių organizuojamus kursus.

Nemokamas valstybinės lietuvių kalbos mokymasis galimas tik tuomet, jei trečiųjų šalių pilietis mokosi valstybinėje bendrojo lavinimo mokykloje.

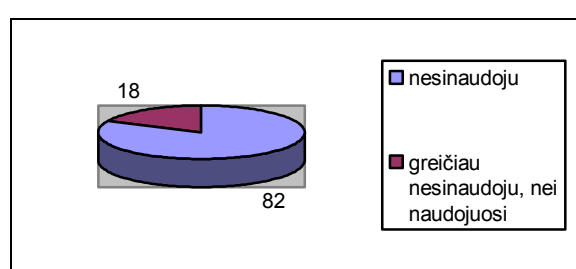
Taigi, galima daryti išvadą, kad dauguma trečiųjų šalių piliečių atsisako lankyti lietuvių kalbos kursus dėl to, kad ši paslauga yra mokama.

Analizuojant kvalifikacijos tobulinimo kursų organizavimo duomenis, buvo nustatyta, kad dauguma respondentų (48) nesinaudoja šiomis paslaugomis, 12 respondentai nurodė, kad greičiau nesinaudoja, nei naudojami kvalifikacijos tobulinimo kursų organizavimu. 23 respondentų pabrėžė, kad naudojami šiomis paslaugomis, o 16 žmonių nurodė, kad greičiau naudojami, nei nesinaudoja. Čia atsispindi anksčiau pateikti duomenys, kad dauguma užsieniečių yra aukštos kvalifikacijos darbuotojai, kuriems nereikia kvalifikacijos patvirtinimo ar perkvalifikavimo. Šią respondentų grupę daugiausiai sudaro darbo migrantai, atvykstantys į numatytą darbo vietą su darbo sutartimi.

27 pav. Vaikų švietimo organizavimas

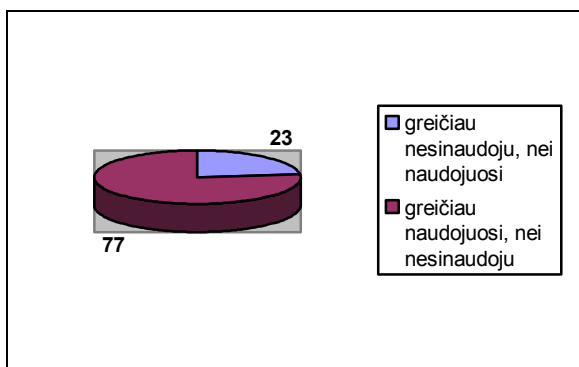

28 pav. Socialinio būsto suteikimas

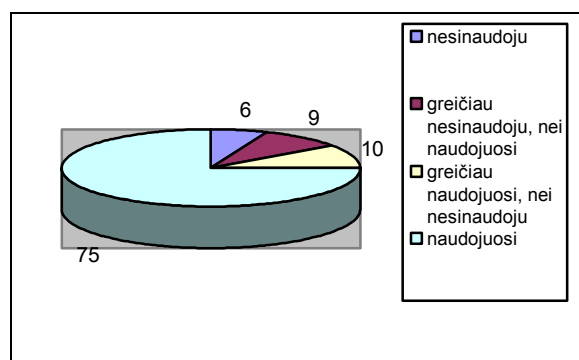

Analizuojant tyrimo duomenis, galima teigti, kad vaikų švietimo organizavimu naudojasi migrantai, turintys vaikų. 38 respondentų atsakė teigiamai į šį klausimą. 62 respondentai atsakė, kad nesinaudoja švietimo organizavimu, nes jų vaikai gyvena kilmės šalyje arba jie neturi vaikų. Į klausimą apie socialinį būstą, visi respondentai atsakė, kad nesinaudoja socialiniu būstu, nors trečiųjų šalių piliečiai, turintys leidimą nuolat gyventi Lietuvoje, turi teisę į socialinį būstą.

Vienodų teisių darbe užtikrinimas

Vienodų teisių užtik. Gaunant sveikatos pr. paslaugas

Dauguma respondentų (77) nurodė, kad greičiau naudojasi vienodų teisių darbe užtikrinimo galimybėmis, tačiau 23 respondentai atsakė, kad greičiau nesinaudoja tokiomis teisėmis.

Darbo kodeksas — pagrindinis teisės aktas Lietuvoje, reglamentuojantis kolektyvinius ir individualius darbo santykius visų asmenų, dirbančių Lietuvoje.

Darbuotojų teisės:

- Kiekvienas dirbantis žmogus turi teisę turėti poilsį ir laisvalaikį, taip pat kasmetines mokamas atostogas. Kasmetinių minimaliųjų atostogų trukmė — dvidešimt aštuonios (28) kalendorinės dienos. Darbuotojo pageidavimu kasmetinės atostogos gali būti suteikiamos dalimis. Viena iš kasmetinių atostogų dalių negali būti trumpesnė kaip keturiolika kalendorinių dienų.
- Darbo laikas negali būti ilgesnis kaip keturiasdešimt (40) valandų per savaitę. Kasdieninė darbo laiko trukmė neturi viršyti aštuonių (8) darbo valandų. Išimtis gali nustatyti įstatymai, Vyriausybės nutarimai ir kolektyvinės sutartys. Maksimalus darbo laikas, įskaitant viršvalandžius, per septynias dienas neturi viršyti keturiasdešimt aštuonių valandų. Naktinis darbo laikas sutrumpinamas viena valanda;
- Darbuotojams suteikiama ne ilgesnė kaip dviejų valandų ir ne trumpesnė kaip pusės valandos pertrauka pailsėti ir pavalgyti. Ši pertrauka paprastai suteikiama praėjus pusei darbo dienos (pamainos) laiko, bet ne vėliau kaip po keturių darbo valandų.

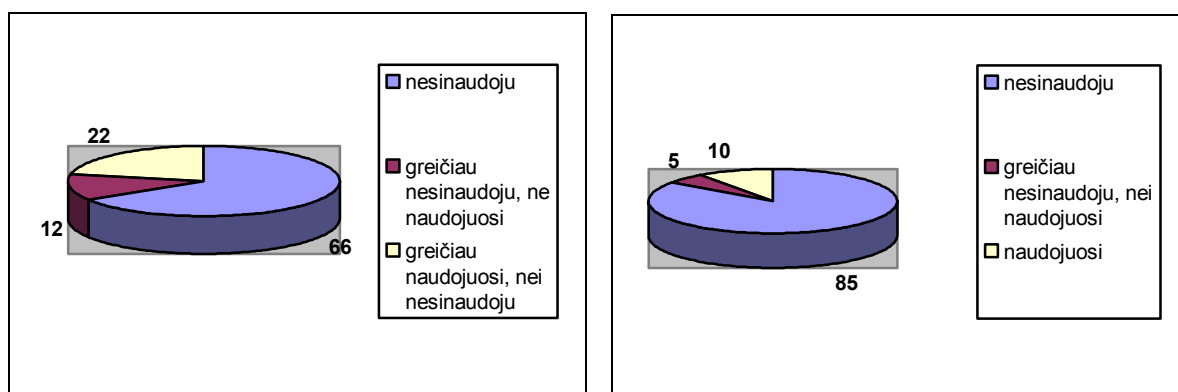
Visi darbuotojai yra privalomai draudžiami socialiniu draudimu pagal Valstybinio socialinio draudimo įstatymą. Apdraustiesiems Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritoriniai

skyriai suteikia asmens socialinio draudimo numerį ir išduoda valstybinio socialinio draudimo pažymėjimus.

Trečiųjų šalių piliečiai neturintys galimybės naudotis savo teisėmis yra diskriminuojami, o jų darbdaviai pažeidžia įstatymus.

Kalbant apie vienodų teisių užtikrinimą sveikatos apsaugos srityje, reikia pabrėžti, kad 85 respondentai naudojami arba greičiau naudojami, nei nesinaudoja sveikatos apsaugos paslaugomis. Asmenys, kuriems Lietuvoje suteikiamos sveikatos priežiūros paslaugos, gali būti drausti privalomuoju sveikatos draudimu, gali draustis savanorišku draudimu pasirinktoje draudimo bendrovėje ar mokėti už paslaugas patys: valstybinėse įstaigose Sveikatos apsaugos ministerijos nustatytais kainomis ir apmokėjimo tvarka, komercinėse įstaigose — šių įstaigų pasitvirtintomis kainomis. Nemokamas medicinos paslaugas trečiųjų šalių piliečiai gali gauti tik tuomet, jei jie yra apdrausti privalomuoju arba savanorišku draudimu. Kalbant apie užsieniečius, nesinaudojančius vienodų teisių užtikrinimu gaunant sveikatos priežiūros paslaugas, reikia pabrėžti, kad šie asmenys naudojami mokamomis sveikatos priežiūros paslaugomis arba iš viso nesinaudoja šiomis paslaugomis, kadangi retai serga.

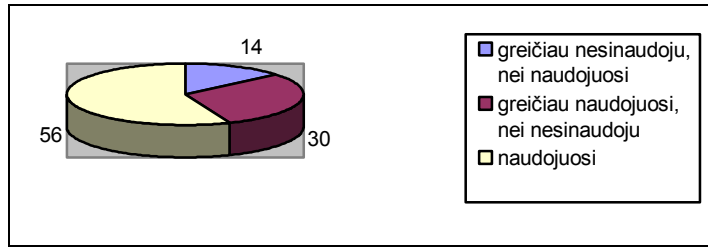
Vienodų teisių užtikrinimas gaunant socialines paslaugas Nemokamos teisinės konsultacijos

Kaip jau buvo minėta, socialinės paslaugos suteikiamos visiems asmenims nepriklausomai nuo pilietybės. Tyrimu buvo nustatyta, kad dalis respondentų (22) greičiau naudojami, nei nesinaudoja socialinėmis paslaugomis, tačiau dauguma respondentų (66) nesinaudoja socialine parama. Šis faktorius leidžia teigiamai vertinti trečiųjų šalių piliečių gyvenimo kokybę bei socialinį saugumą. Kita vertus, ne visi trečiųjų šalių piliečiai žino apie savo teises gauti socialinę paramą arba neturi pakankamai informacijos apie įstaigas, teikiančias šias paslaugas.

Analizuojant duomenis apie nemokamų teisinių konsultacijų naudojimąsi paaiškėjo, kad 10 proc. respondentų naudojami šiomis paslaugomis.

33 pav. Pagalba tvarkant dokumentus

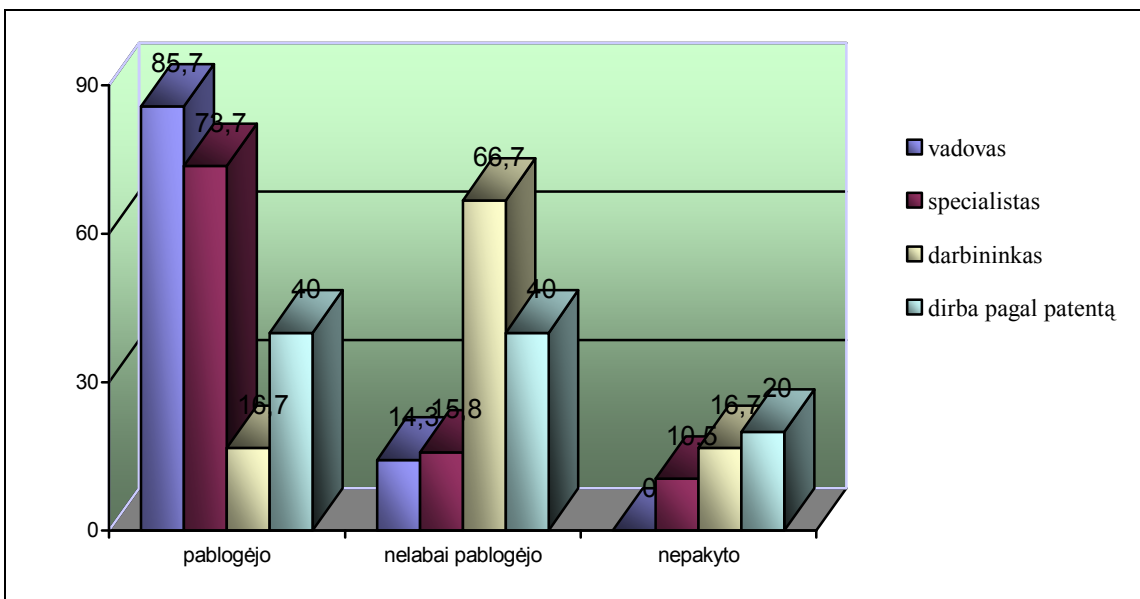

Tyrimu buvo nustatyta, kad dauguma respondentų (56) naudojasi pagalba tvarkant dokumentus, 30 respondentų nurodė, kad greičiau naudojasi nei nesinaudoja šia pagalba ir tik 14 respondentų patys sutvarko savo dokumentus. Taigi, pagalba tvarkant dokumentus yra svarbi integracijos priemonė, leidžianti užsieniečiams jaustis saugiai Lietuvoje.

Siekiant nustatyti trečiųjų šalių piliečių gyvenimo sąlygų kokybę, buvo prašoma nurodyti „Jūsų/Jūsų šeimos gyvenimo sąlygos, palyginti su situacija prieš 12 mėn.“.

Keliamas klausimas, ar skiriasi skirtingas pareigas užimančių trečiųjų šalių piliečių nuomonė apie jų gyvenimo sąlygų pasikeitimą? Taikant Kruskal - Wallis kriterijų buvo nustatyta, kad nuomonės skiriasi statistiškai reikšmingai ($\chi^2 = 7,960$; $df = 3$; $p = 0,047$). Pažvelgus į rangų vidurkius (žr. į 4 priedą), matyti, kad darbininkų atsakymų vidurkis - 26,92, vadovų - 14,36, specialistų - 17,08, o žmonių, dirbančių pagal patentą - 23,30. O kadangi didesnis rangų vidurkis parodo, kad šioje grupėje yra didesnės atsakymų reikšmės, tai galima daryti išvadą, kad darbininkų grupė yra mažiausiai pažeidžiama ir trečiųjų šalių piliečių gyvenimo sąlygos beveik nepasikeitė.

Skirtingas pareigas užimančių trečiųjų šalių piliečių nuomonė apie jų gyvenimo sąlygų pasikeitimą (N= 100)

Siekiant atskleisti trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos gaires, reikia atsižvelgti į informacijos prieinamumą.

Keliamas probleminis klausimas, „Kuriose srityse, gyvenant Lietuvoje, Jums pakanka ar nepakanka informacijos?“. Iš apklausoje dalyvavusių trečiųjų šalių piliečių, dauguma (88) teigiamai įvertino darbo srities informacijos prieinamumą. Žmonės atsakė, kad jiems pakanka informacijos šioje sferoje, tačiau 12 respondentų nurodė, kad jiems nei pakanka, nei nepakanka šitos informacijos.

84 respondentai nurodė, kad jiems pakanka informacijos sveikatos apsaugos srityje, o 5 respondentai neigiamai įvertino šios srities informuotumą.

Kalbant apie socialines paslaugas, daugiau nei pusė respondentų (60) nurodė, kad jiems pakanka informacijos, 22 respondentai atsakė, kad jiems nepakanka šitos informacijos. Galima daryti išvadas, kad socialinių paslaugų sritis yra mažai propaguojama tarp migrantų iš trečiųjų šalių.

Nepakankamai informacijos migrantai gauna apie verslo kūrimo galimybes, net 78 respondentai neigiamai įvertino šią sritį.

Vertinant informaciją apie būstą, visi užsieniečiai pabrėžė, kad jiems užtenka šios informacijos. Tiek pat respondentų teigiamai vertino informaciją apie kasdienį gyvenimą bei laisvalaikį.

34 respondentai nurodė, kad jiems pakanka informacijos švietimo srityje, o 66 užsieniečiai nurodė, kad nei pakanka, nei nepakanka, nes ši informacija nėra jiems aktuali.

Kalbant apie Lietuvių kalbos mokymosi informaciją, reikia pabrėžti, kad dauguma respondentų (62) pakankamai informuoti apie šiuos kursus, tačiau 21 respondentas nurodė, kad jiems nepakanka šios informacijos.

Analizuojant informaciją apie mokesčių mokėjimą, 34 respondentai pasakė, kad šios informacijos jiems pakanka, tačiau 66 respondentai nesugebėjo įvertinti šios informacijos gavimo kokybės ir atsakė, kad nei pakanka nei nepakanka.

Sritis	<i>Nepakanka</i>	<i>Nei pakanka, nei nepakanka</i>	<i>Pakanka</i>
Darbas (įsidarbinimas, keitimas, leidimų gavimas)		12	88
Sveikatos paslaugos	5	11	84
Socialinės paslaugos (įskaitant pašalpas)	22	18	60
Verslo kūrimas/steigimas	78	15	7
Būstas			100
Švietimas, mokymasis		66	34
Lietuvių kalbos mokymasis	21	17	62
Mokesčių mokėjimas		66	34

13 lentelė

Apibendrinant galima teigti, kad migrantai yra pakankamai informuoti kasdienio bei socialinio gyvenimo srityse, nors dalis užsieniečių jaučia šios informacijos trūkumus, kas stabdo jų socialinę integraciją bei adaptaciją.

Išvados

Užimtumas, darbo santykiai, ekonominė situacija.

Lietuvoje trečiųjų šalių piliečiai jaučiasi pakankamai saugiai užimtumo srityje, tačiau dalis respondentų susidūrė su neigiama darbo santykių patirtimi. Problemiškiausiomis sritimis galima laikyti socialinės apsaugos sektorius, kadangi pasitaiko atvejų, kai darbdaviai diskriminuoja trečiųjų šalių darbuotojus, mokėdami jiems mažesnius atlyginimus, ar nesudaro galimybės tobulinti kvalifikaciją. Taip pat pasitaiko atvejų, kai dėl ekonominės krizės trečiųjų šalių piliečiai buvo atleisti vieni iš pirmųjų. Ši patirtis neigiamai apibūdina migrantų darbo rinkos reguliavimo efektyvumą, kas turi neigiamą įtaką trečiųjų šalių piliečių integracijai. Reikia pabrėžti, kad Lietuvoje dirbantys trečiųjų šalių piliečiai neturi pakankamai socialinių išteklių jiems kylančias problemas išspręsti savarankiškai. Šios problemos rodo, kad trečiųjų šalių piliečių darbo rinkoje trūksta tarpininkų, galinčių reguliuoti kylančius uždavinius.

Socialinės garantijos dirbantiems.

Dauguma darbdavių apmoka trečiųjų šalių piliečių socialinius draudimus bei pensiją. Reikia pabrėžti tai, kad dirbantys trečiųjų šalių piliečiai naudojami socialinėmis lengvatomis, tokiomis kaip tėvystės atostogos ar viršvalandžių apmokėjimu. Šios socialinės garantijos užtikrina užsieniečių socialinį saugumą bei užtikrina jų gyvenimo kokybę. Paaiškėjo, kad dažniausiai socialinėmis lengvatomis naudojami dirbančios moterys, kadangi dauguma iš jų augina mažus vaikus, reikalaujančius priežiūros atostogų ligos atveju arba kasmetinių 35 kalendorinių dienų atostogų, auginant vaiką iki keturiolikos metų. Tuo tarpu dauguma vyrų iš trečiųjų šalių dirba viršvalandžius ir naudojami šių valandų apmokėjimu.

Verslo kūrimas.

Didžioji dalis verslo kūrimo sunkumų priklauso nuo finansavimo stokos ir informacijos trūkumo apie verslo įkūrimo sąlygas. Tai lemia neigiamą migrantų požiūrį į verslo kūrimo galimybes Lietuvoje.

Vaikų švietimas

Paaikškėjo, kad dauguma užsieniečių, kurių vaikai lanko mokymo įstaigas Lietuvoje, yra patenkinti šiomis įstaigomis. Trečiųjų šalių piliečiai teigiamai vertino švietimo kokybę, mokytojų bei socialinių pedagogų pagalbą. Vaikai jaučiasi saugiai mokykloje, jie laisvai bendrauja su klasės draugais bei gauna gerus pažymius. Tai rodo teigiamas socialinės integracijos gaires, kurios leidžia vaikams pasijusti visuomenės dalimi, atskleisti save socialinei aplinkai, pažinti naujos šalies ypatumus ir juos integruoti savo gyvenime.

Socialinė parama ir socialiniai tinklai

Tyrimo eigoje išaiškėjo, kad dalis trečiųjų šalių piliečių priklauso nuo socialinių ryšių. Nemažai respondentų apsiriboja socialinio tinklo pagalba, vengiant specialių įstaigų ar specialistų. Reikia pabrėžti, kad asmeninės pažintys ir draugystė yra svarbus integraciją lengvinimo veiksnys, tačiau tai trukdo migrantų adaptacijai visuomenėje ar bendruomenėje. Integracijos požiūriu, trečiųjų šalių piliečiai gana sudėtingai prisitaiko prie priimančios visuomenės praktikų, lūkesčių bei vertybių, teikiant pirmenybę asmeninių ryšių pagalbai. Tuo tarpu dauguma respondentų visgi kreipiasi į pagalbą teikiančias institucijas. Migrantai naudojami sveikatos priežiūros paslaugomis, ambasados pagalba bei kreipiasi į socialines paslaugas teikiančias institucijas. Iškilus sunkumams, migrantai linkę kreiptis į specialistus. Apibendrinant galima teigti, kad daugelis migrantų prisitaiko prie priimančios visuomenės viešojo gyvenimo, tačiau dalis užsieniečių riboja savo socialines galimybes.

Paslaugų ir informacijos kokybės vertinimas.

Priklausomai nuo rezultato vartotojas gali patirti arba pasitenkinimą arba nepasitenkinimą paslauga. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad ne visi respondentai yra patenkinti suteikta pagalba tam tikrose įstaigose. Didžiausią nepasitenkinimą žmonės patiria migracijos tarnyboje dėl nepasitvirtintų lūkesčių. Keli respondentai neigiamai įvertino sveikatos priežiūros paslaugų kokybę. Tačiau dauguma užsieniečių yra patenkinti suteiktos pagalbos kokybe. Tai yra pozityvus integracijos procesas, kadangi migrantai jaučiasi saugūs priimančioje visuomenėje. Taigi, pasitenkinimas ar nepasitenkinimas suteikta pagalba priklauso nuo asmeninių kūlesčių ir šios pagalbos rezultatų.

Naudojimas integracijos priemonėmis.

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad nepaisant reglamentuojamų Lietuvos įstatymuose integracijos priemonių, ne visi migrantai naudojami šiomis priemonėmis. Dauguma respondentų nesinaudoja lietuvių kalbos kursų organizavimu, kadangi šie kursai yra mokami ir apsunkina užsieniečių finansinę situaciją. Taip pat dauguma trečiųjų šalių piliečių nesinaudoja kvalifikacijos tobulinimo kursų organizavimu, kadangi yra aukštos kvalifikacijos specialistai ir tokie kursai jiems nereikalingi. Dažniausiai šiai specialistų grupei priskiriami darbo migrantai, atvažiuojantys į Lietuvą dirbti pagal terminuotą darbo sutartį. Taigi, galima teigti, kad egzistuoja

disproporcija tarp integracijos priemonių skirtų darbo migrantams ir migrantams, atvykusiems dėl kitų priežasčių.

Informacijos prieinamumas.

Apklausos rezultatai parodė, kad daugelis ekonominių, socialinių bei viešųjų paslaugų sričių yra pakankamai informatyvios ir prieinamos imigrantams iš trečiųjų šalių, tačiau dalis informacijos teikimo sričių yra išties probleminės. Pagrindinis informacijos trūkumas egzistuoja verslo kūrimo srityje ir socialinių paslaugų sferoje. Nėra vietų, įstaigų ar organizacijų, kurios teiktų visą informaciją reikalingą imigrantui. Šis informacijos trūkumas lemia integracijos kokybės susilpnėjimą bei stabdo socialinę ir ekonominę plėtrą.

Ekspertų apklausos duomenų analizė

Problemos, susijusios su informacijos rinkimu

Svarbiausia problema, liečianti informacijos rinkimą registruotų tautinių mažumų organizacijų sąrašo pagrindu, yra ta, kad šios organizacijos yra įkurtos Lietuvoje ilgai gyvenančių (ir paprastai Lietuvos pilietybę turinčių) tautinių mažumų atstovų reikalams, jos nekaupia atskirų duomenų apie veikloje dalyvaujančius trečiųjų šalių piliečius. Dėl šios priežasties jų suteikta informacija gali būti netiksli, o tam tikros trečiųjų šalių piliečius liečiančios problemos neišryškėti bendrame tautinių mažumų problemų kontekste. Dauguma tautinių bendrijų organizacijų įsteigtos privačių asmenų namų adresais, nurodyti kontaktiniai namų telefonai, nėra nuolat dirbančių ir galinčių suteikti informaciją darbuotojų, todėl sunku susisiekti su tokių organizacijų atstovais.

Profesinės sąjungos centralizuotai nekaupia informacijos apie trečiųjų šalių piliečių įsitraukimą, jų pateikti duomenys netikslūs. Kadangi duomenų apie profesinių sąjungų veikloje dalyvaujančius trečiųjų šalių piliečius nekaupiama, sunku išskirti specifines jų problemas.

Atlikus interviu (žr. į 4 priedą) išryškėjo šios kategorijos :

1. Bendruomenių bei organizacijų veiklos ypatumai;
2. Problemos, su kuriomis susiduria į Lietuvą atvykstantys trečiųjų šalių piliečiai;
3. Trečiųjų šalių piliečių poreikiai;
4. Socialinės integracijos politikos priemonės ir jų realizavimas (žr. į 5 priedą)

Bendruomenių bei organizacijų veiklos ypatumai

Keliamas probleminis klausimas: kaip trečiųjų šalių piliečių integracijos sistemos ekspertai įvertina profesinės veiklos ypatumus, formuojant socialinės apsaugos gaires? Siekiant atsakyti į šį probleminį klausimą, buvo atlikta interviu teksto kontentinė analizė. Atlikus interviu

teksto kontentinę analizę buvo išskirtos dvi subkategorijos : *organizavimosi būdas, teikiamos paslaugos*.

Organizavimosi būdas. Tautinių mažumų atstovai pripažįsta, kad organizacijos nėra pasirengusios efektyviai spręsti imigrantų problemas, nes neturi tam reikalingos bazės: negali teikti kalbos kursų, juridinių paslaugų, daryti įtakos su migrantais susijusioms organizacijoms. Bendruomenės užsiima daugiausia kultūrine veikla (gausiausių trečiųjų šalių imigrantų – rusų, ukrainiečių, baltarusių - jų didelė įvairovė tiek specializacijos, tiek geografinė prasme, įvairių menų, švietimo, pagal profesijas, miestus), savo pagrindiniu tikslu laiko etninės tapatybės palaikymą. Jos siekia rūpintis etniniu švietimu. Rusijos piliečių asociacijos atstovo teigimu: *“Rusų tautinės mažumos organizacijų įvairovė, palyginti su kitų tautų organizacijomis, yra pati didžiausia tiek geografinė prasme..., tiek specializacijos prasme..., tačiau jos orientuotos į rusų tapatybės puoselėjimą“* (Interviu nr. 1). Pasak Baltarusių bendrijos „Krinyca“ atstovės: *“visuomeninės organizacijos orientuotos į baltarusių tapatybės, kalbos, ir kultūros puoselėjimą“* (Interviu nr. 2).

„Ukrainiečių visuomeninės organizacijos orientuotos į kultūrinę veiklą, kalbos ir kultūrinio, tautinio tapatumo išsaugojimą – rūpinasi vaikų švietimu, kalbos lavinimu, menine veikla“. Pasak Lietuvos ukrainiečių bendrijos atstovo (5 Interviu su Lietuvos ukrainiečių bendrijos atstovu), *„Ukrainos piliečiai dėl kitų klausimų į ukrainiečių visuomenines organizacijas kreipiasi retai – porą kartų per metus, naujai atvyksta (ne darbo migrantai) taip pat vienas - du per metus“.*

Pasak Klaipėdos armėnų bendruomenės atstovo, *„dauguma Lietuvoje gyvenančių armėnų atvyko į Lietuvą iškart po nepriklausomybės atgavimo“* (10 interviu su Klaipėdos armėnų bendruomenės „Van“ atstovu). *„Pastaruoju metu atvyksta mažai, tik šeimos susijungimo pagrindu“.* Į armėnų organizacijas, apie kurias Armėnijos piliečiai sužino iš pažįstamų tautiečių, kasmet kreipiasi iki 20 žmonių. Palyginti su kitomis bendruomenėmis, tai santykinai didelis skaičius (pavyzdžiui, baltarusių, kurių yra daugiau, kreipiasi apie 10 per metus). Galima spėti, kad mažesnė armėnų bendruomenė efektyviau veikia per glaudžius asmeninius ryšius, yra lengviau pasiekiamas Armėnijos piliečiams.

Teikiamos paslaugos. Trečiųjų šalių piliečiams bendruomenės daugiausia suteikia tik informacinę pagalbą, arba nukreipia į kitas įstaigas, galinčias suteikti informaciją: *„Tokiais atvejais bendruomenės paprastai nukreipia į atitinkamas įstaigas, kur galima gauti reikiamos informacijos“* (Interviu Nr. 2 su Klaipėdos baltarusių bendruomenės atstove), tačiau pirmiausia užsieniečiai ieško informacijos konsulate, per pažįstamus, asmeniniais ryšiais. Pagrindinė Ukrainos piliečių kreipimosi į visuomenines ukrainiečių organizacijos priežastis – darbo paieškos, kurias apsunkina kalbos nemokėjimas, taip pat reikalingų dokumentų sutvarkymo

klausimai. Bendruomenė tokiu atveju gali pasiūlyti informacinę pagalbą – nukreipia į darbo biržą, valstybinės kalbos kursus.

Anot Klaipėdos azerbaidžaniečių bendrijos atstovo, armėnų organizacijos užsiima kultūrine ir vaikų švietimo veikla, tačiau taip pat pagal išgales bendruomenės nariams teikia ir kitokią pagalbą: finansinę, konsultacinę, informacinę. Vienas svarbiausių klausimų – darbo paieška: *“Bendruomenės nariai nukreipiami į atitinkamas institucijas, padeda susirasti darbo pasiūlymus per asmeninius ryšius,... Organizacija taip pat dalyvauja bendradarbiavimo su Azerbaidžanu programose ir teikia informaciją norintiems atvykti į Lietuvą gyventi ar kurti verslą azerbaidžaniečiams, informuoja apie sąlygas verslui, šalies kultūrą“* (9 interviu su Klaipėdos azerbaidžaniečių bendrijos atstovu).

Tačiau ekspertai pažymėjo, kad negali suteikti visų reikiamų paslaugų naujai atvykusiems migrantams, nes neturi tam tikrų materialinių ir administracinių išteklių. Bendruomenės atstovas pažymėjo: *„labiausiai reikalinga Lietuvoje gyvenantiems Armėnijos piliečiams būtų juridinių konsultacijų galimybė“*.

Didžiausiomis problemomis Klaipėdos miesto baltarusių bendrijos atstovė (interviu nr. 2) įvardija juridinių konsultacijų stoką: *“dažniausiai kreipiamasi dėl dokumentų tvarkymo klausimų. Tokiais atvejais organizacijos negali suteikti efektyvios pagalbos, nes neturi lėšų samdyti nuolat dirbančius teisininkus...“*.

Bendruomenės tokiu atveju gali pasiūlyti kreiptis į Klaipėdos miesto savivaldybės administraciją, kur teikiama nemokama pirminė teisinė pagalba.

Problemos, su kuriomis susiduria į Lietuvą atvykstantys trečiųjų šalių piliečiai

Siekiant atskleisti, su kokiomis problemomis susiduria trečiųjų šalių piliečiai Lietuvoje, ekspertų buvo prašoma pateikti konkrečius pavyzdžius bei atskleisti šių pavyzdžių priežastis. Atlikus interviu teksto kontentinę analizę buvo išskirtos dvi sukategorijos: *problemos susijusios su integracijos gairėmis; neigiamos patirties pavyzdžiai*.

Problemos susijusios su integracijos gairėmis. Pasak Valstybinės kalbos centro atstovės, dažniausiai Ukrainos piliečiai, ieškodami darbo ir užmegzdami ryšius su sutuoktinių giminėmis, susiduria su kalbos problemomis: *„Atvykę turintys išsilavinimą ir patirties tam tikros specialybės srityje Ukrainos piliečiai negali Lietuvoje susirasti kvalifikaciją atitinkančio darbo dėl reikalavimo mokėti valstybinę kalbą...“* (interviu Nr. 5). Bendruomenės norėtų turėti galimybę organizuoti kursus. Šiuo metu norintys lankyti valstybinės kalbos kursus nukreipiami į kitas organizuojančias institucijas, tačiau tai ne visada gelbsti, nes nėra kompensuojamų kursų.

Klaipėdos rusų asociacijos atstovas taip pat paminėjo problemas įsidarbinant, susijusias su kalba. Antra problema yra susijusi su užsienio piliečiams ribojama teise įsigyti žemės Lietuvoje. Dėl to trečiųjų šalių piliečiai praranda galimybę statyti arba įsigyti nuosavą namą Lietuvoje.

Didžiausiomis problemomis Lietuvos azerbaidžaniečių bendrijos atstovas įvardino tris su darbu susijusias tendencijas (9 Interviu su Klaipėdos azerbaidžaniečių bendrijos atstovu). Visų pirma, tai - valstybinės kalbos nemokėjimas, kuris sudaro kliūtis susirasti darbą. „*Azerbaidžaniečiai daugiausiai bendrauja rusakalbėje aplinkoje, todėl valstybinę kalbą išmokti jiems sunkiau*“. Antra, „*darbo rinkos Lietuvoje apskritai per maža, o darbuotojų paklausa menka*“. Trečia, „*menka darbo rinka lemia, kad nėra specifinės aukštos kvalifikacijos darbuotojų paklausos*“, todėl atvykę Azerbaidžano piliečiai negali įsidarbinti pagal specialybę.

Pasak migracijos tarnybos atstovės, su kalbos barjeru susiduria ir Kinijos piliečiai: „*Daugiausia kalba rusų kalba, seniau gyvenantys lietuviškai, angliškai – mažai. Žemesnioji grandis – restoranų virėjai ir darbininkai – nekalba jokia kalba, išskyrus kinų, dėl to kyla problemų. Vertėjauti kviečiasi pažįstamus Lietuvoje gyvenančius kinus...*“ (Interviu Nr. 4).

Nors Lietuvos įstatymuose reglamentuojama trečiųjų šalių piliečių kalbinė integracija, visi ekspertai paminėjo kalbos problemas įsidarbinant, nes darbdaviai negali priimti į darbą asmenų, neturinčių labai gerų lietuvių kalbos įgūdžių. Su tokia problema susiduriama ir ieškant specifinio darbo, kur geros kalbos žinios nėra būtinybė. Tai pat kalbos problemų migrantai patiria ir tvarkydami dokumentus bei kasdieninėse situacijose.

Neigiamos patirties pavyzdžiai.

Profsąjungos „Solidarumas“ duomenimis (6 Interviu su Lietuvos profesinės sąjungos „Solidarumas“ teisininku), 2009 metais užfiksuotas vienas atvejis, kai buvo pažeistos, Lietuvoje dirbančio, Rusijos piliečio darbo teisės: „*2009 metų balandžio mėnesį į profsąjungą „Solidarumas“ kreipėsi Rusijos pilietis, kuris teigė, kad jam buvo neišmokėtas atlyginimas už darbą Lietuvos įmonėje, tolimųjų reisų vairuotoju...*“. Apie šį atvejį žiniasklaidoje informacijos nėra, taip pat jo nepaminėjo nė vienas iš apklaustų organizacijų atstovų.

Žinomas vienas atvejis apie Moldovos piliečių, dirbusių Lietuvoje, išnaudojimą. Tolimųjų reisų vairuotojais Lietuvoje dirbę penki Moldovos ir vienas Ukrainos pilietis kreipėsi 2008 metų balandį į profsąjungą „Solidarumas“, prašydami padėti išsireikalauti atlyginimo iš Lietuvos įmonės (7 Interviu su Klaipėdos miesto ir apskrities profesinės sąjungos atstovu). „*Moldovos ir Ukrainos piliečiai buvo sudarę sutartis dėl darbo vairuotojais po Europą, Lietuvos darbo birža 2007 m. išdavė leidimus dirbti Lietuvos Respublikoje tarptautinių gabenimų vairuotojais. Nuo 2008 m. sausio iki 2008 m. balandžio vairuotojai negavo jokio atlyginimo, tik mažą dalį komandiruotpinigių. Jie kreipėsi į Moldovos ambasada, į Valstybinę darbo inspekciją, į Lietuvos darbo biržą. Moldovos ambasada informavo, kad padėti negali, bet norėtų būti informuota apie*

tolimesnę konflikto eigą...“. Pasak profsąjungos teisininko, darbo inspekcija, nustačiusi, kad darbuotojui nėra išmokamas atlyginimas, parašo išvadą ir pasiūlo kreiptis į teismą, taigi žmogui problema neišsprendžia, nes reikia ieškoti teisininko, kad parengtų dokumentus, pateiktų atstovautų jį.

Didžiausia problema, susijusia su aptarnavimu viešose įstaigose, Klaipėdos totorių bendruomenės atstovas (Interviu nr. 3) įvardijo leidimų gyventi išdavimo, pratęsimo tvarką ir terminus: *„dažnai migracijos tarnybos vėluoja išduoti leidimus ir dėl to užsieniečiai būna priversti išvykti arba pažeisti įstatymus“*. Tokiais atvejais, anot eksperto, migracijos skyrių darbuotojai nesuteikia pakankamai informacijos (arba skirtingai darbuotojai skirtingai nurodo), o žmogaus teises ginančios institucijos negali nieko padaryti.

Taigi, pagrindinė migrantų problema, sprendžiant iš visuomenėje žinomų atvejų – neatsiskaitymas už neatliktą darbą. Greta iškyla ir kitos problemos - sunkios darbo ir gyvenimo sąlygos, darbdavių piktnaudžiavimas darbuotojų dokumentų išdavimu, nelegalus darbas. Žinomais atvejais darbuotojai kreipėsi į profesines sąjungas tik iškilus apmokėjimo problemoms, kitos problemos išryškėjo sprendžiant šią pagrindinę problemą.

Aptarnavimo srityje didžiausia problema ekspertai įvardino su dokumentų išdavimu susijusių tarnybų darbą. Migracijos tarnybose ne tik sudėtinga susikalbėti nemokant lietuvių ir rusų kalbų, tačiau ir sunku sistemingai gauti reikiamą informaciją apie dokumentų išdavimo tvarką. Migracijos tarnybų darbuotojai teikia prieštaringą informaciją, dėl to esą ne tik apsunkinamas dokumentų gavimo procesas, bet kartais (laiku neišduoto leidimo atveju) migrantai yra priversti pažeisti įstatymus.

Trečiųjų šalių piliečių poreikiai

Keliamas probleminis klausimas: kaip dirbantys trečiųjų šalių piliečių integracijos sistemoje ekspertai, įvertina poreikius? Tyrimas atskleidė Lietuvoje gyvenančių bei dirbančių migrantų poreikius ir patirtį. Iš pastarųjų klausimų bei ekspertų pasisakymų, galima sudaryti pakankamai konkrečias subkategorijas: *trečiųjų šalių piliečių integracijos poreikiai, kalbos mokėjimas, informacija, tarpininkavimo paslaugos, įsidarbinimo galimybės*.

Trečiųjų šalių piliečių integracijos poreikiai. Visų pokalbių metu buvo akcentuojamos problemos, susijusios su informacijos stoka ir kalbos nemokėjimu. Be problemų susijusių su informacija, taip pat buvo pabrėžiama tarpininkavimo paslaugų reikšmė bei darbo santykių kontrolės būtinybė.

Kalbos mokėjimas. Lietuvių kalbos mokymų poreikį paminėjo visi informantai. Jie teigė, kad į bendruomenės kreipiasi daugiausia šeimos susijungimo pagrindu atvykę asmenys. *„Jiems daugiausiai kyla darbo (ypač kvalifikaciją atitinkančio darbo) ieškos, valstybinės kalbos*

mokėjimo problemas“ (Interviu nr. 9). Kadangi šeimos pagrindais atvykę migrantai patiria sunkumų susirasti darbą dėl valstybinės kalbos nemokėjimo, bendruomenės juos nukreipia į valstybinės kalbos kursus. Tačiau šie kursai yra mokami ir užsieniečiai yra linkę jų atsisakyti dėl menkų finansinių galimybių.

Anot kinų bendruomenės atstovo (Interviu nr. 4), *„ši imigrantų grupė patiria daugiausia kalbos problemų, ypač darbo migrantai, kurie nekalba Lietuvoje populiariomis kalbomis, dėl to jie yra labiau pažeidžiami tiek pasirašydami darbo sutartis, tiek dirbdami, tiek kasdienėse situacijose, tiek susidūrus su problemomis darbe“*.

Taigi, nors įstatymuose yra reglamentuojamos integracijos gairės, susijusios su kalbos mokėjimo poreikiais, praktinė patirtis parodo, kad migrantai turi patys susitvarkyti su kalbine integracija. Valstybė gali pasiūlyti mokamus kalbos mokėjimo kursus, kuomet užsieniečiai neturi pakankamai finansinių išteklių šiems kursams susimokėti.

Informacija. Migrantai susiduria su informacijos stokos problema, ieškodami darbo, pavyzdžiui, nežino, kad gali registruotis darbo biržoje, apsidrausti nemokamai (draudimo bendrovės tyčia neinformuoja); dirbti turėdami laikiną leidimą. Dauguma ekspertų skundėsi migracijos tarnybų teikiama nesisteninga, prieštaringa informacija, sprendimų nepagrįstumu ir delsimu. Klaipėdos totorių bendrijos atstovas nurodė, kad informacijos prieinamumo problema egzistuoja dėl viešinimo stokos. Geriausiu atveju informacijos šaltinis yra internetas, tačiau dalis trečiųjų šalių piliečių nemoka naudotis kompiuteriu: *„...migracijos departamentas pasistengė ir pasidarė tą puslapį, bet ne visi žmonės moka naudotis internetu“* (Interviu nr.3).

Rusų asociacijos atstovas nurodė, jog egzistuoja informacijos stoka tiek migracijos tarnybose, tiek bendruomenėse, tačiau bendruomenės stengiasi padėti naujai atvykstantiems tautiečiams ir renka informaciją apie darbą, socialines paslaugas, dokumentų sutvarkymą bei kitas sritis. Tuo tarpu migracija kaip reiškinys yra labai uždara sistema ir mažai bendradarbiauja su tautinių mažumų bendruomenėmis, o informacija, susijusi su migracijos reikalais, yra platinama rusų bendruomenės viduje: *„Naujai atvykstantys žmonės, tiesiog nežino, jog egzistuoja organizacijos, galinčios padėti sutvarkyti imigracijos klausimus“* (Interviu Nr.1). Taigi, tiek bendruomenių veiklos viešumo stoka, tiek pačių migrantų uždarumas riboja informacijos prieinamumo galimybes.

Apibendrinant, galima teigti, kad imigrantams trūksta informacijos įvairiose gyvenimo srityse. Skirtingų organizacijų teikiamos informacijos turinys yra nepakankamai išplėtotas ir organizacijos turi nukreipti klientus į kitas organizacijas, kurios galėtų suteikti papildomos informacijos. Tautinių mažumų bendruomenės tai pat turi problemų su informacijos teikimu, nes jų paslaugos nėra viešinamos ir migrantai nežino, kad gali kreiptis į šias bendruomenes.

Tarpininkavimo paslaugos. Profesinės sąjungos atstovas paminėjo, kad imigrantams reikalinga tarpininkų pagalba, siekiant integruotis darbo apsaugos bei socialinės sferos srityje; „*būtent tarpininkai turėtų įsigilinti į trečiųjų šalių piliečių poreikius ir stengtis juos realizuoti*“ (Interviu Nr.7). Tarpininkavimo organizacija turėtų spręsti migrantų problemas, susijusias su juridine, socialine bei informavimo pagalba. „*Šiai veiklai turėtų būti pasiruošta tam tikra teisinė bazė, leidžianti veiksmingiau įsitraukti į problemų sprendimą*“ (Interviu Nr. 7).

Net du informantai paminėjo, kad tarpininkavimas yra būtina migrantų integracijos sąlyga, nes migrantai, ypač iš tolimųjų rytų, patiria diskriminaciją visuomeninių organizacijų atžvilgiu bei jų darbo teisės yra pažeidžiamos. Klaipėdos totorių bendrijos atstovas pateikė neigiamą pavyzdį, kuris nurodo, kaip yra svarbi tarpininkų pagalba: „*Savo verslą įkūręs totoris teigė, kad didžiausia problema šioje srityje kilo ieškant patalpų verslui. Jis teigė, kad nuomininkai atsisako išnuomoti patalpas ir ypač leisti deklaruoti adresą dėl to, kad nuomininkai musulmonai*“ (Interviu Nr. 3).

Jo teigimu, visi jo pažįstami musulmonai susidūrė su šia patalpų nuomos ir adreso registravimo problema, nes Lietuvos piliečiai nepasitiki musulmonais. Ekspertas akcentuoja: „*jeigu būtų tarpininkų pagalba, mes niekada nesusidurtumėm su tokiomis problemomis*“ (Interviu Nr. 3).

Tuo tarpu kinų atstovas teigia, kad tarpininkų pagalba reikalinga susidarant sutartis su darbdaviais, kadangi darbdaviai naudojami kinų menkais kalbos įgūdžiais ir darbo sutartyje numato nepalankias darbo sąlygas, pavyzdžiui, kelių tūkstančių eurų baudos už sutarties nutraukimą. „*Atstovas papasakojo žinantį atvejų, kai atsitiktinai sutikta moteris iš Kinijos pasakė bijanti kalbėti su tautiečiu, nes turėsianti už tai mokėti darbdaviui 100 eurų baudą. Su lietuviais ir kitų tautiečių žmonėmis tailandiečiams esą bendrauti nėra draudžiama*“ (Interviu Nr. 8). Kinijos piliečių atstovo manymu, tokia darbdavių praktika parodo, jog jie baiminasi, kad pasklis informacija apie darbuotojų darbo sąlygas.

Šis atvejis pabrėžia tarpininkų pagalbos reikšmę pildant dokumentus bei atstovaujant trečiųjų šalių piliečių interesus.

Kalbant apie dokumentus, Kinijos piliečių atstovas nurodė, kad tautiečiams reikalinga tarpininkų pagalba šioje srityje, nes procedūra nėra aiški: „*skirtingi migracijos tarnybų darbuotojai pateikia skirtingą informaciją apie reikiamus dokumentus (kiekvieną kartą reikalauja vis kitų papildomų dokumentų, skirtingą informaciją pateikia dėl veiksmų, kai baigiasi leidimo galiojimo laikas), todėl jų sutvarkymas užima daugiau laiko ir pastangų*“ (Interviu nr. 4).

Taigi, tarpininkų pagalba yra aktuali visose migrantų gyvenimo srityse, tiek darbo sferoje, tiek tvarkant dokumentus, tiek užtikrinant migrantų socialinį saugumą, padedant sutvarkyti socialinio draudimo klausimus bei suteikti socialines paslaugas. Tarpininkų pagalba yra būtina, siekiant užkirsti kelią diskriminacijos ir darbuotojų migrantų išnaudojimo atvejams. Čia išryškėja darbo teisių kontrolės problemos.

Įsidarbinimo galimybės. Darbo ieškantys ne šeimos susijungimo pagrindais atvykę migrantai susiduria su informacijos stoka, kartais nežino, kad galima kreiptis į darbo biržą. Atvykę šeimos susijungimo tikslais, migrantai dažniausiai ieško darbo per pažįstamus, gimines ir paprastai yra geriau informuoti. „*Migrantai susiduria su kvalifikaciją atitinkančio darbo stoka. Ši problema paaštrėjo dėl ekonominės krizės*“ (Interviu Nr. 3). Musulmonai, ypač turkai, šią problemą sprendžia ne ieškodami darbo pagal specialybę, o pradėdami maisto verslą.

Kinų darbo migrantų grupės buvo patekusios į konfliktines situacijas dėl nelegalaus darbo, apgavus darbdaviams. Visais atvejais šalia teisinių ir darbo problemų kilo ir kalbos problemos. Tuo tarpu problemos dėl darbo paieškos, šiai migrantų grupei nebūdingos, nes „*migrantai arba jau atvyksta su darbo sutartimis, arba pradeda nuosavą verslą ar įsidarbina tautiečių verslo įmonėse*“ (Interviu Nr. 4).

Pasak Valstybinės kalbos centro dėstytojos, „*atvykę turintys išsilavinimą ir patirties tam tikros specialybės srityje Ukrainos piliečiai negali Lietuvoje susirasti kvalifikaciją atitinkančio darbo dėl reikalavimo mokėti valstybinę kalbą*“ (8 interviu su Valstybinės kalbos centro valstybinės kalbos kursų dėstytoja). Aukštesnę kvalifikaciją turintys asmenys (mokytojai, gydytojai) turi išlaikyti aukštesnės kvalifikacijos kalbos egzaminą, todėl dažnai įsidarbina darbininkais, asistentais ir neturi lėšų tolimesniems kursams.

Apibendrinant, galima teigti, kad trečiųjų šalių piliečiai susiduria su įsidarbinimo problemomis dėl valstybinės kalbos nemokėjimo. Migrantai dirba kvalifikacijos neatitinkantį darbą dėl menkų kalbos įgūdžių. Šalia kalbos problemų išryškėja ir nelegalaus darbo atvejai. Migrantai imasi bet kokio darbo, siekiant išgyventi. Tuo tarpu, dalis užsieniečių neradusių kvalifikacijos atitinkantį darbą, pradeda savo verslą.

Išanalizavus trečiųjų šalių piliečių poreikius, galima daryti išvadas, kad šie poreikiai atitinka integracijos priemonėms, kurias reglamentuoja Lietuvos įstatymai. Tačiau buvo matyti, kad dalis integracijos priemonių nepakankamai veikia praktiniame gyvenime. Migrantai iš trečiųjų šalių patiria diskriminaciją, išnaudojimą darbe, dažnai negali gauti reikiamos informacijos apie paslaugas. Valstybinės institucijos nepakankamai kontroliuoja privačių įmonių veiklą, kuri sukelia neigiamus socialinius reiškinius ir padeda nuslėpti darbuotojų imigrantų teisių pažeidimus, tokius kaip apgavystė ir žmonių išnaudojimas.

Reikia pabrėžti, kad sėkmingą integracijos politikos priemonių pasirinkimą skatina atviras bei nuoširdus dialogas su trečiųjų šalių piliečiais, siekiant išsiaiškinti jų gyvenimo Lietuvoje lūkesčius bei poreikius. O efektyviam integracijos politikos priemonių įgyvendinimui svarbus nuolatinis aktyvus tarpininkavimas.

Socialinės integracijos politikos priemonės ir jų realizavimas

Keliamas probleminis klausimas: kaip trečiųjų šalių piliečių integracijos sistemos ekspertai įvertina integracijos priemones, formuojant migracijos politiką? Siekiant atsakyti į šį probleminį klausimą, buvo atlikta interviu teksto kontentinė analizė. Atlikus interviu teksto kontentinę analizę, buvo išskirtos trys subkategorijos: *integracijos priemonės bei jų praktinis taikymas: lietuvių kalbos kursų organizavimas, kvalifikacijos tobulinimo kursai, vaikų švietimo organizavimas, vienodų teisių Lietuvos piliečiams ir užsieniečiams darbe užtikrinimas, vienodų teisių Lietuvos piliečiams ir užsieniečiams gaunant sveikatos priežiūros paslaugas užtikrinimas, Vienodų teisių Lietuvos piliečiams ir užsieniečiams gaunant socialinę paramą užtikrinimas nemokamų teisinių paslaugų organizavimas, pagalba tvarkant dokumentus, nevyriausybinių organizacijų vaidmuo, konsulinių įstaigų veikla*

Integracijos priemonės. Integracijos priemonėms, kurias reglamentuoja Lietuvos įstatymai Lietuvoje gyvenantiems ir į Lietuvą atvykstantiems užsieniečiams ne ES piliečiams, priskiriami:

Lietuvių kalbos kursų organizavimas. Kadangi šeimos pagrindais atvykę migrantai patiria sunkumų susirasti darbą dėl valstybinės kalbos nemokėjimo, bendruomenės juos nukreipia į valstybinės kalbos kursus. Tačiau kaip jau buvo matyti iš informantų ankstesnių pasisakymų, lietuvių kalbos kursai yra mokami ir užsieniečiai atsisako juos lankyti. Tai trukdo jų kalbinei bei socialinei integracijai, kadangi kalbos nemokėjimas trukdo susirasti geresnį darbą.

Kvalifikacijos tobulinimo kursai. Pasak migracijos tarnybos atstovės, migrantai iš trečiųjų šalių turi tokias pat teises dalyvauti kvalifikacijos tobulinimo arba perkvalifikavimo programose: „Kursai yra nemokami, dažniausiai į juos nukreipia darbo birža arba darbdavys, tačiau migrantai gali kreiptis į privačias perkvalifikavimo įstaigas ir už savo pinigėlius kelti arba keisti kvalifikaciją...“ (Interviu Nr.11). Taigi, galima teigti, kad kvalifikacijos tobulinimo kursai yra prieinami kiekvienam dirbančiam arba stovinčiam darbo biržoje migrantui.

Vaikų švietimo organizavimas. Remiantis kiekybinio tyrimo duomenimis, bei ekspertų pasisakymais. Visi trečiųjų šalių piliečių vaikai turi teises lankyti švietimo įstaigas. Migrantai gali pasirinkti dėstymo kalbą ugdymo įstaigose: „dažniausiai migrantų vaikai eina į rusiškas mokyklas, kadangi vaikai papuola į pažystamą aplinką ir jiems taip lengviau prisitaikyti prie naujų sąlygų, tačiau yra tėvelių, mėstančių kitaip ir jie be jokių problemų atiduoda vaikučius į lietuviškas mokyklas ir vaikai jaučiasi tenai patenkinti, jiems padeda mokytojai, turi papildomų lietuvių kalbos užsiėmimų...“ (Interviu Nr.1).

Vienodų teisių Lietuvos piliečiams ir užsieniečiams darbe užtikrinimas. Užimtumas yra pagrindinis integracijos proceso elementas, esminė sąlyga imigrantų dalyvavimui, jų indėliui į priimančią visuomenę ir siekiant, kad šis įnašas būtų aiškiai matomas. Imigrantų iš trečiųjų šalių profesinės žinios ir gebėjimai lengvina jų integraciją darbo rinkoje. Pasak Rusijos piliečių

asociacijos pirmininko, atvykę turintys išsilavinimą ir patirties tam tikros specialybės srityje Rusijos ir kitų trečiųjų šalių piliečiai negali Lietuvoje susirasti kvalifikaciją atitinkančio darbo, nes valstybinės kalbos nemokėjimas sudaro kliūtis.

Klaipėdos armėnų bendruomenės atstovas nurodė, kad pagrindinė darbo migrantų problema, sprendžiant iš visuomenėje žinomų atvejų – neatsiskaitymas už neatliktą darbą. *„Greta iškyla ir kitos problemos - sunkios darbo ir gyvenimo sąlygos, darbdavių piktnaudžiavimas darbuotojų dokumentų išdavimu, nelegalus darbas“* (Interviu Nr. 10). Tokia neigiama praktika atskleidžia integracijos priemonės problematiką, kuri dažniausiai siejama su trečiųjų šalių piliečių ir darbdavių santykių uždaramu.

Vienodų teisių Lietuvos piliečiams ir užsieniečiams gaunant sveikatos priežiūros paslaugas užtikrinimas. *„Užsieniečiai visada gauna sveikatos priežiūros paslaugas, turėdami socialinį draudimą ar kitą draudimo polisą, kitais atvejais jie irgi gauna paslaugas, tiesiog mokamai“* (Interviu Nr. 11). Reikia pabrėžti, kad Lietuvos piliečiams galioja tokios pat sąlygos siekiant gauti sveikatos priežiūros paslaugas. Tačiau azerbaidžaniečių bendruomenės atstovas paminėjo, kad jo tautiečiams yra neaiški medicinos įstaigų aptarnavimo sistema: *„siuntinėja ir vienos įstaigos į kitą“* (Interviu Nr. 9). Taigi Lietuvos sveikatos priežiūros sistema veikia vienodai tiek Lietuvos piliečiams, tiek užsieniečiams. Atskirų asmenų nepasitenkinimas įstaigų aptarnavimu neatskleidžia visos medicinos funkcionavimo kokybės, ir nurodo į užsieniečių adaptacijos problematiką. Trečiųjų šalių piliečiai turi priprasti prie naujos aplinkos ir medicininių įstaigų aptarnavimo sistemos.

Vienodų teisių Lietuvos piliečiams ir užsieniečiams gaunant socialinę paramą užtikrinimas. Praktinę patirtį, vykdant integracijos procesą, turinčių ekspertų teigimu, trečiųjų šalių piliečiai turi vienodas teises į socialines paslaugas bei paramą, tačiau migrantams trūksta informacijos apie šias paslaugas. Informacijos šaltinių prieinamumo stoka turi įtakos trečiųjų šalių piliečių integracijai. Subjektyvūs informacijos prieinamumo šaltiniai priverčia migrantus kurti naujus socialinius tinklus ir savarankiškai spręsti klausimus, susijusius su socialine pagalba. Anot Klaipėdos armėnų bendruomenės atstovo: *„aš noriu pasakyti, kad migrantai turi mokėti patys susitvarkyti savo reikalus, tačiau jiems reikia informacijos ir kartais specialistų pagalbos“* (Interviu Nr. 10). Reikia pabrėžti, kad informacijos stoka riboja vienodų teisių principus, nes migrantai praranda galimybę žinoti, kokios institucijos bei įstaigos teikia socialines paslaugas. Informacijos teikimas yra būtinas integracijos elementas; sąlygų sudarymas imigrantams gauti informaciją apie socialinę paramą yra būtina sėkmingos integracijos sąlyga, tačiau dauguma valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų, neteikdamos imigrantams iš trečiųjų šalių specializuotos informacijos, užima pasyvią poziciją jų integracijos procese.

Nemokamų teisinių paslaugų organizavimas. Iš ankstesnių ekspertų pasisakymų matyti, kad užsieniečiai dažnai naudojami teisininkų pagalba, tačiau Klaipėdos miesto savivaldybės administracija gali pasiūlyti tik vieną nemokamą pirminę teisinę pagalbą. Kalbant apie profesinių sąjungų teisinę pagalbą, reikia pabrėžti, kad profsąjungų teisininkai padeda tvarkyti dokumentus dėl darbo teisių pažeidimų ir kreipimosi į teismą.

Taigi, profsąjungos aktyviai dalyvauja darbuotojų migrantų profesiniame gyvenime, tačiau nedirbantys užsieniečiai yra apriboti teisinės pagalbos atžvilgiu.

Pagalba tvarkant dokumentus. Pasak migracijos tarnybos atstovės, tarnybos darbuotojai padeda tvarkyti dokumentus, tačiau už dokumentų vertimą į lietuvių kalbą imamas 5 litų papildomas mokestis. Kiti ekspertai taip pat paminėjo, kad dokumentų vertimas yra mokamas.

Anot kinų bendruomenės atstovo: „*Tokiais atvejais dažniausiai prašoma lietuviškai kalbančių draugų pagalbos dėl dokumentų sutvarkymo*“. Totorių bendruomenės atstovas nurodė: „*kalbos, dokumentų vertimų problemos paprastai taip pat kreipiamasi į draugus lietuvius*“.

Apibendrinant, galima daryti išvadas, kad užsieniečiai, mokantys lietuvių kalbą, susitvarko su dokumentais nemokamai, tuo tarpu užsieniečiai nekalbantys lietuviškai turi mokėti už vertimo paslaugas arba prašyti pagalbos draugų lietuvių. Reglamentuojama pagalba tvarkant dokumentus skirta lietuviškai kalbantiems užsieniečiams.

Taigi, integracijos priemonių bei jų realizavimo kategorija atskleidė, kad dauguma reglamentuojamų integracijos prielaidų neturi praktinio pagrindo ir egzistuoja tik dokumentuose. Kita vertus, valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos, įgyvendinančios Lietuvos imigracijos politiką, nėra pakankamai informuotos apie imigruojančių piliečių poreikius. Taip pat egzistuoja informacijos stoka apie nacionaliniu ir savivaldybių lygmeniu veikiančias organizacijas, valstybės institucijų ir įstaigų veiklą imigrantų integracijos procese.

NVO vaidmuo. Daugelis ekspertų nurodė, kad NVO nėra pasirengusios efektyviai spręsti imigrantų problemų, nes neturi tam reikalingos bazės: negali teikti kalbos kursų, juridinių paslaugų, daryti įtakos su migrantais susijusioms organizacijoms. Tuo tarpu Klaipėdos Rusų asociacijos atstovas pabrėžė, kad būtent nevyriausybinės organizacijos išigilina į trečiųjų šalių piliečių poreikius ir stengiasi juos realizuoti: „*Vilniaus raudonasis kryžius teikia užsieniečiams įvairias paslaugas, net padeda įsidarbinti, jei reikia nukreipia į socialinės paramos skyrių, ieško nemokamų teisininkų ir t.t. Kitais žodžiais tariant, suteikia užsieniečiams informaciją visais integracijos klausimais, kuomet valstybinės įstaigos nesprendžia tam tikrų klausimų, susijusių su trečiųjų šalių piliečių integracija*“ (Interviu Nr. 1). Nevyriausybinės organizacijos dažnai bendradarbiauja su kitomis organizacijomis, galinčiomis teikti paslaugas susijusias su trečiųjų šalių piliečių integracijos klausimais. Pačios nevyriausybinės organizacijos neturi teisinių bei

socialinių išteklių tam tikriems klausimams spręsti, tačiau gali padėti migrantams adaptuotis naujoje aplinkoje.

Konsulinių įstaigų veikla. Anot kinų bendrijos atstovo, Kinijos ambasados darbuotojai organizuoja Lietuvoje gyvenančių kinų formalius ir neformalius susitikimus, šventes, minėjimus: „*asmeniniai ryšiai palaikomi dažniausiai bendradarbiaujant verslo klausimais, taip pat dalyvaujant kultūrinėje veikloje, Kinijos kultūros renginiuose, kuriuos organizuoja bendruomenės nariai*“. Iškilus sunkumams, kinai paprastai kreipiasi į ambasados darbuotojus. Ambasada kaupia Lietuvoje gyvenančių Kinijos piliečių kontaktinius duomenis ir palaiko su jais ryšį, asmeniškai siųsdama informacinius pranešimus svarbesniais gyvenimo Lietuvoje klausimais, pavyzdžiui: „*Kinijos piliečiai buvo įspėti apie Sausio 16 prie Seimo vykusias riaušes, gavo informaciją apie Klaipėdoje užpultą Kinijos pilietį*“. Į ambasadą Kinijos piliečiai kreipiasi ir incidentų ar sunkumų aptarnavimo srityje atvejais.

Kiti ekspertai nurodė, kad ambasadų veikla yra labai plati, tačiau ambasados darbuotojai stengiasi palaikyti ryšius su tautiečiais ir siekia jiems padėti adaptuotis naujoje aplinkoje.

Taigi, tik vienas ekspertas nurodė konkrečią ambasados veiklą, kiti respondentai disponavo neapibrėžtomis sąvokomis. Tačiau visi respondentai akcentavo ambasadų veiklos svarbą tautiečių adaptacijos procese.

Apibendrinant galima teigti, kad trečiųjų šalių piliečių socialinė integracija yra sudėtingas ir ilgalaikis procesas, apimantis daugelį gyvenimo sričių. Iš NVS šalių atvykę migrantai įsijungia į jau esančių tautinių mažumų organizacijų veiklą. Didelė dalis Rytų Europos šalių piliečių Lietuvoje be Lietuvos pilietybės gyvena nuo nepriklausomybės atgavimo. Dėl šios priežasties yra sunku atskirti naujai atvykusių ir ilgai Lietuvoje gyvenančių piliečių problemas. Bendruomenės pripažįsta, kad jos nėra pasirengusios efektyviai spręsti imigrantų problemas, nes neturi tam reikalingos bazės: negali teikti kalbos kursų, juridinių paslaugų, daryti įtakos su migrantais susijusioms organizacijoms. Bendruomenės užsiima daugiausia kultūrine veikla (gausiausių Rytų Europos šalių imigrantų – rusų, ukrainiečių, baltarusių - jų didelė įvairovė tiek specializacijos, tiek geografinė prasme, tiek įvairių menų, švietimo, pagal profesijas, miestus), savo pagrindiniu tikslu laiko etninės tapatybės palaikymą. Jos siekia rūpintis etniniu švietimu. Trečiųjų šalių piliečiams bendruomenės daugiausia suteikia tik informacinę pagalbą.

Migrantai pasyvūs organizacijų atžvilgiu, informacijos ir pagalbos pirmiausia ieško per asmeninius ryšius, bendruomenės susiranda taip pat per kontaktus su vietiniais jų nariais.

Rusų bendruomenių atveju, organizacijų atstovavimas Rusijos piliečiams sudėtingas dėl politinių priežasčių – istoriškai susiformavusios rusų mažumos problemos Lietuvos ir Rusijos valstybių santykiuose.

Rytų Europos šalių piliečių atstovai neminėjo kalbos problemų, išskylančių tvarkant dokumentus arba kasdieniame gyvenime. Imigrantai iš šių šalių paprastai įsilieja į rusakalbę aplinką, rusiškai nesunkiai susikalba viešose aptarnavimo įstaigose. Pasak bendruomenių atstovų, Rytų Europos šalių piliečiai dažnai susiduria su kalbos barjeru įsidarbinant. Į bendruomenes kreipiasi daugiausia šeimos susijungimo pagrindu atvykę asmenys. Jiems daugiausiai kyla darbo (ypač kvalifikaciją atitinkančio darbo) ieškos, valstybinės kalbos mokėjimo problemos. Kadangi šeimos pagrindais atvykę migrantai patiria sunkumų susirasti darbą dėl valstybinės kalbos nemokėjimo, bendruomenės juos nukreipia į valstybinės kalbos kursus. Iki 2009 metų buvo organizuojami valstybės kompensuojami Valstybinės kalbos kursai rusų dėstomąja kalba, tačiau nuo 2010 metų tokių kursų nėra, o šeimos pagrindais atvykę ir darbo neturintys migrantai dažnai neišgali sumokėti visos kursų kainos. Taigi, šiuo atveju bendruomenių informacinė pagalba nėra efektyvi. Migrantai susiduria ir su informacijos stokos problema, ieškodami darbo, pavyzdžiui, nežino, kad gali registruotis darbo biržoje, apsidrausti nemokamai (draudimo bendrovės tyčia neinformuoja); dirbti turėdami laikiną leidimą. Tokiais atvejais bendruomenės paprastai suteikia šią informaciją ir nukreipia į atitinkamas institucijas. Mažesnės bendruomenės padeda ir per asmeninius ryšius, pavyzdžiui padeda ieškoti darbo tarp tautiečių ir jų artimųjų.

Darbo migrantai į bendruomenes kreipiasi dažniausiai tik iškilus su darbu susijusioms problemoms, ieškodami informacijos ir pagalbos. Pagrindinė darbo migrantų problema, sprendžiant iš visuomenėje žinomų atvejų – neatsiskaitymas už neatliktą darbą. Greta iškyla ir kitos problemos - sunkios darbo ir gyvenimo sąlygos, darbdavių piktnaudžiavimas darbuotojų dokumentų išdavimu, nelegalus darbas.

Dažnai Rytų Europos šalių piliečiai kreipiasi į bendruomenes reikalingų dokumentų sutvarkymo klausimais. Tokiu atveju bendruomenės suteikia būtiną informaciją, nukreipia į reikiamas institucijas, pagal išgales padeda išversti, surašyti reikiamus raštus, užpildyti dokumentus. Atvykę iš Rytų Europos šalių, migrantai dažniausiai bendrauja rusakalbėje aplinkoje arba per artimuosius lietuvius integruojasi į lietuvių aplinką. Apie problemas kasdieniame gyvenime ar aptarnavime, rusiškai mokantiems migrantams nepranešama. Apie diskriminacijos, nepakantumo, rasistinio smurto atvejus nepranešta.

Oficialios musulmonų organizacijos, įkurtos Lietuvos totorių ir atitinka jų reikmes, todėl naujai atvykę musulmonai jų veikloje dalyvauja mažai. Musulmonai trečiųjų šalių piliečiai kalba skirtingomis gimtosiomis ir užsienio kalbomis. Rusų kalbą mokantys musulmonai susiduria su skirtingomis problemomis nei tie, kurie moka kitas užsienio kalbas. Ekspertai teigė, kad jiems kyla problemų mokantis valstybinę kalbą pagal parengtas valstybinės kalbos mokymo programas ir priemones. Jų teigimu, angliškai dėstomi valstybinės kalbos kursai neefektyvūs, nes lietuvių

kalbos struktūra labai skiriasi nuo gimtosios, dėl to ją sunku suprasti, nes mokymo programa pritaikyta mokantiems panašios struktūros kalbas.

Darbo ieškantys ne šeimos susijungimo pagrindais atvykę migrantai susiduria su informacijos stoka, kartais nežino, kad galima kreiptis į darbo biržą. Atvykę šeimos susijungimo tikslais migrantai dažniausiai ieško darbo per pažįstamus, gimines ir paprastai yra geriau informuoti. Arabai (išskyrus studentų grupes, kurios nesuinteresuotos ieškoti darbo, o dirba atlikdami praktiką) susiduria su kvalifikaciją atitinkančio darbo stoka. Ši problema paaštrėjo dėl ekonominės krizės.

Aptarnavimo srityje didžiausia problema musulmonai migrantai įvardijo su dokumentų išdavimu susijusių tarnybų darbą. Jie teigė, kad migracijos tarnybose ne tik sudėtinga susikalbėti, nemokant lietuvių ir rusų kalbų, tačiau ir sunku sistemingai gauti reikiamą informaciją apie dokumentų išdavimo tvarką. Respondentai teigė, kad migracijos tarnybų darbuotojai teikia prieštaringą informaciją, dėl to esą ne tik apsunkinamas dokumentų gavimo procesas, bet kartais migrantai yra priversti pažeisti įstatymus. Šias problemas taip pat išskyrė tolimųjų rytų šalių migrantai, tačiau Rytų Europos šalių migrantai jų neminėjo. Taip pat galima daryti prielaidą, kad aptarnavimo migracijos tarnybose kokybė susijusi su tuo, kokia kalbą vartoja migrantai. Rusiškai kalbantiems kyla mažiau problemų migracijos tarnybose.

Tolimųjų Rytų šalių piliečiai neturi savo reikmėms įsteigtų organizacijų ir neįsitraukia į kitų etninių mažumų organizacijų veiklą, nes jos sukurtos tautiniu pagrindu. Dėl to tolimųjų rytų šalių piliečiai organizuojasi daugiausiai per diplomatinės atstovybes arba neoficialius etninės bendruomenės lyderius. Lietuvoje esanti Kinijos diplomatinė atstovybė ne tik tvarko formalius migrantų gyvenimo Lietuvoje klausimus, bet ir organizuoja susitikimus, bendras šventes, rūpinasi kultūros skleidimu, etninės tapatybės tvirtinimu, teikia informaciją ir tarpininkauja konfliktų atvejais.

Tolimųjų rytų šalių piliečiai atvyksta šeimos susijungimo tikslais, dėl individualios veiklos, taip pat yra darbo migrantų iš tam tikrų šalių grupės. Didžiausią darbo migrantų grupę sudaro darbininkai iš Kinijos. Darbo migrantų grupės dažniausiai palaiko ryšius su tautiečiais, tuo tarpu individualios veiklos pagrindu atvykę asmenys dažniausiai bendrauja anglakalbėje aplinkoje ir su lietuviais.

Ši imigrantų grupė patiria daugiausia kalbos problemų, ypač darbo migrantai, kurie nekalba Lietuvoje populiariomis kalbomis, ir dėl to yra labiau pažeidžiami tiek pasirašydami darbo sutartis, tiek dirbdami, tiek kasdienėse situacijose, tiek susidūrus su problemomis darbe. Konfliktų su darbdaviais atvejais, pirmiausia kreipiamasi į diplomatinės atstovybes, kurios suranda vertėjus, kurie galėtų padėti kreiptis į kitas reikalingas institucijas.

Nemokantiems kitų kalbų migrantams kyla problemų ir aptarnavimo srityje – bankuose, parduotuvėse, gydymo įstaigose. Su problemomis aptarnavimo įstaigose teigia susiduriantys ir angliškai kalbantys migrantai. Individualia veikla užsiimantys imigrantai sunkiai randa informacijos ir reikiamų dokumentų anglų kalba.

Šios grupės, kaip ir musulmonų, atstovai skundėsi migracijos tarnybų teikiama nesisteninga, prieštaringa informacija, sprendimų nepagrįstumu ir delsimu, taip pat darbuotojų anglų kalbos žinių stoka. Taip pat šios grupės atstovas minėjo, kad Kinijos piliečiai yra patyrę išpuolių gatvėje ir nepasitiki policijos darbu.

Išvados

1. Lietuvoje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos problemos tyrimo teoriniai metodologiniai pagrindai buvo formuojami jungiant migracijos teorijas ir pasaulinės migracijos tendencijų diskursą. Migracijos teorijos suteikia galimybę išskirti kompleksiškus migracijos sprendimų priėmimo mechanizmus, atsižvelgiant į mikro-, mezo-, makrolygmens veiksnius. Tuo tarpu pasaulinės migracijos tendencijų diskursas suteikia teorinius pagrindus globalizacijos plėtros ir joje vykstančių migracijos procesų analizei. Konceptualūs tyrimo pagrindai integruoja sintetinę migracijos teoriją, migracijos sistemų teoriją bei transnacionalinės migracijos koncepciją. Šios migracijos teorijos suteikia galimybę kompleksiskai nagrinėti žmogaus patekimą į migracinį procesą veiksniais bei atsakyti į klausimą egzistuoja imigracijos iššūkiai Lietuvai.
2. Europos Sąjungos ir Lietuvos teisinių dokumentų lygmeniu migrantų iš trečiųjų šalių integracija yra sritis su konkrečiais politikos tikslais. Integracija yra nuolatinis, dvikryptis procesas, pagrįstas imigrantų ir priimančiosios visuomenės savitarpio teisėmis bei atitinkamomis pareigomis. Integracija suvokiama kaip santykis tarp valstybės ir individualaus migranto, kuris užtikrina socialinį teisingumą bei teisingą atsakomybės pusiausvyrą. Integracijos politikos priemonėmis siekiama užtikrinti migrantų užimtumą, vienodas teises į socialinę paramą, švietimą bei sveikatos priežiūros paslaugas. Tokiu atveju migrantų socialinė integracija yra lygių galimybių strategija, siekiant socialinės sanglaudos.
3. Socialinio darbuotojo vaidmuo trečiųjų šalių piliečių integracijos procese yra svarbus. Tiksliau, socialiniai darbuotojai galėtų atlikti socialinio tarpininko arba socialinio partnerio vaidmenį ir puoselėti tokias vertybes kaip lygybė, kova su diskriminacija, vienodų teisių užtikrinimas, socialinės paramos teikimas bei tolerancija. Socialiniai partneriai kaip vyriausybės ir visuomenės veikėjai galėtų užtikrinti galimybę migrantams dalyvauti visuomenės gyvenime lygybės ir nediskriminavimo pagrindu. Atsakomybė už migrantų integraciją yra bendra ir apima daug veikėjų, ypač iš socialinės apsaugos srities.
4. Kiekybinis tyrimas bendrai atskleidė, kad dauguma trečiųjų šalių piliečių yra patenkinti darbo bei gyvenimo sąlygomis Lietuvoje, tačiau pasitaiko neigiamų atvejų užimtumo srityje, kai darbdaviai diskriminuoja trečiųjų šalių darbuotojus, mokant jiems mažesnius atlyginimus, ar nesudaro galimybės tobulinti kvalifikaciją. Trečiųjų šalių piliečių atžvilgiu jiems trūksta informacijos apie darbo apsaugos sistemą, teisinę bei socialinę pagalbą Lietuvoje. Lietuvoje veikia nemažai įstaigų, organizacijų galinčių teikti paslaugas trečiųjų šalių piliečiams, tačiau šiose įstaigose nepakankamai išplėta informacinė sistema. Lietuvoje nėra institucijos, kuri būtų atsakinga už trečiųjų šalių

piliečių integracijos koordinavimą bei informacijos sklaidimą ir dėl tokių priežasčių migrantai susiduria su diskriminacija bei išnaudojimu.

Kokybinio tyrimo metu paaiškėjo, kad Lietuvoje gyvenantys užsieniečiai susiduria su informacijos stoka. Informacijos šaltinių prieinamumo stoka turi įtakos trečiųjų šalių piliečių integracijai ir priverčia migrantus kurti naujus socialinius tinklus ir savarankiškai spręsti integracijos klausimus. Taip pat egzistuoja kalbos nemokėjimo bei nemokamų valstybinės kalbos kursų organizavimo problema. Darbdaviai negali priimti į darbą asmenų, neturinčių labai gerų lietuvių kalbos įgūdžių.

Pagrindinė darbo migrantų problema, sprendžiant iš visuomenėje žinomų atvejų – neatsiskaitymas už neatliktą darbą. Greta iškyla ir kitos problemos - sunkios darbo ir gyvenimo sąlygos, darbdavių piktnaudžiavimas darbuotojų dokumentų išdavimu, nelegalus darbas. Tokia neigiama praktika dažniausiai siejama su trečiųjų šalių piliečių ir darbdavių santykių reguliavimo stoka.

Rekomendacijos.

5. Siekiant pakeisti situaciją, reikėtų įkurti instituciją, kuri būtų atsakinga už trečiųjų šalių piliečių integracijos koordinavimą. Ši organizacija turėtų rūpintis trečiųjų šalių piliečių gyvenimu Lietuvoje, jų integracija visuomenėje, užtikrinti savo paslaugų kokybę - plėsti kvalifikuotų specialistų ratą, kurie užtikrintų trečiųjų šalių piliečių informuotumą apie viešąsias ir privačiąsias paslaugas.
6. Trečiųjų šalių piliečių integracijos procese turėtų dirbti socialiniai partneriai bei tarpininkai, siekiant užtikrinti galimybę dalyvauti visuomenės gyvenime lygybės ir nediskriminacijos pagrindu.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Bagdanavičius J. (2005). *Socialinės sferos sociologija: teorinis metodologinis aspektas: schemas, skaidrės ir tekstai: mokomoji knyga*. Vilniaus pedagoginis universitetas, Socialinių mokslų katedra.
2. Beresnevičiūtė V. (2005). *Etninių grupių socialinės integracijos sampratos interpretacija*. Filosofija. Sociologija, 2. P. 26- 32.
3. Bitinas B. (2002). *Pedagoginės diagnostikos pagrindai*. – Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
4. Bitinas, B., Rupšienė, L., ir Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė
5. Borrie, W. D., van de Kaa, D.J. (1992). *The demographic consequences of international migration*. Wassenaar: NIAS.
6. Brzezinski Z. (1998). *Nebevaldomas pasaulis. Globalinė sumaištis XXI amžiaus išvakarėse*.
7. Daugherty, H. G., Kammeyer, K. C.W. (1995). *An introduction to population*. TheGuiford press. New York, London.
8. Delanty, G. (1997). „Beyond the State? Citizenship and European Social Integration“, *The Politics of Social Policy in Europe*, ed. M. Mullard and S. Lee. Edward Elgar Publishing.
9. Delanty G. (2002). *Europos išradimas: idėja, tapatumas, realybė*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
10. Demografijos metraštis 2005. Statistikos departamentas. Vilnius; 2006.
11. *Europos Sąjungos komisijos komunikatas* COM/2001/0386. Briuselis.
12. Europos Sąjungos Tarybos direktyva 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą. Briuselis.
13. Europos Sąjungos Tarybos direktyva 2003/109/EB dėl trečiųjų valstybių piliečių, kurie yra ilgalaikiai gyventojai, statuso. Briuselis.
14. Europos Sąjungos Tarybos direktyva 2004/114/EB dėl trečiosios šalies piliečių įleidimo studijų, mokinių mainų, neatlygintino stažavimosi ar savanoriškos tarnybos tikslais sąlygų.
15. Europos Sąjungos Tarybos direktyva 2005/71/EB dėl konkrečios įleidimo trečiųjų šalių piliečiams atvykti mokslinių tyrimų tikslais tvarkos.
16. Europos Bendrijos komisijos komunikatas COM/2006/735. Visuotinis požiūris į migraciją po vienerių metų: visapusės Europos migracijos politikos link. Briuselis.
17. Europos Bendrijų komisijos komunikatas COM(2007)248 dėl apykaitinės migracijos ir Europos Sąjungos bei trečiųjų šalių judumo partnerysčių. Briuselis.
18. Europos Bendrijų komisijos komunikatas COM(2008)611. Visuotinio požiūrio į migraciją stiprinimas. Koordinavimo, nuoseklumo ir sąveikos didinimas. Briuselis.

19. Europos Sąjungos Tarybos sprendimas 2008/381/EB dėl Europos migracijos tinklo sukūrimo. Briuselis.
20. Europos parlamento ir Tarybos direktyva 2009/52/EB dėl numatomų sankcijų ir priemonių nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių darbdaviams būtiniausių standartų. Briuselis.
21. Europos Sąjungos tarybos direktyva. *Council Directive 2000/43/EC dėl migrantų lygių galimybių*. Briuselis.
22. Europos Bendrijos Tarybos direktyva 2004/83/EB; 17 str, 1 dalis. Briuselis.
23. Europos Benrijos Tarybos sprendimas 2005/0048, atsižvelgiant į EBSS 63 str. 3 dalies a punktą. Briuselis.
24. Fraser R. (1993). "Reliability, risk aversion and the positive theory of public enterprise," *Energy Economics*, Elsevier, vol. 15(3).
25. Ghatak, S and Sassoan, A. eds. (2001). *Migration and Mobility: The European Perspective*, Palgrave.
26. Gylis, P. (2008). *Ekonomika, antiekonomika ir globalizacija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla .
27. Gruodytė E. (2009). ES politikos gairės ir tendencijos migracijos srityje. Lietuvių migracijos ir diasporos studijos. OIKOS.
28. Hans Magnus Enzensberger (1993). *Aussichten auf den Bürgerkrieg*, Frankfurt am Main: Suhrkamp.
29. Held D., McGrew A. (2002). *Globaliniai pokyčiai : politika, ekonomika ir kultūra*. Vilnius.
30. Įstatymas "dėl užsieniečių teisinės padėties". *Zin.*, 2006, Nr. 137-5199. Vilnius
31. Jankauskienė L. (2009). Kinų prekybininkų veikloje – krūva pažeidimų [žiūrėta 2010-01-23].
32. Jose J. S., Wall K. (2004). Managing work and care: a difficult challenge for immigrant families, *Social policy & administration*, Vol. 38, No. 6, December.
33. Kasiliauskas N. (2006). *Socialinė partnerystė: kolektyvinės derybos ir kolektyvinės sutartys Lietuvoje*. Vilnius: Trišalės tarybos sekretoriatas . Prieiga per internetą (http://www.nrda.lt/files/Straipsnis%20_Imigrantai_.pdf).
34. Kasnauskienė G. (2006). *Demografijos pagrindai*. Vilnius.
35. Kritz, M. M. and Zlotnik, H. (1992). Global interactions: Migration systems, processes and policies, in M. M. Kritz, L. L. Lim and H. Zlotnik (eds.), *International Migration Systems: A Global Approach*. Oxford: Clarendon Press.
36. Kripaitis R., Romikaitytė B., 2005. Tarptautinė darbo jėgos migracija: jos esmė, formos ir ją
37. sąlygojantys veiksniai // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Šiauliai. P. 171-178. Prieiga per internetą:

<http://www.smf.su.lt/documents/konferencijos/Galvanauskas%202005/2005%20m.%20leidinys/>

[Kr](#)

38. paitis_Romikaityte.pdf [žiūrėta 2009-02-12].
39. Lewitt, P., DeWind, J., Vertovec, S. (2003). International Perspectives on Transnational Migration: An Introduction. *International Migration Review*, Vol. 37 (3): 565–575.
40. Lewitt, P., Glick Schiller, N. (2004). Conceptualizing Simultaneity: A Transnational Social Field Perspective on Society. *International Migration Review*, Vol. 38 (3): 1002–1039.
41. Leonavičius V., Norkus Z., Tereškinas A. (2005). *Sociologijos teorijos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
42. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. vasario 28 d. nutarimas Nr. 235 „[Dėl Užsienio valstybių piliečių ir asmenų be pilietybės studijų Lietuvos aukštosiose mokyklose reikalavimų patvirtinimo](#)”
43. Lietuvos Respublikos Įstatymas „dėl užsieniečių teisinės padėties“ (2004).
44. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „[Dėl Užsieniečių sveikatos draudimo tvarkos aprašo patvirtinimo](#)“ (Valstybės žinios, 2005-03-05, Nr. 31-993)
45. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007-01-29 įsakymas Nr. A1-22 „[Dėl pragyvenimo Lietuvos Respublikoje lėšų dydžio, kuris gali būti laikomas pakankamu pragyventi Lietuvos Respublikoje, užsieniečiui, prašančiam išduoti leidimą gyventi, nustatymo](#)“ (Žin., 2007, Nr. 15-570).
46. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2009 m. rugpjūčio 14 d. įsakymas Nr. A1-500 „[Dėl Leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo](#)“ (Žin., 2009, Nr. 98-4134).
47. Malinauskas G. (2006) Darbo migracija- iššūkis ar parama šeimos gerovei? Socialinio darbo institutas, Šeimos santykių institutas. Kaunas.
48. Malinauskas, G. (2007). Darbo migracijos ypatumai – veiksniai, pasekmės ir tendencijos – Kauno mieste. Europos bendrijų iniciatyvos EQUAL vystymo bendrijos „Dirbk savo šalyje: bedarbių jaunų žmonių, ketinančių išvykti į užsienį, integravimosi į Lietuvos darbo rinką galimybių plėtra, išsaugojant socialinį kapitalą – šeima“ ataskaitinis tyrimas. Kaunas: VDU, Socialinio darbo institutas, VŠI Šeimos santykių institutas.
49. Massey Douglas S. et al. (1993). *Theories of international migration : Review and appraisal*. International Population and Development Review Vol 19, No 3 . September 1993, 431- 466 [žiūrėta : 2009-02-17]. Prieiga prie internetą <http://sociology.sdstate.edu/arwoodd/sod/massey93.pdf>

50. Maslauskaitė A., Stankūnienė V. (2007). Šeima abipus sienų. Lietuvos transnacionalinės šeimos genezė, funkcijos raidos perspektyvos. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.
51. Malinauskas G (2008). Darbo migracija- iššūkis ar parama šeimos gerovei? Socialinio darbo institutas, Šeimos santykių institutas. Kaunas.
52. Mayring Ph. (2001). Qualitative Analysis – Research Instrument of Mode of Interpretation. 2nd Workshop on Qualitative Research in Psychology at Blaubeuren University of Teubingen. Prieiga per internetą <http://www.ino-teubingen.de/qualitative-psychologie/t-wsd/MAyring-en.htm>.
53. Morse J. (1997). Completing a qualitative project: details and dialogue. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
54. Neuman W. (2000). Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches. Boston: Allyn and Bacon.
55. Petersen, W., Petersen, R. (1986). *Dictionary of demography terms, concepts, and institutions*. Greenwood press. New York, Westport, Connecticut, London.
56. Papademetriou, D.G., Martin, Ph. L. (1991). *The Unsettled Relationship: Labor Migration and Economic Development*. Praeger/Greenwood.
57. Rupšienė L. (2002). Šeimotyro įvadas, Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
58. Rupšienė, L. (2007). Kokybinių tyrimų duomenų rinkimo metodologija. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
59. Sassen, S. (1991). *The Global City: New York, London and Tokyo*. Princeton: Princeton UP.
60. Shamai M., Moin V., Sharlin S. A.(2003). „Poverty in the „Promised Land“: therapeutic intervention with immigrant Caucasus families in Israel“, Families in society. Volume 84, No. 4
61. Sipavičienė A., Jeršovas M. (2010). Darbo jėgos migracija: poreikis ir politika Lietuvoje. Vilnius: EMT, TMO, LSTC
62. Sipavičienė A. (2006). *Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė*. Vilnius: tarptautinė migracijos organizacija, Socialinių tyrimų institutas.
63. Subavičius R.(2008). *Žmogus, nusileidęs sparnuotojų žirgų. XXI amžiaus pavojai*. Vilnius. Leidykla „Mintis“. Kaunas. Tvermė.
64. Stockwell, E.G., Groat, H.T. (1984). *World population. An introduction to demography*. New York, London, Toronto. Franklin Watts.
65. Swiątkowski A. (1999). Lockout as the Old labour Law problem in the New Environment of a Post-Socialist Country. – The Hague: Kluwer law International.
66. Šabajevaitė L. (2007). *Globalizacija ir mes*. Nr. 7 p. 10. Vilnius. Lietuvos profsąjungos.

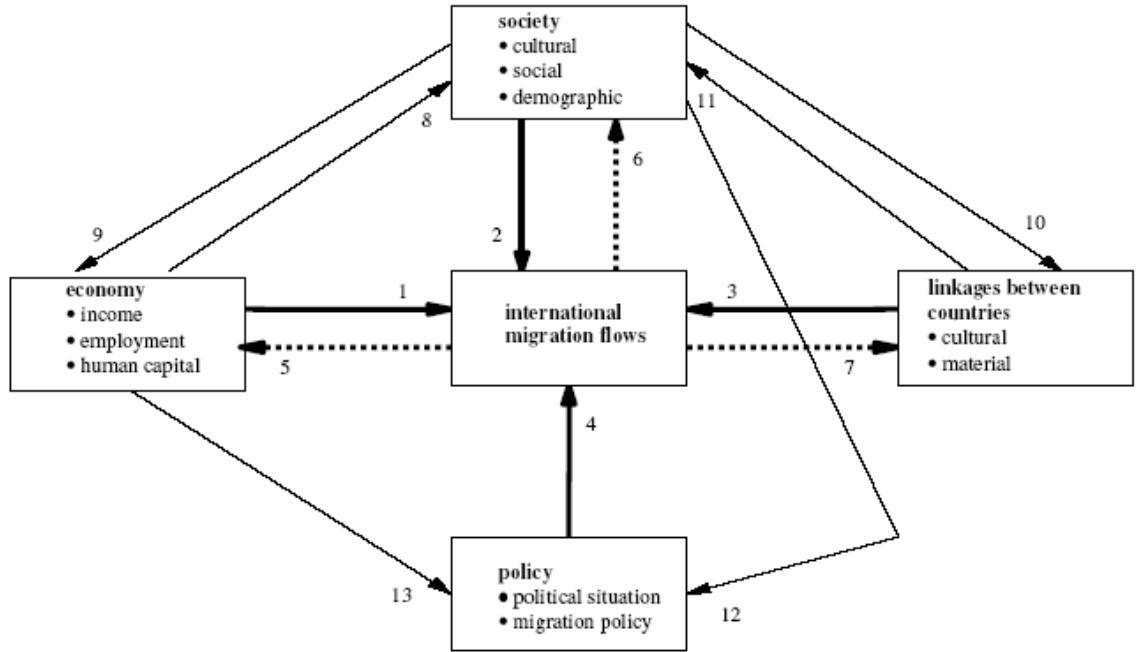
67. Tarybos direktyva 2009/50/EB dėl trečiųjų šalių piliečių atvykimo ir apsigyvenimo sąlygų siekiant dirbti aukštos kvalifikacijos darbą. Briuselis.
68. Trečiųjų šalių piliečių informavimo ir konsultavimo apie viešųjų ir privačiųjų paslaugų teikimą galimybių plėtra. (Nr.D4-653/EIF/2007/1/04/IP/7/26).
69. Trečiųjų šalių piliečių informavimo ir konsultavimo apie viešųjų ir privačiųjų paslaugų teikimą galimybių plėtra. (Nr.D4-653/EIF/2007/1/04/IP/7/26).
70. Teisingumo, laisvės ir saugumo generalinis direktoratas. (2004). Integracijos vadovas politikos kūrėjams ir vykdytojams. Briuselis.
71. Užsienio Reikalų Ministerijos siūlomi Lietuvos imigracijos politikos principai (2006).
72. Vaitekūnas S. (2008). Lietuvos žmoniškieji ištekliai: dabar ir galimi ateities variantai. *Tiltai*, 3 (44), p. 1-27.
73. Vareikis E. (2008). *Globalinis futbolas. Emociniai ir politiniai civilizacijų santykiai dabartinėje globalizacijoje*. Vilnius. Eugrimas.
74. Vaughan–Whitehead D. C. (2003). EU Enlargement versus Social Europe? The Uncertain Future of European Social Model. – Cheltenham, UK; Northampton, MA, USA
75. VSAT. Nelegalai plūsta į Lietuvą (2009). Prieiga per internetą (http://kriminalai.atn.lt/straipsnis/13956/nelegalai_plusta-i-lietuva).
76. Vilpišauskas R, Nakrošis V. (2005). Ko verta politika? viešosios politikos vertinimas Lietuvoje ir Europos Sąjungoje (mokymo priemonė). Vilnius, Eugrimas.
77. Žalimienė L. (2003). *Socialinės paslaugos*. Vilnius:Vilniaus universitetas
78. Žydžiūnaitė, V. (2007). *Tyrimo dizainas: struktūra ir strategijos*. Kaunas: Technologija.
79. Wallerstein I. (1974). *The Rise and Future Demise of the World Capitalist System: Concepts for Comparative Analysis*. Comparative Studies in Society and History. . Vol. 16: 387–415.
80. Weiss Th. L. (2003) Approches to and diversity of international migration. World
81. William J. Reid and Laura Epstein by William James Reid. (1972). Task-centered casework. Columbia University Press edition
82. Киреев А.(2001).*Международная экономика: Международные отношения*.Москва.
83. Пузакова Е.П.(2001).*Международные экономические отношения*.Ростов- на- Дону.
Internetinė prieiga:
84. (http://www.lssa.smm.lt/docs/kulturine_integracija.doc
85. http://lt.wikipedia.org/wiki/Generalin%C4%97_aib%C4%97).

PRIEDAI

- 1.2.1. priedas. Sintetinė migracijos teorija;
- 1.2.2. priedas. M. Kritzio sistemų migracijos teorija;
3. priedas. Kiekybinio tyrimo klausimynas: Lietuvoje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos problema socialinio darbo kontekste;
4. priedas. Kokybinio tyrimo interviu klausimynas: Lietuvoje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos problema socialinio darbo kontekste;
5. priedas. Kategorijų ir subkategorijų lentelė;
6. priedas. Kokybinio tyrimo ekspertų sąrašas.

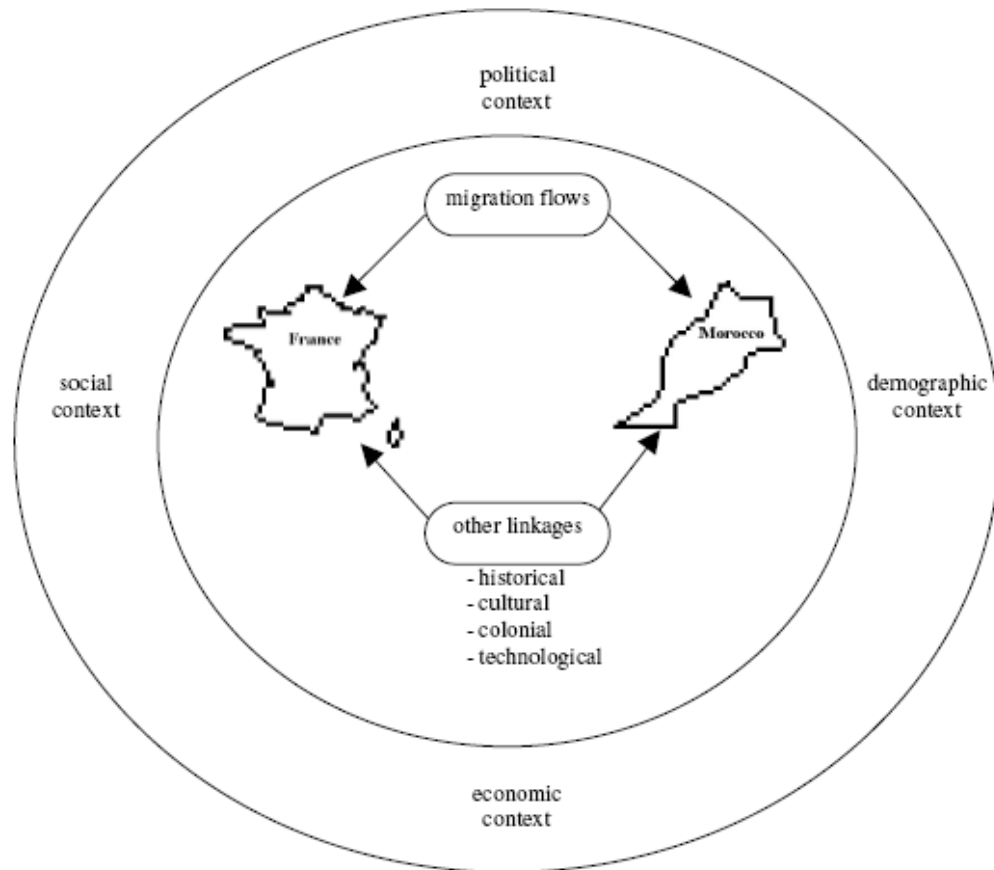
Priedas 1.2.1. Sintetinė migracijos teorija

Figure 3.2. Theoretical framework

Priedas 1.2.2. M. Kritzo sistemų migracijos teorijos

Figure 3.1. Two countries in a systems framework of international migration

Lietuvoje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos problema

Aš esu Klaipėdos universiteto socialinio darbo katedros magistrantūros II kurso studentė Marina Popova. Šiuo metu aš atlieku apklausą, kuria siekiama įvertinti užsieniečių gyvenančių Lietuvos Respublikoje, socialinės integracijos politikos efektyvumą. Apklausa yra anoniminė, jos rezultatai bus naudojami tik apibendrinti rezultatams. Atsakyti į klausimus bus nesudėtinga. Dažniausiai aš skaitysiu Jums klausimą ir atsakymų variantus. Jūs turėsite pasirinkti Jums tinkamą atsakymą iš tų, kuriuos aš Jums perskaitysiu. Apklausos tikslas yra sužinoti Jūsų asmeninę nuomonę, todėl aš neturiu teisės aiškinti klausimų prasmės arba komentuoti atsakymus. Labai svarbūs yra Jūsų atsakymai į kiekvieną klausimą, bet jei kuris nors klausimas Jums yra neaiškus ar nežinote, kaip atsakyti, pereisime prie kito klausimo.

Ačiū, kad dalyvaujate.

Interviu data: 2010 m. kovo mėn. ____ d.

Interviu pradžia _____ val. _____ min.

A1. Jūsų lytis:

1. Vyras

2. Moteris

A2. Jūsų pilietybė: (NURODYKITE ŠALĮ) _____

A3. Kiek Jums metų? _____

A4. Išsilavinimas:

1	Nebaigtas vidurinis
2	Vidurinė mokykla
3	Aukštesnioji, profesinė mokykla
4	Aukštoji mokykla
5	Kita (<i>įrašikite</i>)

A5. Nuo kada gyvenate Lietuvoje (IRAŠYKITE)?

Metai	Mėnuo

A6. Prašome pasakyti, kokia buvo pagrindinė priežastis atvykti gyventi ar dirbti į Lietuvą?
(vienas atsakymo variantas)

1. Darbas - su darbo sutartimi, numatyta darbo vieta
2. Ieškoti darbo (savarankiškai ieškant darbo; pradėti verslą)
3. Mokslas, studijos
4. Šeimos nariai (atvykę dirbti) ar giminės
5. Laisvanoriška veikla
6. Kita (NURODYKITE) _____

A7. Šiuo metu Jūs turite (Lietuvoje gyvenate su):

1. Leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje
2. Leidimą nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje
3. Lietuvos Respublikos ilgalaikio gyventojų leidimą gyventi Europos Bendrijoje
4. Daugkartinę nacionalinę vizą (periodiškai atvykstate į LR dirbti ar užsiimti kita teisėta veikla, pagrindinė gyvenamoji vieta yra užsienio valstybėje)
5. Vienkartinę turistinę vizą
6. Jokių dokumentų gyvenimui nereikia
7. Kita (NURODYKITE) _____

A8. Kokia Jūsų šeimyninė padėtis? (VIENAS ATSAKYMŲ VARIANTAS).

1. Turiu sutuoktinį (-ę), su kuriuo (-ia) kartu gyvenu
2. Nevedęs/netekėjusi. Šiuo metu gyvenu su savo partneriu (-e)
3. Turiu sutuoktinį (-ę), bet kartu negyvename
4. Turiu partnerį (-ę), bet kartu negyvename
5. Išsituokęs (-usi)
6. Nevedęs/netekėjusi, niekada negyvenau su partneriu
7. Našlys(-ė)
8. Kita (*nurodykite*) _____

D12. Kokiam būste šiuo metu gyvenate:

1. Butas, namas
2. Atskiras kambarys bute

3. Bendrabučio tipo kambarys
4. Viešbutis, motelis
5. Vagonėlis
6. Kita (*NURODYKITE*) _____

D13. Kam priklauso būstas, kuriame dabar gyvenate?

1. Mano ar šeimos (sutuoktinio, partnerio) nuosavybė
2. Tėvų nuosavybė
3. Kitų giminių nuosavybė
4. Darbdavio nuosavybė
5. Nuomojamas iš privačių savininkų
6. Nuomojamas iš savivaldybės
7. KITA: (*NURODYKITE*) _____

DABAR NORĖČIAU UŽDUOTI KELIS KLAUSIMUS APIE JŪSŲ DARBĄ.

U1. Ką Jūs šiuo metu veikiate Lietuvoje? (VIENAS ATSAKYMAS, NURODYKITE PAGRINDINĮ UŽSIĖMIMĄ)

1. Dirbu už atlygį (atlyginimą, gaunu pajamų)
2. Dirbu be atlygio (šeimos verslas)
3. Ieškau darbo
4. Mokausi, studijuoju
5. Prižiūriu, globoju šeimos narius (įskaitant vaikus)
6. Pensininkas (senatvės, ligos)
7. Laisvanoriška veikla
8. Ruošiuosi pradėti verslą (užsiimti kokia nors veikla) / pradėti mokytis / kurtis
9. Lankau gimines, artimuosius
10. Tvarkausi kvalifikacijos pripažinimo dokumentus
11. Kita (*NURODYKITE*) _____

U3. Kiek laiko iš viso dirbate Lietuvoje (jei šiuo metu nedirbate, kiek laiko dirbote Lietuvoje)?

_____ (*NURODYKITE MĖNESIAIS ARBA METAIS*)

0. Nesu dirbęs(usi) Lietuvoje

U4. Kokioje ekonominės veiklos srityje šiuo metu dirbate (dirbote paskutinėje darbo vietoje)?

1. Žemės ūkis, medžioklė ir miškininkystė
2. Žuvininkystė
3. Kasyba ir karjerų eksploatavimas
4. Apdirbamoji pramonė
5. Elektros, dujų ir vandens tiekimas
6. Statyba
7. Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių, motociklų remontas, asmeninių ir buitinių daiktų taisymas
8. Viešbučiai ir restoranai
9. Transportas, sandėliavimas ir ryšiai
10. Finansinis tarpininkavimas

11. Nekilnojamasis turtas, nuoma ir kita verslo veikla
12. Viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas
13. Švietimas
14. Sveikatos priežiūra ir socialinis darbas
15. Kita komunalinė, socialinė ir asmeninė aptarnavimo veikla

U5. Jūs dirbate:

1. Privačioje įmonėje
2. Valstybės įstaigoje
3. Kita

U7. Prašome nurodyti, kuo Jūs dirbate?

1. Vadovas, įmonės savininkas
2. Tarnautojas
3. Specialistas
4. Darbininkas
5. Dirba pagal verslo liudijimą
6. Dirba pagal patentą

U8. Kiek valandų per savaitę (dieną) vidutiniškai dirbate?

1. Mažiau nei 40 val.
2. 40 val.
3. Daugiau nei 40 val.
4. Kita (*NURODYKITE*) _____

U9. Ar dabartinis darbas atitinka Jūsų turimą kvalifikaciją (išsimokslinimą, profesiją)?

1. Kvalifikacija žemesnė nei reikalinga darbui
2. Kvalifikacija atitinka dirbamam darbui
3. Kvalifikacija aukštesnė nei reikalinga darbui
4. Kita (*NURODYKITE*) _____

U11. Ar Jūs dalyvaujate arba (dalyvavote)?

1. Kvalifikacijos kėlimo kursuose Lietuvoje
2. Perkvalifikavimo programoje Lietuvoje
3. Naujos kvalifikacijos įgijimo kursuose
4. Tokiose kursuose ir programose nedalyvavau

U13. Kokiais būdais ieškojote informacijos apie įsidarbinimo galimybes Lietuvoje ir kitose šalyse? (*Pažymėkite visus tinkamus atsakymus ir nurodykite šalį*)

	Lietuvoje	Kitoje šalyje (nurodykite šalį)
1. Per Lietuvos ambasadą	0	1 _____
2. Per Migracijos tarnybą	1	1 _____
3. Per darbo biržą	1	1 _____
4. Per įdarbinimo agentūras	1	1 _____
5. Per skelbimus spaudoje	1	1 _____
6. Internetu (skelbimai, įvairios CV talpinimo	1	1 _____

svetainės ir kt.)		
7. Draugai, pažįstami	1	1
8. Aukštoji mokykla (universitetas, kita įstaiga)	1	1
9. Kita (įrašykite)	1	1

U14. Ar kilo sunkumų ieškant informacijos apie įsidarbinimo galimybes? Jei taip, tai nurodykite kokius?

1. Ne
2. Taip (*NURODYKITE*)

U15. Kur pasiūlytumėte talpinti informaciją apie įsidarbinimo galimybes užsienio piliečiams, kad ji būtų labiau prieinama? (*NURODYKITE*)

U18. Kiek, Jūsų nuomone, žemiau išvardyti dalykai padėjo susirasti darbą Lietuvoje?

	Visiškai nepadėjo	Nepadėjo	Padėjo	Labai padėjo	N/N
1. Darbo patirtis, kvalifikacija	1	2	3	4	99
2. Darbo skelbimai	1	2	3	4	99
3. Geri kalbos įgūdžiai	1	2	3	4	99
4. Pripažinta kvalifikacija	1	2	3	4	99
5. Draugų, pažįstamų kontaktai	1	2	3	4	99
6. Darbdavio rekomendacija	1	2	3	4	99
7. Mėlynoji kortelė (suteikia galimybę ES nepriklausančių šalių piliečiams atvažiuoti dirbti į ES)	1	2	3	4	99
Kita (<i>NURODYKITE</i>)	1	2	3	4	99

U24. Ar dirbant Lietuvoje Jums teko patirti žemiau išvardytų sunkumų darbo vietoje dėl to, kad Jūs užsienietis?

	Ne	Iš dalies	Taip	N/N
1. Gavau mažesnę darbo užmokestį nei kiti tas pačias pareigas užimantys darbuotojai	1	2	3	99
2. Nebuvo sudarytos pakankamos darbo sąlygos (medžiagų, priemonių, įrangos ir pan. trūkumas)	1	2	3	99
3. Nebuvau pakankamai įtrauktas į bendradarbių komandą	1	2	3	99
4. Nebuvo sudarytos galimybės dalyvauti mokymuose, tobulinti kvalifikaciją	1	2	3	99
5. Nebuvo taikomos įprastos šioje darbovietėje darbuotojų skatinimo priemonės (parkavimo apmokėjimas, sporto klubo abonento apmokėjimas ir pan.)	1	2	3	99
6. Nebuvo sudarytos galimybės karjerai	1	2	3	99
7. Dėl ekonominės krizės buvau atleistas vienas iš pirmųjų	1	2	3	99
8. Kita (<i>NURODYKITE</i>)	1	2	3	99

U25. Ar Jūsų darbdavys...

1. Apmoka sveikatos draudimą?	1. Apmoka ir man, ir mano šeimai 2. Apmoka tik man (nors mano šeima gyvena kartu) 3. Apmoka tik man, nes gyvenu čia vienas 4. Neapmoka nei man, nei mano šeimai 99. N/N
2. Apmoka kelionių namo išlaidas?	1. Apmoka vieną kelionę per metus 2. Apmoka keletą kelionių per metus 3. Apmoka visas keliones per metus 4. Neapmoka 99. N/N
3. Ar moka pensijos įmokas?	1. Moka pensijos įmokas į privatų fondą 2. Neapmoka 99. N/N

U26. Ar žinote apie socialines lengvatas/ garantijas dirbantiems ir ar jomis naudojėtės?

		ŽINIJIMAS		NAUDOJIMASIS	
		Taip	Ne	Taip	Ne
1	Tėvystės atostogas	1	2	1	2
2	Vaiko priežiūros atostogas vaiko ligos atveju	1	2	1	2
3	Kasmetines minimalias 35 kalendorinių dienų atostogas: 1) darbuotojams iki aštuoniolikos metų; 2) darbuotojams, vieniems auginantiems vaiką iki keturiolikos metų arba neįgalų vaiką iki aštuoniolikos metų; 3) neįgaliesiems;	1	2	1	2
4	Atlyginimo kompensacija ligos atveju	1	2	1	2
5	Atostogų persikėlimą, kompensacijas dėl nepanaudotų atostogų išeinant iš darbo ir pan.	1	2	1	2
6	Viršvalandžių, darbo savaitgaliais apmokėjimą	1	2	1	2
7	Kita (<i>įrašyti</i>)	1	2	1	2

U29. Ar norėtumėte Lietuvoje kurti nuosavą verslą?

1. Taip
2. Galbūt
3. Ne
4. Sunku pasakyti

U30. Su kokias sunkumais, Jūsų nuomone, susidurtumėte kurdami verslą?

1. Informacijos trūkumas apie verslo įkūrimo sąlygas;
 2. Finansavimo trūkumas (kliūtys gaunant banko ar kt. kreditavimo institucijų paskolas, ES struktūrinių fondų paramą ir pan.)
 3. Teisinės (administracinės) kliūtys
 4. Verslo partnerių (tiekėjų) nepasitikėjimas
 5. Kita (NURODYKITE)
-

K11 Kiek Jūs sutinkate ar nesutinkate su žemiau pateiktais teiginiais apie Jūsų vaiko (vaikų) mokymąsi mokykloje? (ŽYMĖTI APIE KIEKVIENĄ TEIGINĮ KIEKVIENOJE EILUTĖJE)

TEIGINIAI	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku	N/N
1. Mokykloje pakanka pagalbos vaikui, gerai nemokančiam dėstomosios kalbos	1	2	3	4	5	99
2. Mokykloje daug patyčių, smurto	1	2	3	4	5	99
3. Mokykla netinka dėl mūsų etninių, religinių, kultūrinių nuostatų	1	2	3	4	5	99
4. Mokymas yra žemos kokybės	1	2	3	4	5	99
5. Nepakanka mokymo priemonių (vadovėlių, kt.)	1	2	3	4	5	99
6. Mano vaiko nepriima klasės draugai, jis neturi draugų mokykloje	1	2	3	4	5	99
7. Mano vaikui (vaikams) padeda mokytoja(i), socialinis pedagogas	1	2	3	4	5	99
8. Mano vaikui (vaikams) padeda kiti klasės draugai	1	2	3	4	5	99
9. Vaikas gauna blogus pažymius (prastai mokosi)	1	2	3	4	5	99

SOCIALINĖ PARAMA, SOCIALINĖS PASLAUGOS

S1. Į ką kreiptumėtės, jei lentelėje nurodytos pagalbos Jums reikėtų šiuo metu? (ŽYMĖTI KIEKVIENOJE EILUTĖJE)

	Į nieką; spręščiau pats	Į specialistus, specialias įstaigas	Į draugus (Lietuvoje gyvenančius užsieniečius)	Į draugus (Lietuvos piliečius)	Į šeimos narius	Į darbdavį, bendradarbius	Kita (nurodyti)	N/N
1. Finansinė	1	2	3	4	5	6	7	99
2. Rasti šeimos gydytoją	1	2	3	4	5	6	7	99
3. Kitos sveikatos paslaugos (įskaitant psichologinę)	1	2	3	4	5	6	7	99
4. Teisinė	1	2	3	4	5	6	7	99
5. Susirasti darbą	1	2	3	4	5	6	7	99
6. Susirasti būstą	1	2	3	4	5	6	7	99
7. Gauti pašalpą	1	2	3	4	5	6	7	99
8. Surasti vaikams švietimo įstaigą (darželį, mokyklą)	1	2	3	4	5	6	7	99
9. Kvalifikacijos pripažinimas, tolesnis mokymasis (savo, šeimos narių)	1	2	3	4	5	6	7	99
10. Lietuvių kalbos mokymasis	1	2	3	4	5	6	7	99
11. Leidimo gyventi pratęsimas	1	2	3	4	5	6	7	99
12. Kita (nurodykite)	1	2	3	4	5	6	7	99

S3. Kaip dažnai per paskutinius 12 mėn. teko kreiptis į ar turėti reikalų šiose institucijose ar su jų darbuotojais Lietuvoje? (KLAUSTI APIE KIEKVIENĄ)

	Nei kart o	Bent kart a	2-3 kartus	Dažnia u nei 3 kartus	N/ N
1. Savivaldybę (jos darbuotojus)	1	2	3	4	99
2. Pirminę sveikatos priežiūros įstaigą (šeimos gydytoją, polikliniką)	1	2	3	4	99
3. Antrinę sveikatos priežiūros (medicinos) įstaigą (ligoninę)	1	2	3	4	99
4. Socialines paslaugas teikiančią įstaigą	1	2	3	4	99
5. Darbo biržą	1	2	3	4	99
6. Policiją	1	2	3	4	99
7. Teismą	1	2	3	4	99
8. Migracijos tarnybą	1	2	3	4	99
9. Švietimo įstaigą (mokyklą)	1	2	3	4	99
10. Kontroliuojančias institucijas (pvz. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Vaiko teisių kontrolieriaus tarnyba)	1	2	3	4	99
11. Mokesčių inspekciją	1	2	3	4	99
12. Bažnyčią	1	2	3	4	99
13. Žurnalistus	1	2	3	4	99
14. Šalies, kurios pilietybę turite, ambasadą ar atstovybę	1	2	3	4	99
15. Nevyriausybinę organizaciją (pvz., IOM)	1	2	3	4	99
16. Kita (NURODYKITE)	1	2	3	4	99
17. Kita (NURODYKITE)	1	2	3	4	99

S4. 1. Prašome nurodyti, kodėl Jūs paskutinį kartą kreipėtės į kiekvieną iš paminėtų institucijų (kokia buvo priežastis)?

S4. 2. Kiek Jūs patenkinta(s) ar nepatenkinta(s) suteikta pagalba, paslauga ar informacija, kai paskutinį kartą kreipėtės į šią instituciją? (KLAUSTI TIK APIE TAS ĮSTAIGAS, KURIAS PAMINĖJO S3 KL.)

	S4.1. Prašome nurodyti, dėl ko Jūs paskutinį kartą kreipėtės į kiekvieną iš paminėtų institucijų (kokia buvo priežastis)?	S4.2. Kiek Jūs patenkinta(s) ar nepatenkinta(s) suteikta pagalba, paslauga ar informacija, kai paskutinį kartą kreipėtės į šią instituciją? Vertinkite nuo 1 iki 5 skalėje, kur 1 – visiškai nepatenkintas, 2 – nepatenkintas, 3 – nei patenkintas, nei nepatenkintas, 4 – patenkintas, 5 – labai patenkintas
1. Savivaldybę (jos darbuotojus)		1 2 3 4 5 99
2. Pirminę sveikatos priežiūros (medicinos) įstaigą (bendrosios praktikos, šeimos gydytoją, polikliniką)		1 2 3 4 5 99
3. Antrinę sveikatos priežiūros (medicinos) įstaigą (ligoninę)		1 2 3 4 5 99
4. Socialines paslaugas teikiančią įstaigą		1 2 3 4 5 99
5. Darbo biržą		1 2 3 4 5 99
6. Policiją		1 2 3 4 5 99
7. Teismą		1 2 3 4 5 99
8. Migracijos tarnybą		1 2 3 4 5 99
9. Švietimo įstaigą (mokyklą)		1 2 3 4 5 99
10. Kontroliuojančias institucijas (pvz. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Vaiko teisių kontrolieriaus tarnyba, Seimo kontrolieriaus tarnyba)		1 2 3 4 5 99
11. Mokesčių inspekciją		1 2 3 4 5 99
12. Bažnyčią		1 2 3 4 5 99
13. Žurnalistus		1 2 3 4 5 99
14. Šalies, kurios pilietybę turite, ambasadą ar atstovybę		1 2 3 4 5 99
15. Nevyriausybinę organizaciją (pvz.,		1 2 3 4 5 99

IOM)						
16. Kita (NURODYKITE)		1	2	3	4	5 99
17. Kita (NURODYKITE)		1	2	3	4	5 99

S7. Ar naudojate integracijos priemones, kurios reglamentuojamos Lietuvos įstatymuose Lietuvoje gyvenantiems ir į Lietuvą atvykstantiems užsieniečiams ne ES piliečiams?

Integracijos priemonės	Nesinaudoju	Greičiau nesinaudoju nei naudojuosi	Greičiau naudojuosi nei nesinaudoju	Naudojuosi	N/N
1. Lietuvių kalbos kursų organizavimas	1	2	3	4	99
2. Kvalifikacijos tobulinimo kursų organizavimas	1	2	3	4	99
3. Vaikų švietimo organizavimas	1	2	3	4	99
4. Socialinio būsto suteikimas	1	2	3	4	99
5. Vienodų teisių Lietuvos piliečiams ir užsieniečiams (ne ES piliečiams) darbe užtikrinimas	1	2	3	4	99
6. Vienodų teisių Lietuvos piliečiams ir užsieniečiams (ne ES piliečiams) gaunant sveikatos priežiūros paslaugas užtikrinimas	1	2	3	4	99
7. Vienodų teisių Lietuvos piliečiams ir užsieniečiams (ne ES piliečiams) gaunant socialinę paramą užtikrinimas	1	2	3	4	99
8. Nemokamų teisinių konsultacijų organizavimas	1	2	3	4	99
9. Pagalba tvarkant dokumentus (leidimai gyventi, pašalpos gavimas, kt.)	1	2	3	4	99
10. Kita (<i>IRAŠYKITE</i>)	1	2	3	4	99

S8. Jūsų/Jūsų šeimos gyvenimo sąlygos, palyginti su situacija prieš 12 mėnesių (pažymėkite):

Pablogėjo		Nepakito	Pagerėjo		N/N (neskaityti)
1	2	3	4	5	99

S10. Kuriose srityse, gyvenant Lietuvoje, Jums pakanka ar nepakanka informacijos?

Sritis	Nepakanka	Nei pakanka, nei	Pakanka	N/N

		nepakanka		
1. Darbas (įsidarbinimas, keitimas, leidimų gavimas)	1	2	3	99
2. Sveikatos paslaugos	1	2	3	99
3. Socialinės paslaugos (įskaitant pašalpas)	1	2	3	99
4. Verslo kūrimas / steigimas	1	2	3	99
5. Būstas	1	2	3	99
6. Švietimas, mokymasis	1	2	3	99
7. Lietuvių kalbos mokymasis	1	2	3	99
8. Mokesčių mokėjimas	1	2	3	99
9. Kasdienis gyvenimas	1	2	3	99
10. Laisvalaikis	1	2	3	99
11. Kita (nurodykite)	1	2	3	99

INTERVIUOTOJO/S VARDAS, PAVARDĖ _____

Patvirtinu, kad apklausa atlikta laikantis instrukcijų, asmeninio interviu būdu.

Interviuotojo parašas _____

Interviu numeris	
------------------	--

Interviu pabaiga _____ val. _____ min.

Marina Popova

Gedminių 8- 37, Klaipėda

Tel: +37060650314

E-mail: madmuazelkamarina@gmail.com

Aš esu Klaipėdos universiteto socialinio darbo magistrantūros II kurso studentė. Šiuo metu aš atlieku apklausą, kuria siekiama įvertinti užsieniečių, gyvenančių Lietuvos Respublikoje, socialinės integracijos politikos efektyvumą. Apklausą yra anoniminė, jos rezultatai bus naudojami tik apibendrinti rezultatams. Apklauso tikslas yra sužinoti Jūsų asmeninę nuomonę, todėl aš neturiu teisės aiškinti klausimų prasmės arba komentuoti atsakymus.

Labai svarbūs yra Jūsų atsakymai į kiekvieną klausimą, bet jei kuris nors klausimas Jums yra neaiškus ar nežinote, kaip atsakyti, pereisime prie kito klausimo.

VISIEMS

Prašome papasakoti apie savo darbą // leisti respondentui laisvai papasakoti, bet svarbu:

1.1 kiek metų dirba trečiųjų šalių piliečių integracijos srityje;

1.2 kokias paslaugas teikia trečiųjų šalių piliečiams

Problemoms, su kuriomis susiduria į Lietuvą atvykstantys trečiųjų šalių piliečiai// leisti respondentui papasakoti, bet labai svarbu:

1.1 paprašoma pateikti pavyzdžius;

1.2 kaip respondentas įvertina egzistuojančias problemas.

Institucijos, kurios padeda spręsti iškilusias problemas// pateikti konkrečius pavyzdžius

NE VISIEMS (pagal respondento profesinę kompetenciją)

Jūsų asmeninis požiūris į trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos gaires bei realius poreikius// leisti respondentui laisvai papasakoti, bet svarbu:

1.1 profesionalus požiūris į trečiųjų šalių piliečių poreikius;

1.2 ar pavyksta realizuoti poreikius;

1.3 ar socialinės integracijos gairės atitinka trečiųjų šalių piliečių poreikius.

Kokie egzistuoja trukdžiai įgyvendinant socialinės integracijos politiką;

Kaip Jūsų organizacijos padeda trečiųjų šalių piliečių integracijai// prašoma pateikti konkrečius pavyzdžius;

Trečiųjų šalių piliečių situacija darbo rinkoje// leisti respondentui papasakoti, bet labai svarbu:

1.1 kokios pagrindinės problemos egzistuoja darbo rinkoje, įdarbinant trečiųjų šalių piliečius;

1.2 kokios organizacijos atstovauja trečiųjų šalių piliečių darbo teisėms.

Konsulinių įstaigų integracijos veiklos gairės bei trečiųjų šalių piliečių teisių atstovavimas// prašoma pateikti konkrečius pavyzdžius;

VISIEMS

Valstybinės institucijos, nevyriausybinės organizacijos ir kitos institucijos bei organizacijos, kurios vienija į Lietuvą atvykstančius trečiųjų šalių piliečius// prašoma pateikti konkrečius pavyzdžius.

Ačiū, kad dalyvaujate.

5 Priedas: kategorijos ir subkategorijos

<p><i>Bendruomenių bei organizacijų veiklos ypatumai</i></p>		
	<p><i>Organizavimosi būdas</i></p>	<p>„Rusų tautinės mažumos organizacijų įvairovė, palyginti su kitų tautų organizacijomis, yra pati didžiausia tiek geografinė prasme organizacijos įkurtos Vilniuje, Alytuje, Jonavoje, Kaune, Kėdainiuose, Klaipėdoje, Marijampolėje, Panevėžyje, Radviliškyje, Šiauliuose, Šilutėje, Palangoje, Telšiuose, Visagine, tiek specializacijos prasme kultūrinės, švietimo, labdaros, meno, jaunimo, bajorų, statybininkų, tačiau jos orientuotos į rusų tapatybės puoselėjimą“ (Interviu nr. 1)</p> <p>visuomeninės organizacijos orientuotos į baltarusių tapatybės, kalbos, ir kultūros puoselėjimą“ (Interviu nr. 2).</p> <p>„Ukrainiečių visuomeninės organizacijos orientuotos į kultūrinę veiklą, kalbos ir kultūrinio, tautinio tapatumo išsaugojimą – rūpinasi vaikų švietimu, kalbos lavinimu, menine veikla“ (Interviu nr.5)</p> <p>„Ukrainos piliečiai dėl kitų klausimų į ukrainiečių visuomenines organizacijas kreipiasi retai – porą kartų per metus, naujai atvyksta (ne darbo migrantai) taip pat vienas - du per metus“.</p> <p>„dauguma Lietuvoje gyvenančių armėnų atvyko į Lietuvą iškart po nepriklausomybės atgavimo“ (10 interviu su Klaipėdos armėnų bendruomenės „Van“ atstovu). „Pastaruoju metu atvyksta mažai,</p>

		<i>tik šeimos susijungimo pagrindu“.</i>
	<i>Teikiamos paslaugos</i>	<p><i>Tokiais atvejais bendruomenės paprastai nukreipia į atitinkamas įstaigas, kur galima gauti reikiamos informacijos</i></p> <p><i>“Bendruomenės nariai nukreipiami į atitinkamas institucijas, padeda susirasti darbo pasiūlymus per asmeninius ryšius,... Organizacija taip pat dalyvauja bendradarbiavimo su Azerbaidžanu programose ir teikia informaciją norintiems atvykti į Lietuvą gyventi ar kurti verslą azerbaidžaniečiams, informuoja apie sąlygas verslui, šalies kultūrą“ (9 Interviu su Klaipėdos azerbaidžaniečių bendrijos atstovu).</i></p> <p><i>„labiausiai reikalinga Lietuvoje gyvenantiems Armėnijos piliečiams būtų juridinių konsultacijų galimybė“.</i></p> <p><i>“dažniausiai kreipiamasi dėl dokumentų tvarkymo klausimų. Tokiais atvejais organizacijos negali suteikti efektyvios pagalbos, nes neturi lėšų samdyti nuolat dirbančius teisininkus. baltarusių visuomeninės organizacijos ieško būdų įdarbinti konsultantą teisiniais klausimais“.</i></p>
	<i>Problemos, su kuriomis susiduria į Lietuvą atvykstantys trečiųjų šalių piliečiai</i>	
	<i>Problemos susijusios</i>	<i>„Atvykę turintys išsilavinimą ir patirties</i>

	<p>su integracijos gairėmis</p>	<p>tam tikros specialybės srityje Ukrainos piliečiai negali Lietuvoje susirasti kvalifikaciją atitinkančio darbo dėl reikalavimo mokėti valstybinę kalbą“</p> <p>„Azerbaidžaniečiai daugiausiai bendrauja rusakalbėje aplinkoje, todėl valstybinę kalbą išmokti jiems sunkiau“. Antra, „darbo rinkos Lietuvoje apskritai per maža, o darbuotojų paklausa menka“.</p> <p>Daugiausia kalba rusų kalba, seniau gyvenantys lietuviškai, angliškai – mažai. Žemesnioji grandis – restoranų virėjai ir darbininkai – nekalba jokia kalba, išskyrus kinų, dėl to kyla problemų. Vertėjauti kviečiasi pažįstamus Lietuvoje gyvenančius kinus...“</p>
	<p>Neigiamos patirties pavyzdžiai.</p>	<p>2009 metų balandžio mėnesį į profsąjungą „Solidarumas“ kreipėsi Rusijos pilietis, kuris teigė, kad jam buvo neišmokėtas atlyginimas už darbą Lietuvos įmonėje, tolimųjų reisų vairuotoju...“.</p> <p>Moldovos ir Ukrainos piliečiai buvo sudarę sutartis dėl darbo vairuotojais po Europą, Lietuvos darbo birža 2007 m. išdavė leidimus dirbti Lietuvos Respublikoje tarptautinių gabenimų vairuotojais. Nuo 2008 m. sausio iki 2008 m. balandžio vairuotojai negavo jokio atlyginimo, tik mažą dalį komandiruočių pinigų. Jie kreipėsi į Moldovos ambasadą, į Valstybinę darbo inspekciją, į Lietuvos darbo biržą. Moldovos ambasada informavo, kad padėti negali, bet norėtų būti informuota apie</p>

		<p><i>tolimesnę konflikto eigą</i></p> <p><i>„dažnai migracijos tarnybos vėluoja išduoti leidimus ir dėl to užsieniečiai būna priversti išvykti arba pažeisti įstatymus</i></p>
<i>Trečiųjų šalių piliečių poreikiai</i>		
	Kalbos mokėjimas	<p><i>Jiems daugiausiai kyla darbo (ypač kvalifikaciją atitinkančio darbo) ieškos, valstybinės kalbos mokėjimo problemos“</i></p> <p><i>ši imigrantų grupė patiria daugiausia kalbos problemų, ypač darbo migrantai, kurie nekalba Lietuvoje populiariomis kalbomis, dėl to jie yra labiau pažeidžiami tiek pasirašydami darbo sutartis, tiek dirbdami, tiek kasdienėse situacijose, tiek susidūrus su problemomis darbe</i></p>
	Informacija	<p><i>„...migracijos departamentas pasistengė ir pasidarė tą puslapį, bet ne visi žmonės moka naudotis internetu“</i></p> <p><i>Naujai atvykstantys žmonės, tiesiog nežino, jog egzistuoja organizacijos, galinčios padėti sutvarkyti imigracijos klausimus</i></p>
	Tarpininkavimo paslaugos	<p><i>„būtent tarpininkai turėtų išsiginčioti ir stengtis juos realizuoti“ (Interviu Nr.7).. „Šiai veiklai turėtų būti pasiruošta tam tikra teisinė bazė, leidžianti veiksmingiau įsitraukti į problemų sprendimą“ (Interviu Nr. 7).</i></p> <p><i>„Savo verslą įkūręs totoris teigė, kad didžiausia problema šioje srityje kilo ieškant patalpų verslui. Jis teigė, kad nuomininkai atsisako išnuomoti patalpas ir</i></p>

		<p><i>ypač leisti deklaruoti adresą dėl to, kad nuomininkai musulmonai“ (Interviu Nr. 3).</i></p> <p><i>„jeigu būtų tarpininkų pagalba, mes niekada nesusidurtumėm su tokiomis problemomis“ (Interviu Nr. 3). „Atstovas papasakojo žinantis atvejų, kai atsitiktinai sutikta moteris iš Kinijos pasakė bijanti kalbėti su tautiečiu, nes turėsianti už tai mokėti darbdaviui 100 eurų baudą. Su lietuviais ir kitų tautiečių žmonėmis tailandiečiams esą bendrauti nėra draudžiama“ (Interviu Nr. 8).</i></p> <p><i>„skirtingi migracijos tarnybų darbuotojai pateikia skirtingą informaciją apie reikiamus dokumentus (kiekvieną kartą reikalauja vis kitų papildomų dokumentų, skirtingą informaciją pateikia dėl veiksmų, kai baigiasi leidimo galiojimo laikas), todėl jų sutvarkymas užima daugiau laiko ir pastangų“ (Interviu nr. 8).</i></p>
	<p>Įsidarbinimo stoka</p>	<p><i>„Migrantai susiduria su kvalifikaciją atitinkančio darbo stoka. Ši problema paaštrėjo dėl ekonominės krizės“ (Interviu Nr. 3).</i></p> <p><i>„migrantai arba jau atvyksta su darbo sutartimis, arba pradeda nuosavą verslą ar įsidarbina tautiečių verslo įmonėse“ (Interviu Nr. 8).</i></p> <p><i>„atvykę turintys išsilavinimą ir patirties tam tikros specialybės srityje Ukrainos piliečiai negali Lietuvoje susirasti kvalifikaciją atitinkančio darbo dėl</i></p>

		<i>reikalavimo mokėti valstybinę kalbą“</i>
Socialinės integracijos politikos priemonės ir jų realizavimas		
	Lietuvių kalbos kursų organizavimas	
	Kvalifikacijos tobulinimo programa	<i>„Kursai yra nemokami, dažniausiai į juos nukreipia darbo birža arba darbdavys, tačiau migrantai gali kreiptis į privačias perkvalifikavimo įstaigas ir už savo pinigėlius kelti arba keisti kvalifikaciją...“</i>
	Vaikų švietimo organizavimas	<i>: „dažniausiai migrantų vaikai eina į rusiškas mokyklas, kadangi vaikai papuola į pažystamą aplinką ir jiems taip lengviau prisitaikyti prie naujų sąlygų, tačiau yra tėvelių, mąstančių kitaip ir jie be jokių problemų atiduoda vaikučius į lietuviškas mokyklas ir vaikai jaučiasi tenai patenkinti, jiems padeda mokytojai, turi papildomų lietuvių kalbos užsiėmimų...“</i>
	Vienodų teisių Lietuvos piliečiams ir užsieniečiams darbe užtikrinimas	<i>Greta iškyla ir kitos problemos - sunkios darbo ir gyvenimo sąlygos, darbdavių piktnaudžiavimas darbuotojų dokumentų išdavimu, nelegalus darbas</i>
	Vienodų teisių Lietuvos piliečiams ir užsieniečiams gaunant socialinę paramą užtikrinimas	<i>„aš noriu pasakyti, kad migrantai turi mokėti patys susitvarkyti savo reikalus, tačiau jiems reikia informacijos ir kartais specialistų pagalbos“</i>
	Vienodų teisių Lietuvos piliečiams ir užsieniečiams gaunant sveikatos priežiūros paslaugas	<i>„Užsieniečiai visada gauna sveikatos priežiūros paslaugas ,turėdami socialinį draudimą ar kitą draudimo polisą, kitais atvejais jie irgi gauna paslaugas, tiesiog mokomai“ (Interviu Nr. 4</i>

	užtikrinimas	<i>„siuntinėja ir vienos įstaigos į kitą“</i>
	Nemokamų teisinių paslaugų organizavimas	
	Pagalba tvarkant dokumentus	<i>„Tokiais atvejais dažniausiai prašoma lietuviškai kalbančių draugų pagalbos dėl dokumentų sutvarkymo“.</i> <i>„kalbos, dokumentų vertimų problemos paprastai taip pat kreipiamasi į draugus lietuvius“.</i>
	NVO vaidmuo	<i>Vilniaus raudonasis kryžius teikia užsieniečiams įvairias paslaugas, net padeda įsidarbinti, jei reikia nukreipia į socialinės paramos skyrių, ieško nemokamų teisininkų ir t.t. Kitais žodžiais tariant, suteikia užsieniečiams informaciją visais integracijos klausimais, kuomet valstybinės įstaigos nesprendžia tam tikrų klausimų, susijusių su trečiųjų šalių piliečių integracija“</i>
	Konsulinių įstaigų veikla	<i>„asmeniniai ryšiai palaikomi dažniausiai bendradarbiaujant verslo klausimais, taip pat dalyvaujant kultūrinėje veikloje, Kinijos kultūros renginiuose, kuriuos organizuoja bendruomenės nariai „ Kinijos piliečiai buvo įspėti apie Sausio 16 prie Seimo vykusias riaušes, gavo informaciją apie Klaipėdoje užpultą Kinijos pilieti“.</i>

6 Priedas

1. Interviu su Rusijos piliečių asociacijos atstovu,
2. Klaipėdos m. baltarusių bendrija „Krynica”
3. Klaipėdos Totorų bendrija „Nur“
4. Kinų neformali bendruomenė
5. Klaipėdos ukrainiečių bendrija
6. Lietuvos profesinė sąjunga „Solidarumas“
7. Klaipėdos apskrities ir miesto profsąjunga
8. Lietuvių kalbos centras
9. Klaipėdos miesto azerbaidžaniečių bendruomenė
10. Klaipėdos armėnų bendruomenė „Van
11. Migracijos tarnyba